

Anton Nigov
ARIUTUS

Anton Nigov on ole pseudonüüm. See ei ole tõeline nimi. Anton Nigov on ole pseudonüüm. See ei ole tõeline nimi.

Anton Nigov –
kas geenius
või logard?
Lk. 6.

SIRP

Ühemeheteater
– õnn või
õnnetus?
Lk. 17.

EESTI KULTUURILEHT

hind 11.90 krooni

9. august 2002

number 29 (2926)

Kaigas om katõ otsaga

TIIT TORP

Suveülikooli teenekad korraldajad-külastajad: Marju Kõivupuu, Evar Saar ja Tea Avarmaa.

Täna koguneb teadlikum osa võrukeelsetest ja -meelsetest Kaika suveülikooli, mis sedakorda toimub ajaloolise Võrumaa Vahtsõliina kihelkonnas Missos. Nädalavahetuseks vallutavad Misso ümbruse võrukesed ja võrusõbrad, nii nagu nad seda juba kolmeteistkümnel korral varasematel aastatel vana Võrumaa eri paigus on teinud.

Suveülikoolide traditsioon on läbiva joonena edasi kandnud oma säilitamise ja hoidmise mõtet. Samas on 14 aastat nii lühike aeg, mille jooksul ükski suur muutus selgelt välja ei tule. Inimese eluiga, paar-kolm põlve on juba muutuste tunnistajaks küll. Ei oleks ju 80 või 100 aasta tagune Võru- või Setumaa koolilaps osanud arvata, et keel, milles kõik omavahelised asjad aeti, jääb aastate pärast noortele kaugeks. Siiski on viimased aastad toonud suure muutuse – võru keel on jälle jõudnud kooli, (aja)kirjandusse, teatrisse ning üha enam kuuleb seda räägitavat Võrumaal igapäevasuhtluses.

Maailm muutub pidevalt kultuuriliselt vaesemaks, ühenäolisemaks. Vastukaaluks keelte, rahvaste, kultuuride kokkusegamisele ja ühtesulamisele püütakse kõikjal maailmas järjest rohkem rõhutada erinevusi ja omapära.

Kuid Kaikal on kaks otsa. Erinevuste hoidmine on nagu vastuoolu ujumine. Kergem on olla üks miljardist üheülbilisest tarbijast kui eriline osa miljoniisest rahvast.

Kadumise oht ei ähvarda ainuüksi võru keelt. Märkamatu kitseneb ka eesti keele kasutussfäär, massikultuuri ja arvutiprogrammide kaudu tuleb oma asemele võõras. Eesti keele püsimine sõltub otseselt paikkondliku omapära tugevusest. Kohaliku identiteedi minetajast ei ole ka eesti identiteedi hoidjat. Toetamist ja kaitsmist vajab nii eesti kui võru keel; nende prestiiž sõltub eelkõige meist endist.

KAIDO KAMA

Täna lehes

Sirp arvab: suveteatrist. Mutt: maaküsimus on universaalne. Lk. 2/ Toomas Paul Ilmar Vene ideeajaloolisest esseistikast. Lk. 3/ Erkki Luuk emotsiooniteooriate buumi tagamaadest. Lk. 4/ Vahur Afanasjevi biit. Lk. 5/ Elo Viidingu ja Hando Runneli uued luulekogud. Lk. 7/ Toomas Velmet Pärnu ja Tiia Teder Hiiumaa muusikasuvest. Lk. 8 – 9/ Luuk filmikriitikast. Lk. 10/ Kunstiklassika Tallinnas ja Tartus, skulptuur Sagadis. Lk. 11 – 14/ Pääsuke – eesti filmi alustugi. Lk. 15/ Teater soos ja jõel. Lk. 16.

Korraks vaid?

Kordan: mulle meeldib lärm – ja mu lavastustes kostab tihti valjuhäälsel muusikat, mis visalt hävitab subtiilsemaid meeleolud ja viitab mu peenusetusele. “Volüüm põhja!” on tihti mu märkus helitehnikule. Kuid kordan: orgiaid tuleb korraldada kas paksude seintega ruumis või siis inimitühjas kohas, näiteks metsa kasvanud Kithaironi mäel, kuhu Dionysos viis oma naiseltskonna märatsema. Seal, linnast kaugel, lõid nad muretult trummi, õgisid elusaid loomi, rebisid lapsi tükkideks ega seganud seejuures kedagi.

Ent suvel kirjutasid paljud, ka mina, moraliseerival toonil kisast ja heliterrorist. Üks vanem sõber küsis, et ega ma ei lubjastu, et teen noortele etteheiteid. Ega ma vaid noorte vastu välja astunud. On ülihäälseid rauku. Üks teksti elavdab juhunäide. Jalutasin Kadrioru Alumises aias, mu ees kõndis vanem joodikutest abielupaar. Nende tähelepanu äratas pargi keskel juba aasta lamanud mahasaetud suur puutüvi. Naine osutas sellele ning hakkas ebaartikuleeritult ja väga valjult vanduma. Esmalt isegi rõõmustasin: inimene juhib tähelepanu pargipidajate lohakusele. On ju Alumine aed korrast ära (mis on minus korduvalt tekitanud mõtteid, et see lastakse meelega käest, leidmaks motiiv selle maharaiumiseks). Ent siis vaatas vanaeit selja taha, nägi mind ja jätkas sama häälekalt vandumist, seekord mulle osutades. Süüdistas ta mind pargi olukorras? Tõsi, ma pole midagi konkreetselt ette võtnud, pole pargi juhtkonna tähelepanu puudustele juhtunud. Kuid ta kisa oli nii vali, et siirdusin puude varju peitu. Et väljununa kuulda kõrvulukustavat tehnot ja näha ühe maja alumise korruse akendest poolpaljaid keskealisi mehi sisse ja välja hüppamas.

Ma ei hakka siin rääkima, mitu korda ma päeva jooksul veel koleda lärmiga kokku puutusin, sest olen sellest juba mitu korda rääkinud.

Ehkki – ühe ja sama korrutamine oleks vajalik! Kui lärm kostab iga päev, miks siis ei peaks iga päev lärmist kõnelema? Kui trummihoop järgneb trummihoobile, miks ei võiks siis minu tekstides korduda samad sõnad ja laused? Kui sul on miskit tühist öelda, siis muutub ta korrates suureks. Pargi-vanaeit muutub millegi Halva sümboliks.

Kordamine on sageli naudinguttoov, kuid psühoanalüüsi klassik on meile ju ka rääkinud, et inimene tahab alateadlikult korrata oma “tuseelamusi”, mitte ainult mõnu korrata. (On täiesti võimalik, et nii sõjaaegne kui ka laulupeol või rockkontserdil kaasas kantud imik ei suuda tulevikus elada ilma magusa müravaevata, detsibelli-angstiga.)

Informatsiooniteooria väitis, et kordus ei sisalda infot, et ainult uus on uudis. Kuid korduvad ju mõrvad, abielumised, uppumised, valimised, hommikujutlused. Ikka erutavad nad inimesi. Ja kasvõi too suvi! Kui suve oleks ainult üks ja ainus kord, siis ei oskaks keegi temast midagi arvata. Aga ta saabub miskipärast regulaarselt ja inimesed teevad temast suure numbri. Kui lehtede rubriike vaadata, siis on “Suvi” saanud rahvale peaaegu sama oluliseks kui “Auto” (mis muidugi ka kordub, sest rat-taid on tal enamasti neli).

Filosoofias kohtame ka kordamisvastaseid mõtteid. Uno Loop arvas kunagi, et “korraks vaid sain ma olla sinuga, korraks vaid – nii peab vist olema”. Ei pea, vastan mina. Kordamine on tarkuse ema ja kolm korda on kohtu seadus. Ikka liivist kõneldes saab liivist Liiv. Olen ammu aru saanud, kui vajalikud on nii elus kui ka kunstis refräänid ja leitmotiivid, *semper idem*.

Ka teatriproovid on kordamine, *repetition*. Mitte ainult teksti pähejäämise pärast. Vaid kordus võib tekitada nüansse ja äratada alateadvust! Mõnele näitlejale ei meeldi duublite tegemine. Jah, võib hästi välja tulla ka ühe korruga, kuid ikka jääb painama küsimus – mis oleks juhtunud teisel korral?

Ühekordsel on küll teatud aura, kuid enamasti on ta kuidagi lame, anarhiline ja kahemõõtmeline. “Ta” seisab üksi ja võib ümber kukkuda, sest teda ei toeta karkudega variandid. Eks saanud Andy Warhol nii kuulsaks eelkõige tänu oma kordusi sisaldavatele pildiridadele? Tavaline plekkpurk toetub turvaliselt kõrvalpurkidele. Nii inimesedki, kes pole eriti erinevad. Kuid just nende korduvusest, samanaolisusest tekibki ühiskond.

MATI UNT

Ei otsa ega äärt!

Juba mitmendat suve järjest tuleb imestusega tõdeda – suveteatril pole otsa ega äärt. Ja nagu selgub, ei pea paika igasuvised kahtlused stiilis: järgmisel suvehooajal ei suudeta küll enam millegagi üllatada või et ükskord saavutab suvine teatribuum taseme, mida järgmisel enam ületada ei õnnestu. Ei – ikka veel leidub uusi teatrinišše, mille täitmisega, hoolimata võetud riskidest, pole justkui mingeid raskusi. Selle suve esimesed publikurekordidki on juba teada: Endla teatri suvetükk “Parvepoisid” Reiu jões kogus 35 000 vaatajat, Vanemuise muusikali “Evita” vaatas 21 632 inimest. Nende numbrite ni jõudmiseks peab mõni väiketeater pimedatel sügise- ja talveõhtutel kogu repertuaariga pool aastat pingutama.

Seega kuidas võtta: kas pakub suveteater nn. parishooajale juba tõsist konkurentsi või aitavad suveprojektid teatritele nii vajalikku külastajatearvu tõsta? Ilmselt sisaldab suveteatri fenomen nii üht kui teist. Kindlasti kinnistavad vabaõhulavastused vaatajaid teatri külge, täidavad teatrite kassat ja tõstavad külastatavust. Teisalt, kui arvestada, et vähemalt kaks kolmandikku suvetükkidest on enamasti meelt lahutavad lõbutükid ja lust-mängud, tähendab see teatri mõiste kinnistamist eelkõige meelelahutusena. Ega seegi loomulikult vale ole: palju on siis neid, kes isegi suvel surmtõsist klassikat vaadata tahab? Mingi ohuvirve selles siiski terendub. Kui suured rahvahulgad oma teatrijanu suviste lõbutükkidega kustutatud saavad, tuleb teatritel tõsiselt pingutada, et ka nn. parishooajal publik saali saada.

Sestap ootaks mõnelt teatrit (lavastajalt) suvel paulsepalikku lähenemist: võiks üritada ka mõne klassikateosega suure rahva ette tulla. Tõsi, Rakvere mängis mõned aastad tagasi Shakespeare'i “Macbethi” ning Eesti Draamateatri ja Vene teatri ühistöö “Romeo ja Julia” tõenäoliselt järgmisel suvel ka esietendub. Muidugi ei saa jätta märkimata Tammisaare teoste lavastusi Vargamäel. Ent enamasti tullakse suvel tõsisema repertuaariga publiku ette ikkagi väikestes ja erilistes ruumides, kuhu mahub vaid sadakond vaatajat. Aga ikkagi, kui mõelda rahva suvisele tänuvõttele teatrivastuvõtule (ka

paljud maainimesed sõidavad tänapäeval meelsasti lähikonda teatrit kaema), siis miks mitte üritada massidele ka midagi kaalukat pakkuda.

Tänavuse suveteatri üheks tendentsiks näib olevat “Rahva hulka! Massidesse!”. Sel on mõneti kaks äärmust. Sümpaatsam suund on, et mitmed suveprojektid on jõudnud ja jõuavad veelgi kohtadesse, kus ammu pole teatrit nähtud ega tehtud. Lavakunstikooli ja Draamateatri ühisprojektina sõidavad teatritudengid “Kosjasõiduga” läbi just need Eesti väikeste külade rahvamajad, kuhu päristeater ei jõua. Sama tänuväärse ülesande on võtnud endale ka Viljandi Kultuurikolledži tudengid lavastusega “Tõrksa taltsutus”. Veel üks noorteprojekt, Kuressaare Linnateatri ja Theatrumi ühistöö “Armunud vanamehed” on keskendunud põhiliselt Saaremaa vaatajatele. Need on projektid, millest aimub missioonitunnet ja millel pole juures rahateenimise maiku.

Tendentsi teist äärmust esindavad Hannes Villemsoni ja Indrek Taalma komöödiaprojekt “Ei või olla!” eesotsas lavastaja ja peaosatäitja-veduri Andrus Vaarikuga ning estraadietendus “Maie ja Valdur saavad poja”. Ilmselt on mõlemad projektid riibunud tänavu kõige kopsakama publikumandi. Teatavasti lähevad Maie ja Valdur edust innustatuna veel teisele ringile koos Eino Baskini ja rullnokkaldega. Aga kui kuulsa inglise komöödiakirjaniku Cooney “Ei või olla!” puhul oli tegu täiesti korraliku meelelahutusega, siis Maie ja Valduri pakutu on kahetsusväärselt piinlik ja labane. Ometi meelitab see kehv estraadilavastus kohale tuhandeid vaatajaid. Eino Baskini ühinemist säärase maotu seltskonnaga võib mõneti mõista: vana estraadihündina tajub ta võimalust rahvale lähedal olla. Ent siit johtub veel üks kahetsusväärus: tegelikult astusid nii “Ei või olla!” kui ka Maie ja Valdur rahumeelselt nišši, mida võinuks (pidanuks?) täitma teatrina Vanalinnastuudio. Cooney-projekti idee on ju ülimalt lihtne (nagu kõik geniaalsed sähvatused): staaridele üles ehitatud hea komöödia ja massidesse! Vaevalt üks hästi tehtud komöödia Vanalinnastuudio kaubamärki kuidagi kahjustanud oleks.

Maaküsimusest

Suurem hulk maailma hädadest on põhjustatud teadmatusest. Seda õpetasid mõned antiikfilosoofid, seda õpetab budism. Tõepoolest, kui igamees teaks, et pole ilmselt ühtegi demokraatlikku avatud ühiskonda, kus rahvas ei kiruks valitsust samade pattude eest milles Eestiski, siis tunduks elu kergem.

Praegu on jutt maast ja maainimestest. See paistab olevat Eesti ühiskonnas midagi müstilist. Ehk muutuks meie elu rõõmsamaks, kui teaksime, et niimoodi on see kõikjal Euroopas ja enamikus nn. valgetes maades. Proportsioonid on teised, aga suhted peaaesjalikult samad.

Just. Eesti maainimeste ja -elu probleemid ei tulene sellest, et oleme maarahvas, et see jal on ikka õigel teel, mis adra järel käib jne. Ajaloos on kummalisi paralleele. Iroonilisel kombel oli Vene revolutsiooni peaküsimus Uljanovi sõnutsi maaküsimus. Ja nüüd on maaküsimus Euroopa Liidu üks peaküsimusi, sest põllumajandustoodangu toetamiseks kulub tervelt kolmandik ühisest rahakatlalt.

Viimasel ajal on mitmed eesti kommentaatorid korrutanud vihaselt, et maainimestele nende kehva saagi hüvitamine on ebaõige. Miks peaks talunikele kehva saagi kinni maksma, samal ajal, kui on mitmeid teisi tegevusalasid, näiteks turism või soojamajandus, kus kliimal on samuti tähtis roll, aga mille puhul keegi ei tule selle peale, et hüvitada külma ja vihmase suve või pehme talve tõttu saamata jäänud kasum.

Miks tehakse kellelegi erand? Jah, aga miks tehakse seda erandit kogu Euroopas ja mujalgi? Ja miks ilmselt kusagil ei doteerita riiklikult turismifirmasid ega katlamajade omanikke?

Kas peame oletama, et põllumajandus on koondunud mingi erilisel vingel survegrupi kätte? Kes tahab omandada teiste töö vilju ning pressib ühisest rahakotist raha välja?

See tähendaks, et kusagil-millalgi on toimunud kannapööre. Sest pea alati ja kõikjal on populaarses teadvuses peetud maainimesi “maakateks”, st. inertseteks individualistideks, kellele “ei saa ehitada uut ühiskonda”.

Hea küll, võibolla on maffia tõepoolest kolinud vommile. Aga miks meie, ülejäänud, ikkagi nõustume neile subsidiidume maksma? Ja miks ilmselt jäämegi – nii Eestis kui mujal. Sest kuigi toetusi kärbitakse, jäävad nad ometi alles ja on üpris prisked.

Ütlen ausalt, et ka mina ei suuda põllumajanduslikku tootmist panna päris samasse ritta teistega, ses on midagi erilist. Aga intellektuaalne huvi jääb. Ehk aitaks asjasse selgust tuua, kui püüaksime vabastada probleemi müüdi koormast. “Kõige tähtsam printsiip – lihtsus. Mis on asi iseeneses?” – nagu õpetas dekonstruktsiooni isa Marcus Aurelius.

Tegelikult oleme ju kõik maainimesed, kui võtta seda vastandpaaris näiteks marsiinimestega. Maaga seostub palju tundeid. Mälestused maavanaemast, lastelaagrist, suvekodust. Eestis räägime põllumajandusliku eluviisi lisaväärtustest, elu

säilitamine suht ühtlaselt üle maa, võsastumise vältimine jne. Samas ei usu, et näiteks Belgias või Hollandis selle järel vajadust oleks.

Põllumajandusest ära koondatuid tuleb niikuinii sotsiaalselt kantseldada, abi- ja koolitusraha maksta. Põllumajanduslik tootmine, isegi kui selle lõpp-produkti pole vaja, tundub palju mõttekam kui kruusa tõstmine ühest kohast teise või mõni muu abitöö...

Inimestel on üldiselt raske uskuda, et toitu pole vaja. Maailm ju nälgib! Siin on muide üks oluline nüanss. Eestlasedki müttavad oma maalapil. Aga mitte nagu “Eesti matuses”, s.o. sõgedast inertsist. Küllalt suur osa neist saab kõige kiuste oma toidulauale tubli lisa just nimelt maatoöst (kõõgiviljad, kartulid, kanad). Neid pole palju, aga neid on siiski. Sõitkem läbi aedlinnade, et veenduda triiphoonete ja kilekümmude rohkus. Neil inimestel võib tekkida õigustatud küsimus: kui nemad niimoodi endale lisa muretsevad, siis miks ei võiks niimoodi kogu maailma aidata?

Kas ei ole vahel endale moosi keetes või talvekartulit kasvatades tunne, et nüüd justkui peaks mingist hiiglaslikust moosikatlast ja üleilmsest kartulisalvest natuke üle jääma? Nende ülejääkidega võiks ju toita Angoola näljahädalisi. Kas me ei rahulda niimoodi oma südametunnistust, sest nüüd me justnagu oleksime ohverdanud ühisele altarile. Me oleksime nagu patte andeks saanud. Jah, kuigi praktiliselt kasu meie tööst pole, on ka vaigistatud südametunnistus eluks vajalik.

Sest riviinimesele ei ole võimalik selgitada, miks Euroopas makstakse farmeritele peale, et nood oma saagi hävitaks, samas kui iga sekund sureb arengumaades üks laps näljasurma. Nüüd me ei tunne vähemasti endid selles otseselt süüdi olevat.

P. S. Viimastel päevadel on ilmselt purunenud veel üks müüt. Eestlane pidas end kaua aega eriliseks sellepärast, et kasvatas rukist – seal kaugel põhjas. Paratamatus moondus aja jooksul vooruseks, lõimudes üldise töökuuse müüdiga. See sai tuge, kui välismaale külla minnes võeti kaasa leivapäts, sest heaoluriikides võis olla küll kakssada sorti erinevaid ukseriive ja sadat liiki nisuleiba, aga ühte polnud neil ometi – musta leiba, mõtelge. See oli meie pärusosa, millele ehk võinuks koguni identiteedi rajada. Eriti kui viimastel aastatel on rahvusvahelised arstid tõendanud, kui palju on mustas leivas kasulikke aineid, et seda süües väheneb vähivõimalus. Ühesõnaga, Nokia oli käeulatuses. Aga nüüd lugesime lehest, et Saksamaal on kolme aasta rukkivarud olemas, millega pole midagi teha, sest see ei maitse loomadele ja on plaan hakata sellega ahje kütma... Katlamajades seal, kus rukkiväli lagendikul heljub.

MIHKEL MUTT

Pahupidi puu

Ilmar Vene uurib, kust inimesed on võtnud need arusaamad, mis neil iseendast on

Ilmar Vene on kahtlemata eesti üks vaimukamaid ja iseseisvamaid mõtlejaid. 1994. aastal sai ta Eesti Vabariigi kultuuri-preemia kirjanduse alal (millegipärast ei ole seda autasustamist mainitud "Eesti kirjanike leksikonis"). Olin tol ajal nende preemiate määramise komisjonis ja mäletan, kui üksmeelselt langetati otsus anda romaanide ja luulekogude asemel preemia Ilmar Venele ja Andres Langemetsale esseistika eest.

Eesti mõtteloo sarjas ilmunud "Vahemere tuuled Hüperboreas" (1997) on lühikirjutiste valimik, milles erudeeritult ja elegantelt tutvustatakse Euroopa kultuuriloo kulgu ja põnevamaid persoone. Teine raamat, "Trotsija. Katse mõista Uku Masingut" (2001), taotleb Masingu rehabiliteerimist, esitades teda tüüpilise negativistina. Tänamatu töö, kuna "mõteldagi ei tohi, et Uku Masing eales saavutaks Johann Gottfried Herderiga võrreldava tähenduse; esialgu oleks saavutus juba see, kui lakkaksime temas nägemast ainult ekstravagantset vaimu-inimest" (lk. 180).

Ilmar Vene äsja ilmunud raamat "Pahustumine ehk Uusaja olemus" on aga täiesti uus tase. Ühelt poolt on see jätk senisele süüvimisele, teisalt on tunda uurija selginenud pilku, mis võimaldab tal esitada oma, suveräänse nägemuse vaimuajaloo mutatsioonidest.

Kuigi autor seda ei maini, on tema suhtumistes toimunud oluline nihe. Viis aastat tagasi ka tema meelest "keskaeg oli suur eksitus. /---/ Sedalaadi väiteid ei muuda mõttetuks väärtustuse iseloom (sest keskaeg teitsi väärtustama pole praegune inimene suuteline)" (lk. 193), "kõige lihtsam oleks nähtust (hoolimatust hellenite keele oskamise vastu) võtta vahepealse ajastu üldise nõmeduse avaldusena" (lk. 206), jms. Ta pidas A. H. Tammsaare rahvalaulestiku suleharjutust "Keskaeg ja renessanss" sisuliselt "igas suhtes laitmatuks" ja täpsustas vaid üksikasju. "Teaduslikkuse aujärje saavutamiseks ei tohi uus kirjeldus liiga palju erineda varasemaist, kõik uudne peab olema võimalikult kooskõlas varem tuntuga" (lk. 72).

Ilmar Vene vastne raamat – katse kirjeldada ilmalikustumise käiku – esindab hoopis teist taipu. Kristlik keskaeg ei ole pilkane kuristik kahe tipu vahel, vaid püramiidjas terviküsteem, mis on loogiliselt, paratamatult ja detailideski tänaseks teisenenud vastupidiseks. "Praegu suunduvad peapüüdlused siinpoolsete tingimuste parandamisele ja üks aatomielektrijaam valmib teise järel, kuna iga uus teeb selgeks: mugavust ei saa eales olla liiga palju. Tuhande aasta eest suhtuti pahupidi: vaevlemine maa peal tähendas endastmõistetavust; silmahakkavat hoolitsemist ihu eest, kui seda juhtus esinema, oleks võetud hoolimatusena hinge pääsemise suhtes. Päevagi keskaegseis oludes elada ei suudaks me sellepärast, et meie üldhoiak on tollal valitsenu vastand" (lk. 19).

Ilmar Vene analüüsib muundumisprotsessi erinevatelt külgedelt, näidates, kuidas kõik on seotud kõigega. Ta ei tee hinnaalandusi, vaid eeldab, et lugeja teab samu tõiku mis temagi. Näiteks: "niisama üldiselt on teada, et ka Schweitzeri "aukartsu elu ees" on teadusliku freudismi religioosne paarik" (lk. 153). Ega see nii üldteada vist ei ole. Mida ta ütleb Camus' kohta, sobib ka tema enda iseloomustamiseks: "otsesõnu ei tule religioossuse esile ainult sellepärast, et autor on siingi jäänud truuks ühele oma loomistöö peajuhistest: vajaka jäämist tuleb eelistada üleausele. See on ilmselgelt aris-

tokraatne joon: lugejat respektieritakse, sellal kui üksipulgi äraseletamine näitab hingelist kitsidust; hirmu, et mõni raasuke jääb kasutamata; plebeilust lõppkokkuvõttes. Teadlikule aristokratismile tuleb Camus' puhul veel lisaks, et laia tähendusväljaga üldmõisted allutatakse esseistlikkuse vajadustele: nii räägitakse "Mässavas inimeses" kõigist, kuid nimeliselt tegeldakse ainult mässajatega" (lk. 297-298).

Ilmar Vene on postmodernistlik autor. "Ei ole meie asi otsustada, kas usupuhaustus ikka jättis Põhja-Euroopa asukad igavesest elust ilma ja kas enamlaste võimutsemine ikka pani Venemaa arenguteele tõkkes ette" (lk. 70). Ainult harva läheb ta sarkastiliseks, nagu analüüsides ilukaanonide pea peale pööramist: "Mida kaugemale loomingu jõuti, seda rohkem ilmes kalduvus tõde inetusega samastada; siinpoolsest küllastunud vaim vajab uusi, ilutsemist võimalikult vaenavaid erguteid, ning seda vajadust rahuldama oli Sartre otskui loodud. Antikvaaride raamatuid lehitsedes peatub "livelduse" peategelane iseäranis obstsöönsele kirjavaral, kuna see, nagu antakse teada, "kõigest hoolimata kütkestab vaimu"; missugusel määral pornograafia kirjaniku vaimu kütkestas, tõendab kogu tema looming. Onaneerimise tehnoloogiaga seostuvaid küsimusi ei jäta kõrvale isegi mitte vanaduspõlve suurteos, Flaubert'ile pühendatud monograafia. "livelduses" asendavad raugaea tarkusi nooruslikud kujutlused; peategelane näeb vaimusilmas, kuidas mullast kerkivad karvased munandikotid ja kuidas linnud neid nokivad. "Pikaldase aeglusega hakkab sperma nendest haavadest immitsema, veresegune sperma, klaasjas ja leige, väikeste mullidega sperma." Kuidas saaks selline tõetruudus lugejate poolehoidust ilma jääda?" (lk. 270).

Mida tähtsamas keeles vaimusuurus end väljendab, seda produktiivsemaks toime kujuneb. On väidetud, ja täiesti põhjendatult, et tõelise mõju omandasid valgustusaegsed inglise filosoofid alles prantsuse tõlkes. Kuidas saksa keelega oli, näitab juba tõik, et kuni XVIII sajandini kuulus Saksamaa trükitoodangu esimene ladina keelele. Kui võrrelda Ilmar Vene ajastute eritlusi näiteks Isaiah Berlini omadega, kes põhjendab põhilist pööret pelgalt romantilise kangela kultuse tekkega, on meie mehe pilk palju avaram ja ammendavam. Vene voorus on, et ta ei ehita hoonet suvalistele sammastele, vaid kirjeldab kiretult, kuidas metamorfoos käis ja käib. Paraku, eesti keeles kirjutatul ei ole mingit lootust maailmas lõõgile pääseda.

Berlini ja Vene analüüsid ei ole filosoofia selle sõna ranges angloameerikalikus tõlgenduses, vaid idee(de)ajaloolised esseed. Nad üritavad mõista tõelisusekogemust filtreerivaid üldmõisteid, püüdlevald selle taipamisele, mis on pannud inimesed aegade jooksul mõtestama ennast, oma kohta kõiksuses ja oma eesmärgi just nii ja mitte teisiti. Ideedeajalugu turnib range metodoloogilise ja eriterminoloogilise toetiku puudumise tõttu üsna kitsal rajal. Kummatigi, inimeste kõlbelised, esteetilised ja poliitilised reageeringud määrab suuresti ära see pilt, mis neil on iseendast ja oma tegude mõttest.

Muistses maailmas oli mõistatuseks, kuidas antipoodid saavad käia, pea alaspidi. Kas nad on nagu kärbsed laes? Kui lapsik. Meie teame – ei ole olemas ei "üleval" ega "all", miski ei ole kõrgem ega madalam. Puud ei sirutu enam mingi müütilise "taeva" poole, ammugi siis inimesed.

TOOMAS PAUL

REPLIIK

Mart Saare kodu pole lambakasvatuse jaoks

Teatmeteosed annavad aimu, kui palju kuulsaid eestlasi on pärit vanalt Viljandimaalt. Rahvasuus on säilinud mälestus, et mulk oli paremal järjel mitte ainult kuku, vaid ka harituse poolest. Täna nii enam ei ole.

Mart Saare 120. sünniaastapäeva eel on teravalt päevakorda tõusnud tema Hüpasaare kodu saatus. Kuigi Viljandimaal on mitmete kuulsuste muuseumid, püsivad need enamasti püsti fanaatikute entusiasmil. Hüpasaare ongi ainuke riigi alluvuses olev väikemuuseum Viljandimaal ja maakonnamuuseumi direktor tahab seda nüüd Suure-Jaani vallale ära sokutada. Kuigi ettekäändeks tuuakse remondiraha puudumine, on Mart Saare muuseum viimaste aastate jooksul alla käinud eelkõige vaimselt. Maja vajab tõesti remonti, aga pole sugugi kokku kukkumas ega vaja nii astronoomilist summat, nagu Sakalas välja hoiatud kolm miljonit krooni.

Praegu matkavad Hüpasaare rabas sise- ja välituristid, helilooja koduvärvas on suured tahvid Soomaa rahvusparki kohta. Mart Saare muuseumi otsides on võõramal inimesel aga tõsine oht ära eksida, sest teeviidad on välja pandud ainult neile, kes lähenevad Hüpasaarele Suure-Jaani suunal.

Meie kohus on teha kõik endast olenev, et Hüpasaare säiliks Mart Saare koduna ja sügislaulupidude paigana. Hädatarvilik oleks korraldada üleriigilise

konkurss, otsida kasvõi tikutulega muusikainimest, kes oleks valmis Hüpasaare jõuliselt tegutsema.

Praegu võtab Mart Saare loomingut austajaid Hüpasaares vastu lambamustus ja koerte klähvimine ning külastajate tulekust häiritud muuseumitöötaja seletab pahuralt, et giiditasu talle ei maksta.

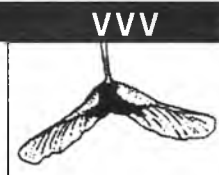
Naabervallas, Vastemõisas, peavad Johann Köleri muuseumi kunstniku sugulased.

Köleri mälestuse, tema fenomeni tutvustamine ja hoidmine vajaks aga palju enamat kui tema veresugulaste ja paari fanaatiku jõupingutusi. On õnn, et Lubjassaare praegune perenaine Linda Köhler Johannile mitte ainult vere, vaid ka hinge poolest sugulane on. Mart Saarel kahjuks nii ettevõtlikke ja missioonitundelisi veresugulasi pole, kuid see ei tähenda, et talle hingesugulast ei leiduks.

Mart Saar pole kohaliku tähtsusega tegelane. Hüpasaare saatus on Eesti riigi probleem, meie enesemääramise küsimus. Ükski hetkehuvi või kildkondlik tüli, veelgi vähem isiklik saatus, ei tohi olla põhjus, et maha mängida eesti rahvuskultuuri oluline kants, Köleri Lubjassaare ja Jakobsoni Kurgja vahel asuv Hüpasaare.

JAANIKA KRESSA

Moskoviitluse märgi all

Hiljuti päriti minult, et miks on postmodernismi vene variant sedavõrd jäägitult rõve, küüniliselt halastamatu, mõnitavalt lammutav ja päästamatult kaost külvav. Sellele annaks vastata ka üheainsa lausega: seepärast, et vene posti sigituspaiaks on Moskva.

Teadaolevalt jagatakse (iseäranis hasartselt tegid seda läinud sajandi alguse "kuldseid" filosoofid) vene rahvuslik genotüüp järsult kaheks, ühed on vana Kiievi ja demokraatliku Novgorodi elanike geneetilised järeltulijad, neile on omane läänelik orientatsioon, evolutsiooniline meelelaad, nad on iidsemad, ent avatud uuendustele, on liberaalsed ja mõistvad. Teine sotsiokultuuriline ajalooline inimlik on aga Georgi Fedotovi poolt "Moskva tüübiks" nimetatud – asiaatlik-despootlik, tatari verega segunenud, sulam põhjamaisest suurvenelasest ja rändavast stepirahvast. Fedotov: "Vabadus on moskvalase jaoks negatiivne mõiste, minnalaskmise, karistatuse, korralduse sünonüüm." Samas, segastel aegadel on just moskoviit see, kes ise lammutab, on anarhiline ja julm.

Vene kultuur ja ajalugu polegi muud kui nende kahe genotüübi väsimatu vastasseis. Saatustlikuks murdepunktiks kujunes Peeter Esimese järsk, vägivaldne pööre Läände ja uue, "mittevene linna" Peterburi ehitamine. Peetri otsustavast hinnatakse tagantjärei diametraalselt erinevalt, ühed võtavad seda kui ainuõiget, vältimatut ja Venele positiivselt mõjunud sammu, teised aga kui Venemaa rahvuslikult rajalt tõukamist, loomuliku isearengu deformeerimist.

Peetri reformide fataalseimaks tulemuseks kujunes rahvusliku kultuuri dramaatiline lõhenemine. Ühelt poolt säilis natsionaalne, folkloorne külakultuur, mis kestis peaaegu muutumatult kuni 1917. aasta revolutsioonideni, teisalt tekkis aga Läände piidlev aadellik elitaarkunst, kõrge ja vaimne, mille olemasolu täitanud lihtsarahvalgad ei aimanudki. Ikka veel levib müüt, justkui Puškin olnuks "rahvalik poeet", tegelikult teadsid ta töid vaid hõredad aadlikihid, miljonid viisukandjad polnud luuletavast mulatist kuulnudki. Veel läinud sajandi alul oli Bloki, Brjussovi või Hodassevitši luule näkitsemiseks üksnes imetlevatele intellektuaalidele, raevu koguv kirjatundmatu massinimene põlgas peeneid vaimumänge. J. Kuzmina-Karavajeva kirjutas sajandihakatus isoleerunud intellektuaalide kohta: "Me elasime keset hiiglaslikku maad justkui üksikult saarel. Suur Venemaa oli kirjaoskamatu, ent meie ringkestes valitses maailmakultuur: me tsiteerisime peast kreeklasi, vaimustasime prantsuse sümbolismist, ahmisime skandinaavia kirjandust, teadsime kogu ilma filosoofiat, jumalasõna, poeetiat ja ajalugu... See oli Rooma enne hukku. Meie olime viimaseks vaatuseks tragöödiast, krahhis rahva ja intelligenti vahel."

Lääne ees lõmitav peterburilik aadel ja õigeusklikesse dogmadesse aheldunud lihtsarahvas olid sedavõrd vaenutsevalt lahus, et mõlemal olid läbi ajaloo omaenda eraldi revolutsioonid. Tumedad massid ühinesid moskoviitlikus Pugatšovi mässus, teatraalsed vabameelsed aadlikud korraldasid ülla dekabristi-lavastuse. Sama kordus XX sajandi hakul, härrased toimetasis kodanlik-demokraatliku Veebruar-, bolševistlikud moskoviidid Oktoobripöörde, mõlema ühistööna kerkis võimule "ülikooliharidusega Pugatšov", pseudonüümiga Lenin. Ikka ja jälle kohtab siin-seal üllatavaid vihjeid, justkui tsaari lükanuks pukist pahad bolševikud, tegelikult oli see muidugi õilsate aadlike lihtsamelne kätetöö, kommunistid viisid asja vaid verise lõpuni. Järgnenud kodusõda oli eeskätt kahe kultuuri kokkupõrge, rahvusliku lõhestumise hukatuslik produkt, mille põhjuseks polnud sedavõrd poliitilised või varanduslikust ebavõrdsusest kasvanud ajendid kui pime kultuuriräev.

Kultuuridevahelist vaenu arendati jõuliselt edasi ka pärast revolutsiooni. Mäletame ju Lenini teesi kahest võitlevast kultuurist, ühes kaevikus Puriškevitšite, Gutškovide ja Struvede šovinistlik-individualistlik härraskunst, teises aga Tšernõševski- ja Plehhanovi-nimeline humanism. Moskva ja Peterburi kultuuriline vastasseis jätkus läbi kogu nõukogudeaja, näiteks sellal, kui moskoviitlikud larmakad staadionipoeetid viisid Moskvast läbi mikrofonide masse poliitilisse ekstaasi, arendas Brodski-seltskond Leningradis vaikset läänelikku filosoferivat luulet ja korraldas palverändeid emakese Ahmatova korterisse.

Nii et, jah, vene nüüdne postmodernism on suuresti moskoviitide märatsev sünnitus. Sealjuures iseäranis hulunud laadis: krematooriumiahi ju loobitakse läbisegi nii võõraid kui enda lapsi. Kultuurikuristik pole Venes tasandumas, pigem vastuoksa. Ja meenutagem, Venemaa pealinn on jätkuvalt Moskva.

VAAPO VAHER

Pidev pealiskaudsus viib kurjuseni

Emotsionaalsest intelligentsusest pasundamise taga võib näha kasvavat pinnapealsust

(Samal teemal vaata *Sirp* nr. 28, lk. 4.)

Huvitav on see, et ainus asi, mida üks mu muusikust tuttav (kes annab oma plaate välja Galaktlani nime all) ühel oma plaadiümbrisel arvas mainimist väärt olevat, oli umbes selline: "Arvan, et robotitel võivad olla emotsioonid, kui need on neisse programmeeritud. Oma muusikaga püüan neid emotsioone väljendada." Kummaline, kas pole? Ometi oli tal tõi taga. Kõigi selliste tehisintellektuaalsete huvidega (ja miks mitte ka neist tulenevate võimalike teoreetiliste ambitsioonidega) lugejate jaoks on kirjastus Valgus hiljuti üllitanud Dylan Evansi raamatu "Emotsioon. Sentimenditeooria".

Nüüd, mil filosoofia oma n.-ö. konventsionaalses kuues näib peaaegu lõpetatud olevat, käib seda agaram filosoofiline uurimistöö suundades, mis varem 1) leidsid vaid põgusat käsitlemist, 2) millele üldse tähelepanu ei pööratud või 3) mille olemasolugi kahtlustada ei osatud. Üks sellistest on kahtlemata emotsioon. Samas kui tehisintellekti-spetsiifilised probleemid kuuluvad (mõistetavalt) kolmandasse, on emotsioon esimese kategooria probleem (st. nende seas, mida seni käsitleti vaid möödaminnes, eelkõige näitelse baasina). Nüüd aga soovitakse tekitada vastupidist muljet – et "emotsioonifilosoofia" on üks kiiremini arenevaid suundi üleüldse. Sellele ei viita mitte ainult erialase kirjanduse rohkus, vaid ka igasugused publitsistlikud heietused "emotsiooni tähtsuse", "emotsionaalse intelligentsuse" jne. teemadel. Selles kõiges pole midagi imestamisväärselt, pigem vastupidi – pideva "vaimueluliste uuenduste" nõudluse tingimustes näib selline areng peaaegu enesestmõistetav.

Dylan Evansi "Emotsioon. Sentimenditeooria." sulandub pealtnäha hästi sellesse üldisse "emotsionaalsesse koori", kuid on tegelikult ka iseseisvana küllaltki oluline ja ülevaatlik. Oluline eelkõige ses mõttes, et ta hajutab mõnedki emotsioonide ja emotsionaalse intelligentsuse kohta levitatavad müüdid – kuid ka seetõttu, et annab tänuväärseid juhatusi (ning edasisel uurimisele viivaid siirdeid) valdkondadesse, mis raamatu vormiliste (lk. 150) ja sisuliste (populaarteadus) piirangute tõttu paratamatult vaatluse alt välja on jäänud. Samas ei õnnestu selle lugejal kriitikameelt mitte alati täies mahus välja lülitada (kuigi popteaduslikud raamatud seda tavaliselt eeldavad), mistõttu järgnev tekst kujutab endast eelkõige mõningate küsimuste ja arengute skitseerimist Evansi "sentimenditeooria" ümber.

Kas emotsioonid on eluliselt vajalikud või hoopis ajale jalgu jäänud?

Niisiis "emotsioonifilosoofia". (Kui kellelgi tekib kahtlus, mis see on, siis võime kokkuvõtlikult öelda, et "emotsioonifilosoofia" kujutab endast emotsioonide olemuse, funktsiooni, võimaliku päritolu jne. üle arutlemist "filosoofilises vormis". Vastus küsimusele "mis on filosoofiline vorm?" läheks siinkohal ilmselt juba liiga pikaks.) Kergelt belletristiliku ülevaate andmiseks on "emotsioonifilosoofia" tegelikult peaaegu ideaalne teema, aga see on pigem Evansi kui minu ülesanne. Kuivõrd Evans esitab käesolevas raamatus asja, mida ta ise nimetab "positiivseks emotsiooniteooriaks" (st. teooriaks, mis kaitseb emotsioonide positiivsust – vastandina neid alaväärtustavale "negatiivsele emotsiooniteooriale"), tuleb ta kohe lagedale millegi umbes sellisega, et "Spocki (tegeline "Star Trekist") ei saaks olemas olla, kuna ta ei saaks reaalses maailmas hakka-ma, kuna reaalne maailm nõuab oma asukalt ellujäämise ja edasivohamise eeltingimuseks emotsioonidepõhist navigatsioonisüsteemi". Spock on nimelt selles telesarjas ülearenenud mõistusega ja täiesti emotsioonivaba tulnukas. Evansi positsioon on siin tegelikult lihtne, peaaegu vulgaardarvinistlik: kuna emotsioonid on olemas (ja kuna kõik, mis olemas on, on ellujäämise seisukohalt vajalik), on emotsioonid ellujäämise seisukohalt vajalikud. Näiteks toob ta võitlus- (või miks mitte ka liiklus-) situatsiooni, kus hirmu mittetundev olend kohe surma saaks.

Loogiliselt võttes on kõik seni väga kena. Aga probleem ongi selles, et ainult loogiliselt seda ülesannet lahendada ei saa. Ma võin tuua näite *ükskõik millisest* (ükskõik kas olemasolevast või puuduvast) tunnusest – ja igaüks võiks mulle tuua umbes tosin näidet, mismoodi see elu säilitada ja edasi anda aitab. Seega ei näita sellised "näited" tegelikult mitte midagi. Seda esiteks. Teiseks, kuna looduslik valik on nii neetult aeglane protsess, on meil kõigil keskeltläbi sellised omadused, mis *kunagi* (sõna otseses mõttes igiammu) ellujäämist jne. soodustasid, aga praeguseks hetkeks – kuna keskkond muutub jne. inimese tegevuse tulemusel märksa kiiremini kui inimene ise – oleme me oma kõikvõimalike omaduste, emotsioonide ja tunnustega ajale juba (enam-vähem) lootusetult jalgu jäänud. Imelik seisukoht, eks ole. Eriti kui arvestada, et see on just see seis, kus me *kõik praegu* teiega oleme. Kuid loodusliku valiku seisukohast täiesti loogiline. Looduslik valik

tähendab sisuliselt kohastumist *kunatiste* (endisaegsete, ammu kadunud), mitte praegusaegsete tingimustega. Praeguste tingimustega kohastumise vilju nähakse alles tuhandete aastate pärast, kui üldse.

Pealegi võtab Evans (nagu kõik darvinistid) keskkonda kui midagi etteantut, mida see tänapäeva tingimustes (inimese kui liigi jaoks) tegelikult enam pole – inimene ise võib seda aktiivselt ümber kujundada. Seega rajanevad kõik Evansi järeldused praegusel keskkonna- ja ühiskonnakorraldusel, kui aga võtta aluseks mõni muu – nt. mõni utopia, nt. Aldous Huxley "Hea Uus Ilm", siis sealses õnneühiskonnas muutuks diferentseeritud emotsioonid kindlasti üleliigseks ja Spock – ehkki tal küll võibolla õnnelik olla ei õnnestu (jäägu see küsimus lahtiseks) – saaks seal võrdlemisi mugavalt "olemas olla" – võimalus, mille võimalikkust Evans ülepea eitavat näib.

Emotsionaalsuse võidukäik on madala ajakirjanduse lipukiri

Üldiselt kujutavad nii Spock kui ka "Hea Uus Ilm" endast muidugi vaid kirjanduslikke kõrvalepõikeid ja – kui vahelduse mõttes reaalsusest rääkida – siis teeb Evans lugejale teene sellega, et ta ei esitle emotsioone kui midagi mõistusest ülemat (ehkki mingil määral ja puhul need võivad seda isegi ju olla – nii nagu ka vastupidi), vaid määratleb emotsionaalse intelligentsuse kui küsimuse optimaalsest tasakaalust (käitumise) mõistuse ja tunnetega ohjamise vahel. Mõlemal on omad eelised, kusjuures vahel võivad nende erinevused ilmned üsna drastilises ja õpetlikus vormis. Nimelt on just emotsioonid selleks vaimseks protsessiks, mille peamine eesmärk on kiiresti reageerida keskkonnast toimuvatele äkilistele muutustele (Herbert Simon). Samuti on tehtud nt. katse, millest selgub, et kui katsealusel on "hea tuju ja vähe aega" (st. sisuliselt on tegu seltskonnakirjanduse arvatava sihtgrupiga), mõjub põhjendatud argumentatsioon talle umbes sama hästi kui põhjendamata (st. nagu hane selga vesi). Kui pisult mõelda, võibki siit välja tuua kollase (ja seltskonna-) ajakirjanduse "idiotuse" põhjused: eeldatakse, et 1) lugejal on hea tuju, ja 2) ta niikuinii eriti ei loe (aega on vähe!). Ühtlasi seletavad mõlemad punktid suurepäraselt seda nõmetsevat stiili, mis vastavates ajalehtedes-kirjades leidub. Samas kardan, et – vähemalt mis lugeja tujuusse puutub – siis on siin küll tegu rohkem soovunelma kui tegelikkusega. Kuigi mine sa tea. Samast uurimusest selgub ka, et keerukate otsuste tegemiseks on kaks võimalust: aeglane, kuid äärmiselt täpne (mõistusega) ja kiire, kuid pealiskaudne (emotsioonidega). Jällegi on reeglipärane see, et emotsionaalsuse, emotsionaalse intelligentsuse jne. võidukäigust pasundavad eelkõige need väljaanded, kes sellest suuremat tulu ootavad – st. kiire ja pealiskaudne meedia (mis näib tänapäeval juba peaaegu nagu *üldse igasuguse* meedia sünonüüm – kiirusel ja pealiskaudsusel on omadus aeglus ja põhjalikkus tappa). Sellele vaatamata ma tõesti sügavalt usun tasakaalu vajalikkusse – esiteks sellesse, et "mõistus on ikka ka oluline", ja teiseks – veelgi sügavamal tasandil ja veelgi enam – Coili tõstatatud loosungisse "Constant Shallowness Leads To Evil":

Suvalisi näiteid saatatliku kurjuse vallast: "nagu näitavad uuringud emotsionaalse mõjutamise toimest otsustusvõimele, on inimeste meelt tunnetele rõhumise abil palju lihtsam muuta kui ratsionaalsete argumentide abil" (lk. 117). Film, TV, reklaam on tõesti, nii kummaline kui see ka pole, (enam-vähem) toore kurjuse sünonüümid, sest, nagu selgub, "universaalselt tuntud asju eelistatakse tundmatutele, ja sealjuures pole isegi vahet, kas eksponeeritu on tajutud üle- või alaläviselt (st. ebateadlikult)". Seda teades (ning kasutades filmi, TV või reklaami poolt pakutavaid kanaleid) on põhimõtteliselt võimalik inimesi alaläviselt orjastada, sest isegi kui "sündmust tajuti kui midagi neutraalset, siis meenutab alateadlik süsteem seda positiivses valguses" (lk. 118). Vähemalt väidab sedasi teadus. Nii nagu mina sellest aru saan, ei tohiks mõtlemise ja kujutlusvõime stereotüüpsete kujunditega nakatamisse kuidagi kergekäeliselt suhtuda (kusjuures Evans näeb seda, jällegi, millegipärast üsna optimistlikus valguses). Seevastu on mul ja küllap ehk veel mõnel tutvusringkonnas inimesi, kes samal põhjusel endale põhimõtteliselt telekat ei soeta.

Meelenaudingute tehnoloogiline esilekutsumine pole kaasaja leiutis

Kõige selle juures on väga imelik lugeda Evansi väiteid selle kohta, justkui oleks meie käsutuses (esivanematega võrreldes) mingi tohutu "otsetee" õnne juurde. Evans peab siinkohal silmas kõikvõimalikke meelenaudinguid, nende jaoks väljatöötatud meediasid ja tehnoloogiaid ning samuti keemilist otseteed (narkootikume). Seejuures ta isegi mainib, et inkad kasutasid hallutsinogeene oma riitustel jne., kuid ei paista sellest otseselt

midagi järeldavat. Ometi on ju igaühele päevselge, et – vähemalt mis keemilist otseteed puudutab – siis olid meie esivanemad meist küll märksa targemad. Ogaõun, alraun, tungaltera, koerapöörirohi, erinevad seemned jne. (kui ainult kohalikust floorast rääkida) ei olnud neile mitte abstraktsed mõisted*, vaid pidevalt käeulatuses olev võti teise maailma.

Samas viitab Evans täiesti õigustatult hallutsinogeenide tarvitamisele kui jumalakogemuse juurele – see on (õigemini oli) kõigi maailma religioonide puhul tõesti kaheldamatult nii. Mis puudutab jumalat kui loogilist konstrukti (nt. Üks, Algu, Tõde, Kõik jne.), siis see oleks nii- või teistsugusel viisil tekkinud niikuinii – ja igasugusest jumalakogemusest täiesti sõltumatult. Kuid *religioon tänapäeva mõistes* on saanud välja areneda ja tekkida vaid nende kahe – (hallutsinogeenselt indutseeritud) jumalakogemuse ning jumala kui loogilise konstrukti – ühendamise läbi algreligiooni(de)s. Võimalik küsimus, miks Jumal (kui tema algupära tõesti nii "labane" on) inimest siis nii väga puudutab, on igatahes *ääretult* lühinägelik ja naeruväärne – Jumal puudutab inimest sellepärast, et jumalakogemus on teadaolevaist *tugevaim* mentaalne stimulatsioon üleüldse, piltlikult öeldes kõigi tunnetuse kraanide tohutu üleajamine, nii et igasugune muu (seksist, kunstist vms. tulenev) stimulatsioon ei pääse sellele ligilähedalegi. Siit tulebki hallutsinogeenide võimsus (ja nende puhul pole tegelikult üldse mõtet rääkida "õnnest", nagu Evans narkootikumide puhul teha püüab) – sellest, et nad mitmekordistavad, suurendavad ja võimendavad tunnetuse ning tunnetatava hulka ja laadi – teisisõnu on tegemist maksimaalse stimulatsiooniga, ehk veel kolmandat pidi öeldes jumalakogemusega, ja veel neljandat moodi öeldes millegi sellisega, mis meie esivanematele küll millegi väga erakorralisena pidi tunduma (mida ta iseenesest, st. subjektiivselt, kahtlemata ju ongi). Kõik palve-, meditatsiooni- jm. Jumalaga suhtlemise tehnikad on selle algse hallutsinogeense tehnoloogia ühest küljest kahvatu, teisalt aga tervisele palju ohutum**, mentaalne projektsioon. Jumal ei sisenenud inimeste meeltesse niisiis – või vähemasti mitte eelkõige – kui mingi õnnetunde saadik, vaid suure stimulatsiooni ja sünnesteiatekimbu all, ning "lõi nad pahviks oma suure (ning lõputult seonduva) "infohulgaga"".

Jumalast rääkimine on emotsiooni üle teoretiseerides peaaegu möödapääsmatu ja Evans järgib mingil määral seda reeglit, kuid küllaltki vildakalt -- kasvõi juba seetõttu, et ta (nt. käsitledes "otseteid õnnele" – mida ta, nagu juba öeldud, võrdlemisi lühinägelikult kohe "Jumalaga" seostab) kaasaegsele inimesele tema esivanemate ees millegipärast suure edu-maa annab. See on ilmselt pigem müügitrikk***, kui mingi tõsiselt võetav väide. "Keemilisest teest" sai seoses sellega juba räägitud, aga mis puudutab meelenaudinguid nagu värv ja heli, siis ühest küljest on tänapäeva inimesel nende tekitamiseks ja kombineerimiseks (eelkõige erinevate tehnoloogiate näol) teoreetiliselt tõesti palju paremad võimalused, kuid samas võiks küsida – kui palju ta neid ikkagi kasutab või kui kättesaadavad need talle on? Mulle millegipärast tundub, et ses suhtes on (sõna otses mõttes *äraarvamatu*lt mitmekesisest ja stimuleerivast) looduskeskkonnast väljunud inimene palju rohkemast ilma jäänud, kui võitnud – kui tal sealt väljumisega põhimõtteliselt üldse võita võimalik on (milles ma kahtlen). Suurimad meelenaudingud, nii nagu tänapäeval vist üldiselt arvatakse, varitsevad inimest looduslikus ümbruses; ning vaevalt saab seda seletada lihtsalt mingi "nostalgiaga" looduse järele. Kuivõrd inimene on kohastunud elamaks looduses – ja loodusliku valiku tohutu inertsit tõttu (kõigele vaatamata) *praegu ikka veel* sellele välja optimeeritud –, siis on ka loomulik, et ta just looduskeskkonnast, st. oma loomulikust elukeskkonnast, kõige meeldivamat tagasisidet ja kõige suuremat stimulatsiooni hangib.

ERKKI LUUK

* Hiljuti lugesin ajalehest, et on välja töötatud narkootikumide tarvitamise testimise meetod, milles analüüsiti juuksekarvu. Konkreetset juhul tegeldi kokaiini tuvastamisega. Naljavihiks analüüsisid eksperimentaatorid ka Euroopast leitud mitme tuhande aasta vanuseid mumifitseerunud surnukehi. Ja mis selgus: kõik need olid kokaiini taritanud. Olukord oli täiesti absurdne: Euroopas kokapõõsas ei kasva; ja teiseks, oletada mingit muinasaegset narkokaubandust kusagil Euroopa pärapõrgus asuva küla ja (tollal veel) avastamata kontinendi vahel oleks ilmselt sulaselge hullumeelsus. Seega näib ainuvõimalikuna järeldus, et kasutati mingit kohalikku, kokaiini sisaldavat taimet. Kuid tänapäeval pole isegi teadlastel enam vähimatki aimu, mis taim see on!

** V.a. mõned erandid, nt. transtsendentaalne meditatsioon, mis (nagu ma oma kurbadest kogemustest kinnitada võin) võib osutada väga piinarikkaks.

*** Kogu progress on ju üüratu müügitrikk, sest kes ei tahaks olla – ega omast arust poleks – eelmistest põlvetest parem, targem, edukam jne. – samas kui kaine mõistus ütleb, et mistahes punktis on edasimineku umbes sama tõenäoline kui tagasimineku või paigalseis.

Vahur Afanasjev

Soomusrong

"Tshh-tshh-tshh!" ähib vedur.

"Tatamh-tatamh!" saadavad rataste tuhanded trummid.

Tshh-tshh-tshh! Tatamh-tatamh! Õlist, šlakist, püssirohusuitsust tahmunu, tumedana neelab meie soomusrong relsele! Akendel vilksatavad habetunud näod, pargitud kirsipunaseks võõramaa päikeses, söekad pilgud kuulipildujavalangutena möödakihutavat ümbrust jälgimas. Sõitjad teavad, et meie rongi ei peata semaforid, et meile ei vilista saabumis- ja lahkumissignaali jaamaülemad, et väikelinnade pristavid ei tule meie vaguneid läbi otsima – vedurikorstnast paiskuvast suitsusambast saadab Jah äravalitud rahvast Uude Siionisse!

Kaks higist kütjat pilluvad sütt miilivasse tulle. Tume higi nõrgub nende käsivartelt. Katel tänab oma toitjaid miljonihääle laulumühinaga! Südamed täituvad ülevast hardusest, kui doktor Karl Parts, rongijuht, rebib nõõri ning kimedalt vilisedes tormab aur klappide vahelt langevasse õhe. Vuuuuuu! hüüab vedur. Tatamh-tatamh! teevad rattad.

Keegi sikutab mind varrukast. See on suurtükiülem Sabolotnõi. Tema hääles on muret, kui ta sosistab: "Näe, päike loojub jällegi selja taha."

Laiutan käsi.

Olen samuti märganud, et hoolimata tee näilisest sirgjoonelisusest loojub päike kord tulekusuunas, kord kurakäel, kord otse ees, kord paremal, siis aga uuesti selja taga. Kõik on võimalik. Võimalik on seegi, et päike teeb meie soomusrongi ümber ringe. Mine sa tea, viimaks on koguni doktor Parts ise asjad nõnda korraldanud, et pikk tee sõitjatele igavaks ei muutuks?

Kuid ei anta meile aega asjade arutamiseks – juba märgatakse kauguses ähvardavat suitsusammast tuprumas – punase randiga korstnast sädemeid pildudes tormab meile vastu vaenulik vedur, sabas lühike soomusvagunite rivi. Sabolotnõi kiirustab suurtükivagunisse ning juba sõidu pealt kõrvetab kolmetolline Suur Tom kuumi mürske võõraste pihta. Nende esimene platvorm hüppab õhku ning lendab pilbastesajus kraavi.

Doktor Parts annab vilet. Pidurid alustavad oma kriipivat hädalaulu, vaguniseinad rapuvad närvlikus taktis. Saame soomusrongi vaevalt kolmsada meetrit enne vastaseid pidama.

Sigade kuningas

Esimeses bensiniijaamas teeme peatuse. Tuul toob Tallinna pealt merelõhna. Ootan autos. See on küll vana romu, kuid ikkagi Mercedes. Kadestan omanikust idiooti. Samas, miski vägi ei pane mind paarikümnet tuhandet loovutama, et taolist sõiduvahendit omada. Istun rooli taha. Idioodid pidid hamburgerit sööma, niisiis on mul aega. Sõtkun pedaale, vahetan käike.

"Noh, meeldib või?" kõlab järsku valjuhäälnel küsimus. Idioodid on vargsi naasnud. Sülitan nahkistmele. Mõttes.

"Ei, aga teil on ju bokoskoobid¹ kaasas!" leebun kohe.

"Tahad ka?"

"Mmm... Mingi kolm tükki võiks küll..."

"Mul ainult neli on," kahetseb idioot. "Fifti-fifti."

Seame end masinasse ja jätkame reisi. Panen bokoskoobi ette. Loodus vihiseb mööda. Violetsed pilved laotusel, tumekolased rapsipõllud selle all – mis võiks veel nauditavam olla, kui sul on esimene pudel poole peal, teine aga alles korgi all? Meenub, kuidas Aapo teatas, et sõidab aferistiga diagonaalis läbi Eestis. Nad jõudsid tookord Pärnusse. Mina... Mina ei jõua. Pigem Tartusse, aga loomulikult ei või üdini kindel olla. Isegi kui lavakujunduses poleks poolteist bokoskoopi, kaks idiooti ja Mercedes, võiks planeeritud ja reaalne sihtkoht ometi mitteidentseks osutada.

Viskan pudeli. Aknast. Välja.

"Hull," avaldab parempoolne idioot arvamust.

"Jah, viivitamatult," lasen tal juhtme kokku. Salongis levib karsahais. Karsad, muidugi. Sõidame. Vaikides edasi. Täiesti mõtetuset punktis enne Põltsamaad keerame haruteele. Uurin. Õeldakse, et kusepeatus. Nõustun. Uksed pauguvad, uriin voolab. Eemal, vanal raudteesillal lõpetan teise bokoskoobi.

"Ega me ise ei tahakski ju midagi, aga Enn käskis meil..." hakkab idioot veeretama.

Mõtlen, et purgis. Ja et oleksin pidanud teadma, kes kellega seotud on. Maailm koosneb kiirtest; absoluudi puudumise tõttu pole need sirged, vaid terake kõverad. Mingis punktis kiired lõikuvad ja oh seda odavat pahandust siis. Tegelikult juba praegu.

"Kuidas sellega jääb's?" uurib teine idioot. Või esimene. Vahet pole, ühed karsad kõik. Jalg võdiseb. Temal, mitte minul.

"Ma ei tea," kehitn õlga. Vasakut.

"Siis peab vist..." tõmbab idioot käe rusikasse. Vaatan selja taha – sild on pikk, aga ei vii kuhugi. Noh, et oleks mõni kõrgem koht, kus... Võta näpust.

"Kuule, aga teeks enne ühe õlle veel?" pakun sõbralikult.

Vaenulik rong seisab, esimese platvormi jäänused veduri teed tõkestamas – ning otsekui äädikakärbsed mustavad kahel pool rongi Paabeli sõdalased. Panen binokli käest ja asun tööle. Tõt-tõt-tõt-tõt! lajavad minu kuulipildujatornist tinajoad. Rõmaki! lajatab Sabolotnõi neile šrapnelliga.

"Jah! Jah on kuldne! Edasi!"

Meie sõjamehed tormavad välja, tõsised, tuulest ja päikesest parkunud. Õhk täitub lüüspüsside tärinast! Ei möödu viit minutitki, kui võõras rong annab teise veduri varal tagasikäigu, esimene vedur haagitakse aga lahti ja jäetakse ühes platvormirusudega meie teed takistama.

Kui tee vabaks saab, on suur pime juba käes. Pelgamata miine või lõhutud teed, kihutab meie võidukas soomusrong pimedusse, ikka samas suunas, ikka edasi! Rahulikult teevad sõitjad viimase piibu ja uinuvad. Kahekordsed seinad ja liiv nende vahel peavad kinni nii püssikuuli kui mürsukilli.

Sel ööl magame Sabolotnõiga ühes voodis, kuid ei tee päikese loojumise ja tõusu veidrast seaduspärast sõnagagi juttu. Õhh-hhh-õhh! pahistab vapper suurtükiülem sooja õhku mu kuklasse. Peaaegu kuulen, kuidas vallanduvad mahlad tema kahemillimeetrisest. Pärast seda tunnen end väsinuna ega kasuta võimalust, kui Sabolotnõi omakorda selja pöörab.

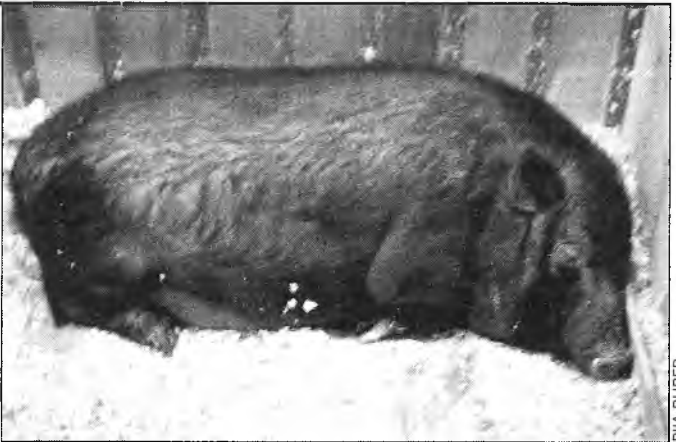
Siion on endiselt kaugel. Sellega tuleb leppida. Kuid samas: rattad rudjuvad hoogsalt relsele ning vedurikorstnast tuprub taevasse suitsupilv, milles Jah meid juhib ja kaitseb.

Enne une musta sügavikku vajumist jõuan mõelda, et tema ja meie jaoks pole ju õieti vahet, kas sõidame kindlas suunas või hoopis ringteel. Homme tõuseb sõidusuunast hele päikene, et loojuda õhtul kurakaarde – see on kõik, mis omab tähtsust. Või siis mitte, sest õige vastus on "ei tea". Ühtaegu koletislik ja lohutav *ei tea* laotub kõigi meie tegemiste üle.

Selles valguses vaadates loeb eesmärkide juures nende olemasolu, mitte saavutatavus ega sisu. Eliyahu Goldratt eksib. Ta lihtsalt ei tea, nagu tegelikult ju minagi ei tea. Midagi. Mistõttu võtab mu väsinud sõjamehekeha üle võimust magus rammestus. Pinge langeb, reis hakkab lõppema.

"Tshh-tshh-tshh!" ähib vedur.

"Tatamh-tatamh!" saadavad rataste tuhanded trummid.

"Ma ei tea," kehitab idioot õlga. Paremat.

"Las joob, ega ta..." arvab teine vastane. Ja ulatab pudeli. Naeratan. Mitte väga laialt, sest muidu nad saaksid ju pihta, et mis värk on ja kuidas need asjad käivad.

"Oot, ma teen lahti."

"Oh, küll ma ise," ütlen pudelikaelast kõvasti kinni haarates. Enne, kui nad jõuavad kõssata, on lähemalviibijal klaasikillud peas. Teine ehmatub, liigub edasi, tõukan, pääsen liikuma, jooksen, istun autosse – võtmeid ei ole. Väljun sõidukist. Mõlemad on jalul, mõlemad lähenevad. Kiiresti. Telefon. Helistan.

"Tere," ütleb Aapo.

"Kuule, ma saan kohe peksta. Diagonaalis. Ja läbi Eesti ka." Sõnum läbib tühjust, tühjus toimib meediumina.

"Ahah. Nüüd on siis teada."

"Ei, tõsiselt noh, kuskil enne Põltsamaad..."

Torkan telefoni taskusse. Idioodid on kohal. Esimene hoiab pead taskurätiga kinni. Või teine. Vahet pole. Veri niriseb tatise rübala alt T-särgile. Teen tõsise näo – või mis seal teha, asi ongi parasjagu...

"Vaata, mis sa tegid!" kurjustab idioot. "Ma suren nüüd ära!" Tal on pisarad kurgus.

"Sured sa jee," rahustan idiooti. "Ma niisama õpetuseks."

Kumbki ei jõua reageerida, kui rebin taskurätti haavale suru-va käe kõrvale ja puudutan vigastatud pead. Millimeetrised karvaudemed torgivad vastikult pihku, kuid ilma ei saa. Nii. Eemaldan käe. Pea on terve.

"Issand," ütleb teine idioot. Või esimene. Vahet pole.

Ja nad küsivad: "Kes sa oled?"

Ja mina vastan: "Sigade kuningas."

Ja me jätkame teekonda.

¹ Mõiste tuleneb kange õlle Bock nimest.

Minu päevik 2002

UKU-RALF TOBI

1. august

Alustasin Anton Nigovi "Harjutusi". Autor lubab kohe alguses, et kõik selles raamatus on tõsi, ja mulle just meeldibki, kui räägitakse asjadest otse.

Nagu Tõnu Oja viimases TMK-s: "Minu arvates on teatriringkonnad nii ülepremeeritud, et seeläbi on nende preemiate väärtus tohutult langenud."

Saatsin Signe kontorile ettepaneku (Tõnul endal võib-olla ei sobi – vend!), et järgmisel teatripäeval võiks anda tõesti ainult 1 – 3 preemiat. Teistel aga tõsta palka.

2. august

Soovitasin sõber Mihklile taguda rauda, kuni see on kuum ja müüa nüüd ka Valgret Läände ladina keeles. Kuigi rütmiga võib tekkida probleeme. Sest see, mida ladina keeles saab öelda trahh-trahh! – umbes et: *Spero, vincam* – see eesti keeles õudsalt venib: *Ma loodan, et saan sellest üle*.

3. august

Ühtegi seent ei näinud, aga ma kaua ei otsinud ka.

Õösel vene Svoboda küll ragises, aga midagi tuli siiski läbi. Komissarov ütles, et meie noored tulevad Ameerikast ja on tohtus vaimustuses, aga see, mis nad nägid, on tegelikult Tšehhov. Allik ütles, et seda, mida noored praegu Undis imetlevad, tegid suured lavastajad Hermaküla ja Tooming juba ammu.

4. august

Ootamatu delegatsioon Austriast – mingid munitsipaaltasandi tegelased. Viisin nad Rusthaveli restorani, mida Karl Martin ükspäev suhteliselt kiitis. Nemad kohe, et kas Eestis ongi traditsioon anda restoranidele kirjaniku nimi?

Tegin igaks juhuks teist juttu. Kuidas üks teine gruusia kirjanik, Tšabua Amiredžibi, meil tuntud kui "Datha Thuthašia" autor, oli Stalini ajal laagris, aga sai jooksu. Jõudis juba Minski ja ei tea, kuhu veel oleks jõudnud, aga järsku üks miilits vaatas, et kaukaasia nägu, ja küsis, et: "Mis teed siin?" – Tema et: "Komandeerungus, elan hotellis "Belaruss", tuba 508." – "Nimi?" – "Mamaladze." – Ütles esimese nime, mis pähe tuli! Miilits kahmas tal muidugi kraest kinni, viis hotelli, küsis adminnilt, et: "Mis numbris teil elab Mamaladze?" – See tuhnis tükk aega oma raamatus, lõpuks leidis: "508." – Pärast saatis Amiredžibi sellele Mamaladzele igaks sünnipäevaks kaardi, aga pärast surma ka sugulastele raha.

Euroopa mägede poegadele see lugu meeldis nii, et nad unustasid ära oma küsimuse.

Aga seeni on. Tellisin neile kamasulugunit, et oleks ka kuidagi nagu kama laual. Aga oli hoopis juust šampinjonimütsikestes (60 EEK).

5. august

Sain Nigovi päeviku läbi. Heas tasakaalus teos, kui Kaplinski-obsessioon välja arvata. Sain julgust olla ka oma päevikus veel ausam. Meenus aeg, kui järjest ausamalt hakkasid kirjutama Gross ja Kuusberg. Siis järsku oli Vahing omaette klass. Ja nüüd Nigov.

Ja mis nüüd Oskar Kruusil viga! Kindlasti on järgmises leksikonis artikkel "Õnnepalu, Tõnu" poole pikem. Kõik elukohad ja muu inf on ju "Harjutustes" sees, ainult ümberkirjutamise vaev. Teadlase kohus on sellest muidugi allikakriitiliselt üle käia. Näiteks minna ja küsida Pariisi kojamees Renardi nüüd juba 9-aastaselt tütrelt, mis mulje see eesti onu ikkagi jättis? Ja kas nende suhtumine üürnikesse oli tõesti nii halvustavalt lahterdav, või meie luuletaja siin natuke luuletas?

Aga küllap läheb ka seekord nii nagu ikka – minnakse aastal 2077 ja filmitakse vanaeite, kellel asjad ammu sassis ning kõik lapsepõlves nähtud onukesed – neegrid ja marokolased ja eestlased – üheks udumeheks sulanud.

6. august

Saatsin Mailise kontorile ettepaneku, et seda holokausti jms päeva võiks veel mõelda, et ei tuleks jälle pahandust. Sest õigetele juutidele ei meeldi see ingliskeelses maailmas levinud kreeka sõna, mis tähendab põletusohvrit. Nagu oleksid juudid ennast ise ohvriks toonud! Igaks juhuks võiksime eelistada heebreakeelset terminit *shoah*. Niisiis – shoahipäev.

Silmapiirita ruumis

Anton Nigov, Harjutused. Eesti Keele Sihtasutus, 2002.

Iga eneseteadvuse, iga intellekti taga seisab vaatleja. Mida enam on üks eneseteadvus arenenud, seda lõhestunum ta on, seda teravam on jagunemine kaheks eri osaks: selleks, kes tunneb ja mõtleb, ning selleks, kes lihtsalt vaatab, mis see on, mida tuntakse ja mõeldakse. See ei ole skisofreenia, see on igat juurdlevat vaimu saatev vari, iga vähegi eneseteadlikuma inimese kaaslane. See kaaslane teritab meie pilku, aga sünnitab ka paksu pahandust: tarkus toob ikka endaga kaasa pigem uusi kannatusi kui rõõme. Enamasti see kaaslane vaikib teiste kuules. Sest tema kõne oleks talumatu, seal oleks liiga palju tõde. Tõde aga kardavad inimesed kõige rohkem (ja võibolla teevad nad ka õigesti, aga sellest hiljem).

Kuidagi umbes nii mõistan ma siis seda, et Tõnu Õnnepalu on nimetanud ennast oma uue romaani kaanel Anton Nigoviks. Anton Nigov on niisiis see seni üsna salajane ja varjul olnud osa Õnnepalust, kes räägib tõtt, kes räägib, kuidas asjad tegelikult on:

“Kultuur on õigustus, kuigi aina ebaolulisem, kultuuriadministratsiooni ja kultuuriinsitutsioonide edasikestmiseks. Ei, kirjandus- ja kultuurieluga kokkupuutumine, isegi kaugelt, on kahjulik. See määrab, reostab mõtteid. Mis minul selle kõigega pistmist on? Ma olen tahtnud saada osaks sellest ja nüüd ma tahan sellest lahti saada. Ma kirjutasin ennast sinna sisse, Sirpi, Vikerkaarde, Loomingusse. Nüüd on aeg ennast välja kirjutada. /---/ Iga asi näib huvi pakkuvat ainult sedavõrd, kuivõrd temaga kokkupuutumine, teda tundma saamine laseb näha tema tühjust. Muidu jäädkki arvama, et seal on midagi.” (lk. 89).

“Lõpetasin praegu selle romaani-essee tundega, et lõppude lõpuks, kas see romaan, kas see meie kirjandus on üldse nii suur asi, nagu ma paistan väitvat. Sama hästi võib ta olla vaid üks seltskondlik meelelahutus, mille inimkond on vahelduseks leiutanud. Üks viis oma elu edasilükkamiseks neile, kellele see elu millegipärast nii raskesti talutav on. Aga mis meil üle jääb?” (lk. 102).

“Armastusest on saanud obsessioon meie kultuuris. Filmid ja raamatud muust ei räägi. See tähendab, teda pole; seal, kust teda ot-

sitakse, on pimedus, tühjus. “Ma armastan sind” tähendab tegelikult “Armasta mind!”, võta mind enda peale, tühista mu koormav, valutav mina! Aga teise mina valutab niisamuti, temagi tahaks selle ära anda, ja temagi ei oska” (lk. 206).

Kui “Harjutuste” poeetilisemad osad (iga-päevategemistest, loodusest, süütumad minevikumälestused jms.) kõrvale lükata, siis kujutab see romaan endast valutavat haava, ühe intellekti võitlust iseenda ja maailmaga, lõputut kahekõnet, analüüse iseenda ja seda iseennast jälgiva kaaslane vahel. Kuid kõik järeldused ja analüüsid suubuvad tühjusesse. Kes vaatab liiga sügavale, kaotab kõik pidemed ja teda ootab ees vaba langemine, mis jääbki kestma, mis ei viigi ial mitte kuhugi. Esmapiilgul lugedes ei saa sellest aru: Ni-

gov on niisama maagiline ja kaasavedav jutustaja nagu Õnnepalu, niisiis lihtsalt loed ja naudid ja neis “töötlemlise kohtades” võpatad rõõmsalt: minagi olen kuidagi nii mõelnud (ja kadestad samas, kui täpselt on su enda ebamäärased mõtteviid siin, nendes “Harjutustes”, sõnadesse valatud). Aga pärast hakkad mõtlema nende tõdede üle uuesti ja siis satud segadusse, edasi satud masendusse ja lõpuks leiad ennast kuristiku äärelt. Edasi ma tsiteeriks üht teist raamatut, üht teist meest – E. M. Ciorani “Lagunemise lühikursust”:

“Vaid need jõuavad filosoofias haljale oksale, kes taipavad õigel hetkel seisma jääda, kes lepivad mõõduka rahutuse turvaliste piiridega. Probleemi põhjani tungimine viib alati hävin-guni ja jätab aru kaitseta: silmapiirita ruumis ei ole probleeme ega lahendusi. Kõik

küsimused pöörduvad neid esitanud vaimu vastu, vaim langeb nende ohvriks. Kõik on tema suhtes vaenulik: tema üksindus ja kind-lameelsus, läbipaistmatu absoluut, tõesta-matud jumalad, silmanähtav olematus. Häda sellele, kes Olemusele lähenedes teatud punktis pidama ei jää. Ajalugu on näidanud, et mõtlejad, kes ronisid mööda küsimustere-delit nii kõrgele kui said, kes tõstsid jala vii-masele, absurdi pulgale, andsid järeelpõlvedele hoiatava näite asjatust vaevast, samas kui nende poolel teel seisma jäänud ametivennad viisid vaimu edasi, *teenisid* kaasinimeste huve, pärandasid neile paar kenasti rüütatud iidolit, mõned läikima löödud eelarvamused, käputäie printsibiiks maskeeritud illusioone ja terve lootusemüsteeriumi” (lk. 115).

Kõlab kurjakuulutatavalt õigesti ka Nigovi suhtes, eriti kui võtta arvesse tema “Tallinna-ood” (Vikerkaar 2002, nr. 5-6). Seal jõuab Nigov tööteenimisel tööpoolest viimasele, absurdi pulgale, ja vähemalt minul puudub küll igasugune kujutlus, kuhu sealt veel edasi astuda võiks. Hullumeelsusesse või tagasi meeldivate inimillusioonide juurde – muid variante ei näi olevat.

Nõnda ei ole põhjust hämminguks, luges Õnnepalu intervjuust Arterile “Harjutuste” ilmumise puhul, et pihtimistel on selleks kor-raks lõpp, rohkem ta praegu niisuguste järgi tarvidust ei tunne ja tema järgmine romaan (mida ta juba kirjutavat) tuleb jällegi “tavaline” romaan. Mõistaks seda siis nii: mänguline romaan, kus tõde on varjatud, s.t., kus tõde ainult riivatakse, aga ei lahata, skalpell käes. Ning oli ju Nigov isegi “Harjutustes” ütelnud: “Mis meil üle jääb?” Ei jää vist tõesti, sest nii tühi, kui elu oma igas aspektis ongi, tuleb seda ometi edasi elada, paremat pole kuskilt võtta. Tuleb taganeda Tühjuse müüri eest, kuulutada ennast võidetuks, aga edasi kesta, sest eluinstinkt on meis tugevam kui Tühju-semüüri vägevus. Ometi jääb romaan “Harju-tused” iselaadseks monumendiks eesti kirjan-duses. Peale oma kõigi muude, tavapärase-mate väärtuste (enamik neist on juba ilmunud arvustustes üles loetud), rünnatakse siin Tühjust ennast. Seda pole veel keegi meie väikese ja tagasihoidliku maanurga suhteliselt vaoshoitud kirjanduses vist teinud.

BERIT SELBERG

Anton Nigov HARJUTUSED

Anton Nigov ei ole pseudonüüm. See on minu nimi.

Nagu Gustave Flaubert öelda suvatses: Emma Bovary, c'est moi.

Mina ütlen: Anton Nigov olen mina. Aga mitte nii nagu Flaubert.

Madame Bovary oli kangelane (-lanna, mõistagi). Monsieur

Nigov on autor. Viibides Tõnu Õnnepalu nime

all Pariisis ja juhatades seal Eesti Instituuti, pani ta ühtlasi kirja need märkmed. Neis on kõik tõsi.

Neljakümneaastase vanuri üksindusejorin

Suuremat pettumust kui Emil Tode, tähendab Anton Nigovi, ühesõnaga Tõnu Õnnepalu “Harjutuste” lugemine pole mul oma kirjaoskajaelus ette tulnudki. Päris petetuna tundsin end. Sest olen siimaale pidanud Õnnepalu kellekski eriliseks ja väljavalituks. Umbes nagu elavaks klassikuks või nii.

Eks ta tunnistab oma raamatuks kirjastatud päevikus ise ka, et on olnud üllatunud, kui hästi ja eriliselt ta on kirjutada ja tuntuks saada suutnud. Ja kui möödas see on. Jäänud on enesehaletsus, tühjus, üksindus. Ja armetu-võitu naudisklemine. Ideetus.

Kord, kui möödusime Mark Soosaarega kultuuriiretkel niinimetatud Eesti kultuuri kes-kusest Pariisis, torises Soosaar vastumeelselt sinnapoole vaadates, et seal on näide, kuidas meie riik raiskab raha, pidades pinda, mis mingi kultuurikeskusena ei toimi, kedagi kuhugi ei vahenda, pakub üksnes mugavat äraolemist leigetele kujudele, kellel seoses nende varasema tegevusega on vaja mingit soliidset äraolemiskohta.

Mõtlesin, et Soosaar on liiga nõudlik, sest on ise igas suunas liigagi tegus, et vaevalt see Õnnepalu nii lodev on. “Harjutused” näitab, et on. Veel lodevam ja ebaefektiivsem, kui kujut-ledagi võib. Nii kultuurifunktsionääri, mõtleja-kirjaniku kui ka isiksusena. Ja meie minis-teerium ning teised kutsutud-seatud peaksid

tõsiselt läbi vaatama, ümber mõtlema ja tege-likuks tegema selle kultuuristaabi tegevuse, sest “Harjutused” on asitõend selle senisest läbikukkumisest.

Kui ta nüüd meelega ei konstrueerinud kedagi resigneerunud puruvanakest, kes on, vaatamata aastate poolest nooremas keskeas viibimisele, juba üsna ära surnud. Igas mõttes. Ja kui Õnnepalu sellise närtsinud hädakägara meelega sõna sigitas, oli see üks halb nali küll. Aga ei ta sigitand. Igavusest ja elumõttetusest pääsemiseks paljundaski seda, mis on.

Igises oma päevikus, et Euroopas pole Eesti kultuuri vastu huvi. Ja misse temapool-ne panus oli? Mis kultuurihuvi võiks tekkida, kui maaletooja kõgiseb isegi rauku oma elu-jõuetusega edestades kohviku ja pargi vahet. Imetleb kogu palga eest iseennast ja oma hädiseid jalutuskäike.

On ikka teene Eesti riigi ees küll, kui tüh-jaks jooksnud ja vara vananenud kutsutu-seatu sisustab päevi üha Kaplinski luule mälumisega, kuni ta enam selleski peale virisemisväärsuste midagi ei leia. Ja lohutab end kirjavahetusega, millelaadne on ka trüki-tis “Harjutused”.

Ju vist see tegevusetus vanatabki nii varakult. Tühjus takerdab pisiasjadesse tos-serdama. Ja ongi käes paradoksaalne seis:

kolmekümne-millesedki kirjanikud on Eestis noorteks peetud, neljakümne aga juba penskar. Jube.

Paks-pika-lohiseva endahaleda imetuslooi-lmudes püüdis avalikkus mõnetist furoori imeda pederastia teemast, mis ses päevikus ausalt ja avalikult kirjas olevat. No andke andeks, seal on tavaline aoseksuaalsus. Muu leiguse-oiguse kõrval ka suguline loidus õrna varjundiga homosuse poole.

Need õrnad-ilmetud liillad tõonid on mat-tunud paksu ja sügavasse sõnaputru, mis koosneb nämmutamisest oma saamatuse ümber, intellektuaal-luuseri otsatutest inven-tuuridest ja itkust, et oh oleks Pariisist mak-sumaksja raha eest veeteerimast tulles Eestis üks üürutubagi.

Enesehaletsus ja kadedus. Seepärast, kui “Anton Nigovii” on oma esivanemate ees, kes tema tuleviku nimel asjatult pingutasid, ühtaegu piinlik ja samas mingi põhjendamatu üleolekutunne, hakkab mul kui enese samas-tajal lapsevanematega, neist hullu moodi hale. Õudne, kui aastakümnetepikkused pü-hendumised-lootmised käntsatavad sedasi mättasse. Virila võsukeste jõuetusse suitsiidi-valmidusse. Vanemate armetusse süüdistamisse. Oma monotoonsete keskpäraste mõte-te nautimisse. Vohavasse nämmutamisse.

Hiljaaegu arutles Linnar Priimägi nõudlikult

ja piredalt, kas ja mis on kirjandus ja jõudis järeldusele, et suurem osa praegu kirju-tatavast, ükskõik kui kult mõni Kender enda arvates on, pole üldse kirjandus. On tarbekas.

Lubatagu küsida, kas on kirjandus või tar-betekst – millise tarbe sel juhul? – kümme lehekülge niuksuvat revisjoni oma murdunud varbaluude ja muude traumade vahel. Kas see on kirjandus, kui hallis argis loksujärgi aina jahub ja jaurab, miks kirjutatakse ja kuis säärane elamise aseaine kirjanduseks muutub või ei muutub.

Ah et kirjaniku elu peab Õnnepalu sõnul muutuma jutustatavaks? Sel juhul ei saa see, kes neljakümneaastasena on lakanud nii elamast kui ka fantaseerimast, kahjuks kirjanik olla. Sest ausalt ei viitsi paari aasta pärast lugeda, et Anton oli vahepeal nitinatikene ilusasse poisisse armunud, aga ega sellest midagi ei tulnud, Kaplinski kogu tundub talle pärast kahetuhendandat läbimälmumist veel kunstlikum ja pingutatam, enam kui üüritu-ba ta oma halliks loksumiseks ja üksildaseks jorinaks hankinud polegi ja ükski tegus töö-koht nagu ka ikka ei maitse – iga ka juba sealmaal, et sureks õige ära. Aga ei raatsi, sest paari aasta pärast on vaja jälle jutustada, mitu degenerereerunud konti vahepeal ära mur-tud sai.

KATI MURUTAR

Hulktahkne moraal

Elo Viidingu luulekogust “Esimene tahe” vestlevad Jürgen Rooste ja Lauri Eesmaa

J. R.: Eesti luulelugu kaardistatakse millegipärast kauneid daame pidi, enamasti esindavad nad tõepoolest oma ajastu luule nägu, midagi essentsiaalset, olulist ning eripärast. Ühtlasi ka parimat, mis hetkel pakkuda. Kulg on olnud umbes selline: Lydia Koidula – Anna Haava – Marie Under – Betti Alver – (Kersti Merilaas?) – Debora Vaarandi – Viivi Luik – Doris Kareva – (Merca) – ?. Ehk jäi keegi vahele või sai üle pakutud. Tahtes nüüd vägi-valdselt seda kunstlikku nimestikku ühe uue nimega ehtida, seisame probleemi ees. Kauneid ja lõõvaid kandidaate, kes kehas-tavad nii ilu kui luuletäiust on kümmekonna aastaga omajagu signinud. Ometigi olin ma juba üheksakümnendatel aastatel (vaatamata oma vasikaeale) üsna kindel, et aja üks teravam ja ehedam luulekuju (jättes ebamoodsalt degradeeriva soolise kuuluvuse kõrvale) on Elo Viiding. Eriti kinnistus see tunne päale “V” (1998) ilmumist. See jäi ka seni ta viimaseks maakeelseks raamatuks, vahepääl ilmus Soomes valikkogu “Paljastuksia” (2000) ning luuletusi kultuuriajakirjanduses, kaardipakis... Nüüd siis tegelikult autori esimene uus kogu üle nelja aasta, mis meie viimasel ajal rahutus, raffarahkes ja rabelevas kirjandusplidis üsnagi suur paus. Seda enam, et “V” oli üks neist raamatuist, mis uut lainet sisse juhatasid.

“Esimene tahe”. Tahe on midagi, mis seostub minu jaoks nii Elo Viiding-inimese kui ka Elo Viiding-luuletajaga. Tema minakujundiga. Uuues raamatus jääbki see kuidagi kandma. Mina ei tähista sugugi alati tegutsevat isikut või autorit ennast, pigem midagi suhestuvat. Rääkides endast ja minast, kirjutab Viiding rohkem välismaailma, tema valutunne ja iha ja jälestus projekteerivad tegelikult pildi ümbritsevast. Samas võime me leida nii mõnegi Eesti luuletaja, kes kujutades välist, räägib hoopistükki isendast. ... *mind ei vaadata hea silmaga/ ja ma ei raputa südameid/ minu maskid ja kostüümid äratavad võimetut viha/ valeskoolnutes/ salakavalust ja libedust/ kirjandushuvilistes* (lk. 10). Meis, siis?

L. E.: Mulle tundub, et ta ei lasegi ennast vaadata, poeb pidevalt peitu, varjab. Seda eriti just eelmistes kogudes, kuid ka siin,

tüüpiline enda emotsioone otse väljendav “mina-luule” on Viidingu juures pea olemata. Karjatused stiilis “mina olen moraal” väljendavad ikkagi mingit üldist suhtumist. Mina ostab mõisa, mil on nüüd kultuuriväärtus jott-enn-ee – ei mingit sidet poetessi endaga. Ometi kajab kõikide minade tagant mingi müstiline eetoslik inimene – kas siis otseteed või kaudu läbi iroonia. Ja selles seisneb teataval määral ka selle luulekogu radikaalsus – ülim eetilisusenõue: ei tuleks hoolida mitte tegudest, vaid sõnadest ning nende järele käia. Aga see ei muutu väljenduses kuidagi lamedaks kui noorel plikaluuletajal või maailmavaludes pubekapunkaril, apelleeritakse siiski inimese sisemisele ja loomupärasele eetilisele.

J. R.: “Mina olen moraal” on tegelikult tähistekst, manifest, mis võtab ehk kokku kogu selle läbitud valu ja pettumise ja vihamise ja tule. Sest “Esimene tahe” jätab üsna sünge mulje. See on skisoidne, paranoiline tekstikogum, milles kajavad erinevad hääled nagu lavarollid. Enamik tekste räägivad millegi vastu mässamisest, millegi tüütu või vastikuga leppimisest, millegi hirmsa kogemisest. See võiks olla masendav dekadents, aga ei ole. Sest kõige taga heljub mingi mõistuse ja rahu hää, mis muudab masendused ja hirmud irooniaks. Tollessamas moraali-looski. *Kasiino on muidu moraalne/ aga kui homod käivad seal mängimas/ osutub “see paik” ebamoraalseks/ sest “nemad” käivad “seal” mängimas* (lk. 66). Või säätsamast: *venelased peavad integreeruma/ muutuma prillidega vene noorteks/ moraalseteks pankuriteks* (lk. 67).

Elo Viiding on terav, vahe. See kogu on lõpuni ära teritatud. Üle hulka aja oli mul tunne, et autor ei luba endale ühtki lipsatust, et maailm on tal lihtsalt käes. See oli liiga perfektn, et uskuma jääda. Aga muud võimalust ei ole.

Hää! Siin on prohvetlik. Elo haakub ka uuevema luule suulise suunaga: “Mina olen moraali” ei suuda ma lugeda kuulmata ta häält raiumas sõnu ja värsse, ma usun, et lähemat kogemust võimaliku oraakli kajast ma niipea ei kuule. Ja samas talletab ta sesse

teksti nii tugeva globaliseerunud Eesti pildi... Et see polegi ainult hää. Vaid elu.

L. E.: Ehk ongi tegemist eluga, kes seda nüüd nii täpselt teab. Liialdustega ehit või kolestet, aga ega nendeta kuidagi ka ei saa. Et miskit ülepea märgataks, tuleb liialdada. Oma raamatu esitlemise kõnes räägib ta ka liialdamisest, mida peab oluliseks, et mitte sattuda kultuurinurkadesse kopitama, “kus asjade sisuline külg kaotab oma tähtsuse”. Ning kulturniklus on ka luulekogus üsna kõvaks kriitikaobjektiks. Ainult et Elo osaleb oma raamatutega paratamatult isegi selles koledas kultuurielus. Siiski *kõrvalpilk on mu ainus õigus/ võidu võimalus valvel/ tuul millesse usun* (lk. 9). Taas teo ja sõna vastuolu. Ka enese puhul. Aga mis sest... (Juba järeleandmine raamatu sõnumisele...). Naer kisub näkku, irvitav naer (*mida nad naeravad kui nad nutavad* (lk. 43)). Too naer tuleb kuidagi tuttav ette, see seisab pea kõigil Aphex Twini plaadikatetel, mehine irvitus väikelapsekleidis.

J. R.: Selle raamatu naeruhää, võiks olla kuskilt tühjast metalsest ruumist kostev HA-HA-HA. Näiteks “Feministlik luuletus” *Te olete naine./ Saate asjadest teistmoodi aru.* (lk. 50) Ja teisel: *ja asemele antakse teine nägemine/ teine see tähendab alati väärtuslikum kui esimene* (lk. 8). Elo Viiding ujub vastuvoolu. Täpsemini mitte vastuvoolu, vaid nõnda, kui ta õigeks peab; *sobin konteksti ma sobin alati/ vaatamata kuidas ma sobin* (lk. 9). Ja ta ei mängi mitme otsaga mängu, sest see, mis temast vastu paistab, on tegelik. Samamoodi nagu nii mõnegi autori tegelikku ilma võib mõista veel mõnest esseest ja arvutusest, võib Viidingu kohta arvata, et tema väljendatav valu ja tuli on päris, mitte manerism. Ta ei kirjuta enam kirjandust, vaid lihtsalt elab seda. Ning kuigi keel, väljendusvahendid haakuvad kahes liinis: kujundid võiksid pärineda sotsiaalsemast saksa ekspressionismist; samas ei hakka autor vastu keele võimule, absurdile – mille analüüsi aluseks oleks poststrukturealistlik kujundiline meta-maailm. Ja valu siin on tegelikult eksistentsiaalne, maastik küll tänase Eestiga teravalt ja tervelt seotud, aga üksindus, tõrjutus, omapäi olek, mõistetamatus – igavesed.

L. E.: Selles on sul täielik õigus, Viiding tõesti elab oma kirjutatut, vähemasti mõttes. See sõnadevoog, alati kaetud, mitte kuidagi tühi, tundub üliloomulik, kuskil pole märgata jälgi pingutusest, ta laseb end neil lainetel kanda. Ja nii ei olegi põhirohk pööratud mingile keeleilule, -värvidele, vaid sisule. Viiding käsitleb ikkagi keelt instrumentaalsena, keele ülesanne on edastada vaid mingit infot. Ja vast oleks selline tekst auditav isegi mitte nii hää keelekasutuse puhul kui Viidingul. Kuigi keelele erilist tähelepanu ei pöörata, on tegemist ikkagi auditava lugemisega.

J. R.: Kuidas kunagi. On ju neid autoreid, kes vajaksid kedagi enese asemel tekste vormistama. Aga kogu Elo terviklikkuses on siin siiski üks tekst, mis langeb mingis mõttes raamatust välja. Lk. 19 on kirja pandud *kuuldud hällilaul*, kuigi nii mitme-häälses raamatus võib meil raske kindel olla vaid sulgudes lisatud märkuses, annab tõsine toon siiski alust arvata, et meid ei peteta (ka interpunktsioon erineb Viidingu enda vabamast käsitlusest): *Tähekene, tillukene,/ kallis kullakillukene!/ Vaatad läbi raagus kase – akna all on minu ase./ Tähekene, tillukene,/ kallis kullakilukene!// Kas sa näed ka meie maja,/ jääga kaetud koplioja?// Tähekene, tillukene,/ kallis kullakillukene!/ Katusel on valge lumi,/ mulle tuleb varsti uni.* See on hällilaul iseendale, midagi, mille väljaütlemine, meile lugeda andmine, lõhub autori ja lugeja piire sel määral, et päale toda teksti, ainukest kaldumist selle raamatu rajalt, on väga raske seista vastu ülejäänud tekstide väele, kui keegi peakski seda soovima. Tahe on ellu viidud, lugeja (võimalik) tahe autorile vastu seista ja teda vaid objektina kõrvalt vaadelda saab murtud; jääb vaid võimalus tunda sümpaatiat/armastust/kirge nende mõtete ja selle hääle vastu. Kõige raputavam luulekogu üle hulga aja?

L. E.: Kindlasti. Ja hää samm Kultuurkapitali preemia poole (hehee...), kui just kulturnikud ei solvu.

J. R.: Tema tekstide päale või? A miks ometi? L. E.: Sa oled täitsa õigel teel... Järsku mõistus mõnel veel isegi nokib?

Asjaarmastajale

Hando Runnel, Omad. Ilmamaa, Tartu 2002.

Vahel ma katkun oma juukseid (mis mul hetkel küll liiga lühikesed), sest liiga palju saab ennustatud. Eaka poeedi “Mõistatused” panid mu aju tööle ja vere keema, maailm tundus ärkavat kirkuses, mees oli läbinud elu ja vaimu purgatooriumi ning leidnud oma sõna. Olin raudselt veendunud: enam tagasilangust ei tule, kes kord pühakuks saanud, see pühakuks jääb. Hea, kui on usku, ent halb tundub lootuste luhtumine. Ju hakkas Hando Runnelil taevases valguses kõle ning ta otsustas endas taasavastada kergelt sooja sõnikulõhnalise maapoisi, avala ja humoorika. Värsid said taas valatud vormi ja riimi ahetatesse ning üritati leida kaotsijäänud huumorit. Mis siis välja on tulnud?

Vormikultusele näikse motogi vihjavat, mis valitud just ühelt tugevamalt vihmimeistriit Heiti Talvikult, kuigi sisu rõhub pigem alandlikkusele ja vastuoludele. Ja paradokse näikse külluses tulevat. Ma ei usu, et suudlust saab keelega ära liimpsata (lk. 7) ja ei arva, et kui keegi kas või tuimestusega mu silmakoopaisse oma sõrmed puurib, et see jäta mingi pühaliku tunde (lk. 8). Natuke tugevam ja sürrim pilt on “Üks juuksur pesi jalgu” (lk. 9.), mida võiks võtta Jeesuse jalapesu tõlgendusena. Sutsu (vist) eneseiroo-

niat näib sisaldavat “Loengupidaja laul...” (lk. 10) ja “Lugev naine” (lk. 12). Nõnda võib üritada igas luuletuses leida midagi sisulist, kuid enamasti seda ei ole. Runnel on sisulise ütlemeise viinud miinimumini, koolipoisi esimeste katsetuste tasemele. Kui kokkukõlksuv vorm midagigi ütleb, on hea, peaasi et riimid on ja rütm. Selliseid naivistlikke luuletajaid on letid enam-vähem täis ja ma ei saa eitada nende elujulisust, sest otseütleva nelikvärsi austajaid on külluses. Lihtsalt kurb on, kui kunagine legend, rahvalaulik, langeb isekirjastuslike diletantide tasemele või madalamalegi, sest kui huvi pärast võtsin lahti Õie Reintami “Usaldan”, siis leidsin sealt kandvamat nii vormilt kui sisult. Mis on juhtunud?

Hando Runnel on lausa pööraselt heatasemeline kirjastaja, raiub eesti mõtet raamatuisse ning tundub igati esindavat ka ise korraga kõrgkultuuri ja sügavmõttelisust. Paistab, et siit tagasi minna enam ei saa. Kui juba haritud, siis enam ei õnnestu praegu noorte NAKlaste käes olev vaba ja pilkav lori-laul. Contra vihud on Runneli “Omade” kõrv lausa meisterlikud. On siis ring täis ja õpetaja tuleb saata õpilaste juurde? Sellist maitsetust nagu *Miks murdis truudust su naine,/ miks uppus “Estonia”? – / jääb vastuseta see aine, / aeg katab agoonia.* (lk. 39) ei suuda isegi

Linnar Priimägi oma palju kirjutud harimatust noorkirjandusest leida. Minu arust pole isiklik armuelamus ja rahvuslik tragöödia siiski mingilgi määral võrdsustatavad elamused. Pealekauba on kadunud puändikus, mida küll uuem aeg luulelt ei nõuagi, kuid siinjuures on omad kunstilised reeglid, mis lubavad luuletusi esitada kui suvalisi mõttelõike.

Müütiliste luuletajate elluärkamine on ju oodatud, näiteks Paul-Eerik Rummo oma “Kohvikumuusikaga” on igati lõov ja kõrgetasemeline. Andres Ehin pole areeniit kadunudki, ikka ilmutab ta uusi kogusid ja valikuid, mille tase on muutumatult hea või paremgi. Jaan Kaplinski hakkab ju pisut igavaks muutuma nagu Mats Traatki, kuid see johtub pigem rohkusest ning stiiliühtsusest kui järeleandmisest kurat teab millele. Rummo on see, kes räägib, et talle meeldib olla asjaarmastaja, sest siis armastatakse tõeliselt. Paluksin tal leida nimi neile, kel hoolimata kirest asjad välja ei tule.

Vaadates nüüd Hando Runneli viimase otsa ilmumisi, siis peaks järgmine kogu jälle superhea tulema, sest esiteks ei tohiks sellist jama jätta oma viimaseks raamatuks ning teiseks vajab “Mõistatusedki” endale öde või venda, kellega julgelt mängida suure luule kõrgustes. Üldiselt on mõistetav, kui tase kõigub nõnda noorautoritel, ent elukogenud

inimese puhul tekitab see hämmeldust. Äkki on see mäng, peitus kellegagi – eks arvake, milline on õige mina. Või on see epateerimine: mina kui poet võin ükskõik mida kirjutada, kiita saan ikkagi. “Üle alpide” pidi ju küll selgelt mõista andma, et ega ikka ei kiideta.

...*Mind on taevas kaitsnud,/ olen elu maitsnud,/ olen rahul mees!* (lk. 102) ütleb Runneli meeleseisundi kohta praktiliselt kõik. Ta on enese tegmistega hakkama saanud ja tal savi, mida arvatakse, seega minu virin jätab ta külmaks. Leidsin ka kolm head luuletust ja need on targu viimaseks jäetud: “Kannatamine” (lk. 103), “Omad” (lk. 104) ja “Jaaniöö” (lk. 105). Ühe sajaleheküljelise raamatu kohta on seda veidi vähe, kas pole?! Ei suutnud leida ka põhjendust peale vormi ja kistud riimide, miks on see kogu kokku komponeeritud. Seob ehk vahetevahel mainitav jumalaõnnistus ja vabariik (endiselt pahasid täis) ja mõned armukirgastused. Kujundi-maailm praktiliselt puudub.

Mul on kombeks halbu raamatuid kasutada hiirematina, sest miskipärast ei viitsi ma seda muretseda. Hiire jooksuradu on talletanud näiteks Berk Vaher, Joost Zwagerman, Kaur Kender, Anton Nigov jt. Paistab, et on taas aeg vahetada närilise pinda.

IVAR SILD

Pärleid (ka mõni mõrane) Pärnust

David Oistrachhi festival

Festivalid kosuvad ja stabiliseeruvad nii kunstiliselt kui majanduslikult ja üks jämedamaid on kindlasti David Oistrachhi festival, seekord taas oma nime all. Tuletan meelde, et möödunud aastal toimus festival 'Oistrachhiga' sulgudes. Sulgudes või mitte, kuid silmapaistev koht on sellel festivalil olemas. Tähtede nimekirja saab pikk ja kindlasti algab **Järviga** – seekord Neeme, Paavo, Kristjani, Marika ning Teeduga. Edasi Anner Bylsma, Vera Beths, Tuija Hakkila, Michel Lethiec, Bella Davidovitš, Dmitri Sitkovetski, Viktor Pikaizen, Pietari Inkinen, Galina Gortšakova, Läti Raadio koor ja Sigvards Klava, Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Paul Hillier, Moskva Kammerorkester ja Constantine Orbelian, Andres Mustonen, Kalle Randalu, Tallinna keelpilli-kvartett, Peep Lassmann, Conrad Steinmann, Teet Kask, Kiyotaka Teraoka jne. Lisaks suveakadeemia N. Järvi, J. Panula, M. Lethieci, V. Pikaizeni ja K. Randalu meistrikursustega. Nagu näha, on ka koosseis stabiliseerunud ja seega festivalil tugev "kont".

Väga meeldiv oli kuulda **kaheksal** kontserdil Kuldari Singi loomingu, nende seas ikka veel esiettekandeidki. Kuldari oleks tänavu (14. IX) saanud kuuekümneseks. Imekspandav on see, mida Pärnu suvel vastu võtab, sest lisaks mitmele üheaegsele festivalile käib ju veel igapäevane kuurordielu – linnakese suvine sisu ületab kõik tema füüsilised piirid. Teoreetiliselt peaks tekkima üleküllastus, praktiliselt tundub, et ruumi on veelgi, sest kuulajaid-vaatajaid jätkub kõigile. Oistrachh oli oma ava- ning lõppkontserdiga kenas raamis. Algas **Paavo Järvi** juhatusel Schuberti "lõpetamata" sümfooniaga ning lõppes **Neeme Järvi** ja Haydni "lahkumisega". Feldmarssal Miklos Jozsef Esterhazy sai Haydni vihjete õieti aru ning läks koos temaga ajalukku. Näis, milline Pärnu linnavalitsus ammu töötanud Linnaorkestri neljakümne koosseisu teoks teeb.

29. VI toimus avakontsert, mida juhatas Paavo Järvi. **Pärnu Linnaorkester (PLO), Eesti Filharmoonia Kammerkoor**, solistid **Kaia Urb, Vilve Hepner, Mati Turi** ja **Uku Joller**. Kavas, nagu öeldud, Schuberti Sümfoonia h-moll ja Mozarti Missa c-moll KV 417a. Oli hästi meele P. Järvi hiljutine kontsert ERSOga (Tubina festivalil), äärmiselt värviküllane ning plastiline Debussy ja Ravel. Schubert PLO esituses nagu jätkanuks seda liini oma superpianode ning vabalt kulgeva fraasikujundusega, eriline koht oli selles esituses esimesel klarnetil (**Toomas Vavilov**). Mozarti Missa tarvis on meil lausa suurepärase solistide ansambel, hästi sobivad sopranid ja virtuoosselt materjali valdavad tenor ja bass, kuid seda esitust, mida publik tormiliselt tänas, kroonis **Kaia Urbi** kadents koos puupillidega. Suurepärase ning sisukalt kammerlik festivali käivitumine.

"Oistrachhi" kunstiline juht **Allar Kaasik**, tutvustades ajakirjanikele kava, mainis, et seekord on festivali sees veel üks festival – "**Jadal**" – mõeldes kontserte, kus esitatakse nii araabia kui euroopa muusikat. Tõsi on aga seegi, et "Oistrachhi" kõrval algas veel üks festival – Pärnu rahvusvaheline koorifestival (kunstiline juht **Ants Soots**) Eliisabeti kirikus 3. VI lausa kellaajaliselt üheaegselt "Oistrachhi festivali" **Moskva Kammerorkestri** kontserdiga Endla teatris, kus solistid **B. Davidovitš** ja **D. Sitkovetski** ning dirigent **Andres Mustonen**. Ja kujutage ette – Pärnu linn võttis mõlemad vastu täismajaga.

Kuidas siis käivitus koorifestival? Avakontserdil PLO, **RAM**, solistid **Irina Tšistjakova** (alt), **Mati Turi**, dirigent **Jüri Alperden**, kavas Brahms: "Akadeemiline avamäng", Rapsoodia ja "Rinaldo" – nii hea kava ja nii hästi ette kantud kõigis aspektides, et seda peaks igal võimalikul juhul näitama ka talvepealinna ja mujalgi. Sadelevalt esitatud lustlik-pidulik avamäng, fantastilise häälematerjaliga alt Tšistjakova romantilise rapsoodiaga

ning lõpuks "Rinaldo" **Mati Turi** superettekandega. **RAM**, **PLO** ja **Alperden** on ennegi süm-paatset koostööd teinud, kuid selline Brahmsi kava on tipp. Eesti interpreetidele on Brahms alati meeltemööda ja **Jüri Alperden** ei ole erand, ta on Brahmsis sügavuti ja tõeline meistriteos oli sellele festivalile nii sobilik avang.

Mõnda osavõtjat on kombeks tituleerida peakülaliseks. "Oistrachhi" puhul on seda raske teha, sel paraadil on pea kõik osalejad valgel hobusel, kuid koorifestivalil kutsuti nii **Norra meeskvartetti Quattro Stagioni**. See pärl osutus aga mõraseks. Miks? Intonatsiooniliselt väga ebastabiilne ja muusikaliselt hall varajane muusika (esimene pool), norra muusika Griegist tänaseni (teine pool) mõnevõrra, aga ainult mõnevõrra parem. Tunduvalt parem olevat olnud teine kontsert **Agape** keskuses – mida ei kuulnud, seda ei kuulnud. Kuigi tunda oli artistlikku kogemust ja oskust publiku tähelepanu võita, tundus üsna kahemõttelise-na lisaks lauldud "Hakkame mehed minema".

See-eest oli "Oistrachhi" välja käia järgmisel päeval (4. VII) tõeline pärl – kammerkonsert prantsuse muusikast, esitajad **Michel Lethiec, Viktor Pikaizen, Peep Lassmann, Arvo Leibur** ja **Teet Järvi**. Kavas Poulenci Klarnetisonaat; Raveli "Mustlane" ning Messiani kvartett "Pour la Fin du Temps". Selle tõelise kammermuusika suurvormi pealkirja tõlkimisel eesti keelde on jäädud variandi "Aegade lõpust" (*De la*) juurde, kuigi võiks vist olla "Aegade lõpuks" (*Pour la*). Kontserdi kõige sobivam ansambel oli Lethiec-Lassmann, mulle tundub, et nende reaktsiooni- ja mõttenobedus ning ka mõttelaad on samal tasandil, kindlasti tuleb kasuks ka Lassmanni klarnetikogemus (koostöö Altroviga). Tundes ja olles kursis prof. Michel Lethieci interpretatsioonikunstiga tosi-

na aasta vältel, hämmastab ta igal uuel koh-tumisel nii, et tekib küsimus – kuhu veel? Loodetavasti saame kuulda. Ikkagi Lethiec oli see, kes lisaks Poulenci esitusele oli loomulik liider ka Messiani suurteose ettekandel. See ei vähenda sugugi vanameister Viktor Pikaizeni "Mustlase" esituse kaalu kontserdi õnnestumises. Võrdväärset partnerit Lethiec-Lassmannile olid kvarteti esituses **Arvo Leibur** ja **Allar Kaasiku** asemel **Teet Järvi**, kellel on kvarteti viienda osa näol (tšello ja klaver) esitada üldse mitte lihtne intermeedium, ma nimetaks seda ekstaatiliselt palveks. Kolleegina tunnetasin teatavat kõhedust Lassmanni poolt võetud lõputult aeglase (*Infiniment lent*), kuigi vist üsna autori metronoomile vastava tempo pärast, kuid tulemus oli meisterliku Järvi poolt vägagi *extatique*. Bukleti teksti kallal sooviks siin pisut õiendada. Tekstist: "Antes plaadifirma all on ta (Pikaizen) salvestanud Heino Elleri Viilulikontserdi, mida dirigeeris Peeter Lilje" tuleb aru saada järgmiselt, et Eesti Raadios salvestatud Heino Elleri Viilulikontserdi on ka ANTES Edition välja andnud. Pisiasia, aga vist oluline. Kui juba õiendamiseks läks, siis olgu.

Mõrane pärl on ikka veel ka järjest kõrge-ma taseme hõlmava Oistrachhi festivali buklet. Kuulaja ei tea ning ei tohigi teada, millised pinged tekivad seoses festivali korraldusega ja kui kiirustades buklet kokku pannakse. Korrektuuri peaks ju ikka keegi lugema? Trükiweakurat on ju alati kõige ebaõiglasem, koondudes nüüdki **Anner Bylsma** kavva. Siin on isegi midagi müstilist, lisaks naturaalsele trükiapsudele on lootusetult sassis Bachi süi-tide numbrid ja helistikud, mida on ikka üsna keerukas korraldada. Ei saa ka lojutada üldlevinud mõtteviisiga – mis tähtsust sel on

–, kui nii mõnigi kuulaja küsis, miks c-moll C-duurina kõlas ja D-duur hoopis c-mollis oli. Siinkohal oleks mõistlik võtta ette kõik kolm tšellisti, kes suvel Pärnut külastasid. Kaks eespool nimetatut, **Anner Bylsma** ja **Aleksander Knjazev**, on tõepoolest maailmamehed ja **Silver Ainomäe** selle tee, mis ei ole üldse püsti ees, alguses. 30. VI oli kell 10.45 raekojas Oistrachhi festivali külaline **Anner Bylsma**. J. S. Bachi soolosoüidid tšellole on teosed, mille interpretatsiooniga võitis varajasele barokile spetsialiseerunud Bylsma maailma tähelepanu juba möödunud sajandi kuuekümnendatel. Tõeni jõudmine Bachi interpretatsioonis on võrdne igiliikuri leiutamise-ga, seetõttu on interpretatsioon lugu, mida esitaja meile ette kannab ja loo veenvus ning arusaadavus on vist edu pant. Tagatipuks on ju olemas veel autor, kellel on oma lugu jutustada ning mille ta on teatavate märkide abil kirja pannud. Bylsma lugu on ekstravagantne, sest ta eirab, õigemini seab kahtluse alla nende märkide tähenduse v.a. noodid suhtelised kõrgused. Kindlasti on Bylsma lool olemas loogiline karkass ja vundamentki, aga ma ei tahaks seda uurida kirjasõnas, vaid sooviks mõista kuulates. Igal juhul on suurepärase, et meil oli võimalus Bylsma Bachi elusalt kuulda ja see, et mina seda kategooriliselt vastu ei võta, on minu probleem. Kuigi ma ei ole märganud, et Bylsma Bachi-lugu oleks mõjutanud Bachi ülejäänud loomingut esitajaid, k.a. lautomuusikuid, kelle poolt jutustatavatest Bachi teostest mõni erineb tšellosüitidest vaid helistiku poolest.

Sama päeva õhtul oli Bylsma juba Eliisabeti kirikus koos **Vera Bethi** (viulil) ja **Tuija Hakkilaga** (klaver). Meile hästi tuntud **Tuija Hakkila** käib koos nn. ajaloolise klaveriga ja Bylsma tšello ja Bethi viul (Stradivarius) varustatud, tämbri järgi otsustades, soolkeeltega. Kavas olid Brahmsi Tšellosonaat e-moll op. 38, Viilulisonaat G-duur op. 78 ning kõik koos Mendelssohni Trio d-moll op. 49. Kuigi ma ei tunne liiga põhjalikult klaveri tehnoloogilist arengut ja ei tea, kui ajalooline on **Tuija Hakkila** klaver, oli see kontsert ja seal jutustatavad lood hästi vastuvõetavad ja otsatult põnevad. Eriliselt hästi mõjus Mendelssohni Trio: ansambel eriti tasakaalus ja partituur hästi diferentseeritud. Eliisabeti kiriku akustika oli esitatavale ka hästi soodne. Arvan, et ei peagi lisama, publikumenu oli mõlemal kontserdil suur ja heasoovlik.

"Klaaspärlimäng"

Järgmine tšellist oli juba järgmisel festivalil s.o. "Klaaspärlimängul" 30. VII vabas õhus ehk Pärnu ranna kõlakojas. PLO dirigent maestro **Eri Klas**, solist **Silver Ainomäe** ja kavas Brahmsi "Traagiline avamäng", Tšaikovski "Rokokoovariatsioonid" ja Griegi "Peer Gynt". Niisiis meie "soomepoiste" kontsert. Idee suurepärase – taastada soliidseid kontserdid ranna kõlakojas. Kell kaheksa õhtul, ilm haruldane, nüüdseks korrektselt piiratud publikuruum rahvast täis ja kava hästi sobiv. Võib üsna kindel olla, et esitajad andsid oma parima, sest neil on, mida anda. Kahjuks jõudis sellest kuulajatele pärle minimaalne osa ja seegi kohati üsna moonutatult. Probleemi ei saa lahendada tõenäoliselt teisiti kui olemasoleva kõlakoja akustilise ümberehitamisega, võttes eeskujuks kasvõi Põltsamaa lossihoovis oleva, mis peaks ka arhitektuuriliselt sobima. Vaatamata kõigile Pärnus valmi-vale oleks äärmiselt kahju, kui see nii mõnus vabaõhulava jääks tulevikus ainult nostalgiliseks mälestuseks. Seda enam, et rahvas külastab paika meelsasti ja seegi kord korraldas maestrole ovatsioonid püsti seistes. Pärnu Linnaorkesteri ees olid kuu aja jooksul **Paavo, Kristjan** ja **Neeme Järvi** ning **Eri Klas** – *no comments*.

"Klaaspärlimäng" jätkas tšellist **Aleksander Knjazeviga**. Saavutades esimese laureaadi tiitli 17aastaselt Tšaikovski-konkursil ja teistkord-

Maestro Eri Klas juhatas Pärnu Linnaorkestrit.

Arbo Valdma korraldas Pärnus rahvusvahelise meistrikursuse.

2X EESTI KONTSERT

selt 12 aastat hiljem (1990), on ta tänaseks maailmas hästi tuntud virtuoos ja pedagoog (Moskva Konservatooriumi professor), kelle ebandaardsed kavad on alati provotseerivad. Nii seekordki kavas kaks Mozarti viiulisonaati ja Beethoveni Viiulisonaat A-duur *op. 47* ehk "Kreutzeri sonaat". Knjazevi sonaadipartneriks pianist ja organist (osaleb ka orelifestivalil) **Eduard Oganjan**. Esimesena ettekantud Mozarti kaheosaline G-duur Sonaat KV 301 oli hämmastav oma õhulise karakteriga. Selle saavutamiseks kasutas tšellist kogu poogna pikkust just nimelt nn. väikeste striihide puhul ja kogu kõlaline pilt oli hästi sünkroonis klaveri artikuleeritud kõnega.

Üllatuslikult aga asendasid interpreedid väljakuulutatud Mozarti B-duur Sonaadi KV 378 Brahmsi F-duur Tšellosonaadiga, mis tundus olevat hädaabinõu, kuna ettekanne ei mah- tunud kuidagi esitajate taseme lähedalegi. Eriti puudutab see pianisti, kes slikerdas ja puter- das rohkem, kui viisakuse piiridesse sobib, ja suutis kolmandas osas ka tšellisti teksti unu- tama sundida. Sellist "bläkki" on võimalik kompenseerida ainult geniaalse järgnevaga. Beethoveni "Kreutzeri sonaadi" ettekannet võib vist küll nii sildistada. See sonaat, mis on Beethoveni viiulisonaatide hulgas erandlikult virtuoosne ja pateetiliselt paljusõnaline, oli tšellol esitatud sellise üleoleku ja bravuuriga, et ei uskunud kõrvu. Prof. Knjazev lükkas täiega ümber minu eelarvamuse, et miks on vaja mängida viiulisonaate, kui Beethovenil on viis geniaalseid tšellosonaate ja sundis unustama eelnenud Brahmsi.

Valdma meistrikursused

Vahepeal oli lõpule jõudnud ka prof. Arbo Val- dma esimene rahvusvaheline meistrikursus oma kodulinnas Pärnus. See lõppes kontserdi-

ga raekojas 30. VII. Osavõtjaid oli Koreast, Jaapanist, Horvaatiast, Saksamaalt, Soomest, Tšiilist ja Eestist. Valdma firmamärk on erakordselt intensiivne tööprotsess, atraktiivne, isegi ekstravagantne suhtlemine õpilastega, samas hästi motiveeritud ja tulemustele mobi- liseeritud lõppresultaat. Harva kuuleb kümne- päevase töö tulemusena nii viimistletud esi- tust. Rahulolevalt saab märkida, et kõrgetase- meliste tippude **Aya Yoshikawa** ja **Gonzalo Paredese** (Tšiili) tasemele ei jäänud kriipsugi alla Muusikakeskooli tütarlaps **Liisa Hirsch**. Lisaväärtusena sai Pärnu suurepärase Estonia kontsertklaveri (tänu Indrek Laulule), mis on linna kontserdieluse sama vajalik nagu õhk Elii- sabeti kirikus, kui juhtub olema täismaja. Vaa- tamata sellele, et lähitulevikus laheneb suurem osa Pärnu muusikaelu probleeme, on kirikus õhku ja raekojas korralikku klaverit ikka vaja.

Valdma kursused algasid ja lõppesid Taani professori **Asgar Svendseni** kursustega fagotis- tidele. Hakatuseks toimus 1. VIII "Klaaspär- limängu" raames "Fagotiöö", algusega kell 22 raekojas: solist prof. Svendsen, kaastegevad keelpillikvartett **Noobel Nelik** ja **ERSO fagotik- vartett**. Kontserdi esimeses pooles olid kavas Eduard Dupuy (1770 – 1822) Fagotikvintett ja Francois Devienne (1759 – 1803) Fagoti- kvartett – mõlemad üsna kontsertlikud teosed fagotile ja keelpillidele. Edasi esitas ERSO fagotinelik põnevaid ja naljakaidki seadeid sel- lele erakordsele koosseisule.

Muusikaelu konglomeratsioon Pärnus suvekuudel on hämmastav ja jätkuvalt tõusu- joonel nii kvanti- kui kvalitatiivselt. Tänuoliku kuulajat näib jätkuvat nii massi- kui eliitsünd- mustele – ja mis meil või Pärnul võiks selle vastu olla.

TOOMAS VELMET

Neli kontserdiõhtut Hiiumaal

Hiiumaa kammermuusikapäevad on sel saarel ulatuslikem klassikalise muusika üri- tus. Neljandat aastat sõitis juulikuu nädala- lõpuks (12. – 14. VII) Hiiumaale esinema kümnekond tuntud eesti interpreeti. Festivali viiel kontserdil kõlas väärtmuusikat erine- vatele kuulajatele. Kavas oli nii akadeemiline kui populaarne kammermuusika, vabaõhu- džäss ja lastekontsert. Muusikaürituse eest- vedajad on suvehiidlasest pianist **Mart Erne- saks** ning ERSO kontrabassirühma kontsert- meister **Mati Lukk**.

Hiiumaa külakirikud on müstilised ja inspi- reerivad paigad. Istudes kitsal puupingil, meenub legende ja kirikuga seotud "lugusid". Kuulates laiajoonelist Dvoraki serenaadi, hiilib muu hulgas pähe ka uitmõte, et "see" klassikaline muusika pole nendes kirikutes tõenäoliselt kunagi kõlanud. Neis väikestes pühakodades on koguduse hingeülenduseks mängitud teistsugust muusikat. Ühendav on, et XVII sajandil ehitatud kirikut ning sadakond aastat hiljem loodud aristokraat- likku meelelahutusmuusikat on aeg ühtviisi vääristanud.

Akustika, ruumi- ja õhukülluse poolest on kirikud suvekonsertideks ideaalsed paigad. Meeleolu loovalt kostavad sisse nii vihma solin kui pääsukeste pöörane rõkkamine. Kirikuõpetaja lausub kontserdi raamistuseks jumalasõna. Kuulajad on napilt riides, nende turjad tulitavad päikesest, tingimata kilkab kusagil vähemalt üks kärsitu mudilane.

Kammerkontserdil 12. juulil Emmaste ki- rikus esinesid **Arvo Leibur**, **Terje Terasmaa** ja **Ene Salumäe**. Leiburi ja Terasmaa duett mängis populaarseid ja lühikesi klassikapalu ning vibrafoni ja viiuli somnambuulne koos- kõla oli eriti nauditav Satie "Gümnopeedia- tes". Valguseküllases ja meelsasti päikesega täituvast Emmaste kirikus asub Hiiumaa etemaid oreleid, millel Ene Salumäe esitas koos Arvo Leiburiga mõned lood, sh. T. Vitali *Chaconne* g-moll. Orel ja vibrafon kahjuks ei häälestunud ning kolmiku ühislugu jäi mängimata. Lootuses, et edaspidi oleks Hiiumaa festivalil võimalik ka orelikontserte kor- raldada, annetati piletiraha Emmaste orelil remontimiseks.

Pühalepa kirik on kivine ja põline ning sealse haruldase kivikantsli all esitasid kam- mermuusikud festivali tõsiseima kava. **Harry Traksmann** ja **Mati Lukk** kandsid ette soome kontrabassistist helilooja Teppo Hauta-aho *Duettino*, mis on efektnen kapritšolik fugaato, traditsioonilise modernismi stiilis kontsert- pala. Kirgliku mänguviisi poolest tuntud **Teet Järvi** ja **Mati Lukk** tegid Eesti-esiettekande Hauta-aho oopusest "*Hommage á Rossini*". See on fantaasiarikas ja efektnen lugu, mis diskuteerib Rossini kammermuusikaga, aga sisaldab ka džässivihjeid ja jääb meelde keelpillide madala registri tumedate kõlapilti- dega. Kava teise poole täitis suure ansambli kammermuusika: Giacomo Puccini "Krüsan- teemid", kolm menuetti ja Antonin Dvoráki

suurejooneline Serenaad *op. 22*, ansambliga liitunud violamängijad **Arvo Haasma** ja **Kris- tiina Talen** ning juhtviul Arvo Leibur.

Kolmas kirikukontsert toimus 14. juuli õhtul Reigi kirikus mitme ajastu kitar- rikeskest kammermuusikast. Duo **Tauno Saviauk** ja **Tiit Peterson** esitas Ibert'i ja Villa- Lobosi palu, oma püsireperuaarist Peeter Vähi oopuse "Müstiline ühinemine" ning Urmas Sisaski kosmilise nägemuspildi "Hale bopp komeet". Koos Arvo Haasma ja Teet Järviga kanti ette meeleolumuusikaline Schuberti Kvartett G-duur *D 96*.

Hiiumaal on raske leida kontserdiks sobi- vat klaverit ja sellele sobivat repertuaari. Klaveriduo **Kai Ratassepp** ja **Mati Mikalai** said Käina kultuurimaja pillile võimsa hääle sisse 14. juulil toimunud lastekontserdil Georges Bizet' süidiga "Laste mängud". Kava teises pooles vestis näitleja **Tõnu Aav** mui- nasjutu väikesest elevandist, illustratsiooniks Mati Mikalai esitatud muusikapalad (Francis Poulenci lastesüit "Barar'i lugu" J. De Bru- noffi ainetel) ja Mart Ernesaksa näidatud dia- positiivid. Selle kontserdiga prantsuse heli- loojate lastemuusikast märkis festival Prant- suse Kultuurikeskuse toetusel Prantsuse Va- bariigi aastapäeva. Kuulajate vahel loositi välja kümnekond uhket lasteraamatut ning pärast muusika kuulamist söödi Bastille'i kindlust kujutavat torti.

Õine kammerdžässi kontsert 13. juulil Suuremõisa lossi hoovis tõi kokku festivali rekordiarvu publikut. **Siiri Sisask**, **Jaak Sooäär** ja **Taavo Rimmel** olid triona esmakordselt laval. Nad musitseerisid sellise spontaanse värskusega, mis on isegi džässikontserdil ebatavaline. Sisask laulis mitmekülgse kava, kus oli tema oma laule ning džässi standar- deid, bossanoovasid ja bluusi, esitused ise- moodi ja improvisatsioonilised. Ta alustas tii- beti mantraga, mängitas džässivokaali, skät- tis ja joigas ning lummas publikut kurgu- lauluga. Mitmeid stiile valdav Jaak Sooäär üllatas bluuimänguga ning Taavo Rimmel lugusid siduvate *delay* luubi-käikudega. Kontserti kaunistas pääsukeste pöörane ring- tants teavaalotuses, noormehed publiku hul- gast poetasid lauljataril jalge ette roose.

Otskui mõtteline jätk või edasiarendus kammermuusikafestivalile oli Hiiumaal päev hiljem, 15. juulil, interaktiivse elektroakustili- se muusika ansambli **Küberstudio** kontsert "Seespool väravaid". Keerulise nimega an- sambli keskmes on flötist **Monika Mattiesen**, kelle sooloprogrammi assisteerisid **Margo Kõlar** live-elektronikail, **Vambola Krigul** löökpillidel ja meediakunstnikud **Ivika Kivi** ning **Piret Räni** arvutigraafikaga. Poeetilise pealkirjaga muusikasündmus toimus Palukü- la kirikus. See Kärda kaatri kõrgeimas punk- tis kõrguv kirik on nõukogude-aastail lõhutud ja ootab remonti. Pühakojal on katus paran- datud, kuid aknad-ukseid-põrandad puudu ja seinad tihedalt "kaunistatud" kriibetega paljude külastajate kohalviibimisest.

Ajatu ja igavikulise väljanägemisega ruumis kahe projektori valgel mängis Moni- ka Mattiesen keerulise kava, mille raskus- punkt oli IRCAMi vaimus elektroonilisel muusikal (K. Saariaho "Mirrors", "Noanoa", P. Jodkowski "Dialog / No Dialog"). Veel kõlas Mirjam Tally ja hiiuma helilooja Siim Liigi loo- ming. Kava põnevaim ja elusaim oopus oli Galina Grigorjeva pala "Quasi niente" flöödile ja löökpillidele. Kontserdi lõpetas esitajateit täpsust ja distsipliini nõudev Steve Reichi "Vermont Counterpoint". Tundub, et artistliku flötisti Monika Mattieseni ümber on kujune- mas NYD Ensemble'i kõrval teine Eesti nüüdismuusika keskpunkt. Samuti on vahva, et Hiiumaa mees **Siim Liik** korraldab saarel "alternatiivseid" kultuurisündmusi. Kontserdi iseäralik pealkiri, eriline toimumispaik ja kaunit kuulundatud kuulutusleht meelitasid kohale palju huvilisi nii suvitajate kui koha- like hulga.

TIIA TEDER

PEALELEND

Mis on käimasoleva Tallinna XVI rahvusvahe- lise orelifestivali märksõnadeks?

Rahvalaul ja orel ning piiride avarumine. Varasemate festivalidega võrreldes on täna- seks üsna palju muutunud. Mäletatavasti olid esimesed Tallinna orelifestivalid klassikalised selles mõttes, et nende keskmes oli ore- limuusika klassika ning temaatiliselt olid need pühendatud niisugustele tuntud heliloojatele nagu näiteks Mendelssohn, Bruhns, Bach jt. Nüüdseks on ürituse rajajooned laienenud päris mitmes tähenduses. Kuueteistkümn- aasta jooksul on nendel festivalidel läbi män- gitud väga palju, nii lääne kui eesti heliloo- jate muusikat, esitatud mitmete tippkollektiiv- vide poolt nii Euroopa kui eesti suurvorme. Pretsedenditu on samas aga see, et tänaseks hõlmab Tallinna orelifestival kogu riiki, kuna kontserdid toimuvad selle raames isegi meie saartel. Juba seegi on piiride laienemise

mõttes tähendusrikas, kuid enamgi veel ehk asjaolu, et oleme hakanud mängima ka jazzmuusikat ning tänavu tõime orelit kõrvale setu laulikud. Ei tasu unustada, et orel, mis on algupäraselt ikkagi kirikuga seotud instru- ment, on tänu eelnevate aastate festivalidele saanud palju laiemat tähendust – orelifestival jõudis isegi Kolu kõrtsi Rocca al Mare vaba- õhumuuseumis, kus esitati Bachi "Talupoja- kantaati". Ja niipalju võib juba praegu ette öelda, et järgmise aasta orelifestivali avakont- sert toimub Leigo järvel. Nagu näha, avardu- vad piirid tõepoolest küll igas mõttes häm- mastavalt.

Aga oma sisimas pöördun ma kogu aeg ta- gasi alglatte, Johann Sebastian Bachi muusi- ka, kõige kõrgema orelliteratuuri juurde. Sa- mas on Bach kasutanud oma teostes ka rah- vaviise ning kui tänavusel festivalil on kõrvuti regilaul ja orel, siis on see ju sama asi, ainult

ANDRES UIBO, orelifestivali kunstiline juht

et teises mastaabis.

Juba festivali avakontsert oli rahvalaulu- line, koos kõlasid vaimulik rahvamuusika ja suurmeisterite tööd. Näiteks "Ma tulen taevast ülevast" Kreegi seades ning sama koraaliviis Bachi tõlgenduses. Ning endagi kava tegin koos setu laulikutega.

Millist (filmi)kriitikat me tahame?

Käesolev tekst ei kujuta endast mitte niivõrd üldsõnalist hala kriitika ja vaimu allakäigu teemadel, vaid üritab midagi omalt poolt lisada kahe autori, Mari Laaniste (artikkel Eesti filmikriitikast viimases kunst.ee numbris) ja Evi Arujärve (5. juuli Sirbis ilmunud arutlus TMK tulevikust) juba tõstatatud probleemideringile.

Kõik filmid jagunevad kolme liiki: 1. filmid, mida ei taheta näha; 2. filmid, mida tahetakse näha; 3. filmid, millest pole teada, kas neid tahetakse või ei taheta näha. Seega on kokku ainult kolm võimalust. Mari Laaniste märgib väga õigesti, et tänapäeva Eesti filmikriitika (kuid see puudutab tegelikult ka teatri- ja kirjanduskriitikat) suurim probleem on süžee ümberjutustamine. 2. ja 3. kategooria filmidest kirjutades ei saa põhimõtteliselt midagi hullemat juhtuda. Mul endal on korduvalt tulnud läbida situatsioone, kus potentsiaalselt huvitava (st. 3. kategooria) filmi arvustust õhinal lugema hakates on tulnud kinnominekust loobuda, kuna sain piisavalt sisulist informatsiooni, mis muutis filmi enese vaatamise juba täiesti ülevõtteks.

Samas tuleb märkida, et ma pole selliseid loobumisi õieti kunagi kahetsenud, sest: 1. puudutavad need eelkõige Hollywoodi filme (kus peale süžee tavaliselt midagi niikuinii ei ole, ja millest mul, jällegi tavaliselt, enamasti pole sooja ega külma) ja 2. kahetsemiseks pole lihtsalt aega – kvaliteetset kultuuri on alati rohkem, kui jõuad tarbida ja mingi uus "orientatsioon" täidab tekkinud tühiku kibe-kiiresti. See aga oli vaid ääremärkus, sest probleem ise on tõepoolest, nagu juba öeldud, sügavam.

Tõeliselt traagiliseks muutub olukord siis,

kui keegi loeb 2. kategooria filmi (st. filmi, mida ta näha tahab) arvustust ja järsku selgub, et on saadud liialt infot, mis filmi enese vaatamise muudab ülevõtteks. Siis on juba hilja, ja sellises olukorras pole midagi teha – ainult karju appi, aga see ka enam ei aita. Seepärast ei loe ma *põhimõtteliselt* ühegi 2. kategooria filmi arvustust enne, kui film on juba nähtud (aga siis ta sellesse kategooriasse enam tavaliselt ei kuulu!).

Mis puutub 1. kategooria filmidesse, siis nende arvustusi võib küll julgelt lugeda, sest filmide puhul, mida sa niikuinii näha ei taha, pole vahet, kas ja mida sa nendest tead. Vahel on sünopsiste lugemine isegi hariv. Näiteks "Tähesõjad 2: Kloonide rünnakut" ma elusast peast küll näha ei oleks tahtnud; aga poolel (või ehk isegi tervel) veerul on ju päris huvitav lugeda, mis jaburusega siis seekord maha on saadud. Ja muidugi – keda huvitab süžee, narratiivi funktsioneerimine kui selline, võib ilmselt (vähemalt Ilmar Raagi väitel) mõndagi kasulikku kõrva taha panna ka seebiseriaalide sünopsised lugedes (samas oleks nende vaatamine juba ilmne liialdus).

Kogu sellist mõistusevastaselt keerukat süsteemi (mille iga Eesti lehelugeja tänapäeval endale ise ehitama peab) saaks edukalt vältida, kui arvustused ja sünopsised ilmuks *eraldi*, vähemalt erinevate päistega, kuid veeltgi parem, kui erinevatel lehekülgedel. Eeskätt puudutab see soovitus muidugi TMK (loode-taval) lagunemisel tekkivat ajakirja "pHilm" (või mis tahes selle nimi ka olla võiks), kuid ei jookse mõistagi mööda külgi maha ka ülejäänud kultuuriväljaannetes. Eeskujuks võiks siin tuua Briti kvaliteetajakirja Sight and Sound, kus arvustused ja sünopsised on ran-

gelt eraldatud. "Tähesõdade" puhul oleksin toiminud tõenäoliselt alljärgnevalt: kõigepealt loen arvustust, ja kui see kinoskäiguks piisavalt huvi ei ärata, sünopsist. Nii saab filmist ikkagi enam-vähem täielikku ülevaate (mitte, et mul seda antud juhul vaja oleks, aga noh, esiteks, kui hästi kirjutatakse, võib see meelt lahutada, ja teiseks on see – eriti muidugi kinnominekuga võrreldes – ikkagi tohutu aja, raha, nägemise, mõistuse jne. kokkuhoid).

Ma olen alati kõrgelt hinnanud Evi Arujärve muusikaarvustusi, aga tema TMK tulevikunägemusega küll nõustuda ei tahaks (mäletatavasti oli ta seisukohal, et TMK peaks jätkama endises vormis, st. teatri-muusika-kino kuukirjana). Arujärve kui klassikalise muusikast kirjutaja murest võib aru saada. Kuivõrd klassikatel juba on üks ajakiri – Muusika –, võiks teise samalaadse lisandumine asja lootusetult keeruliseks ajada, tekitada väljaannete vahel mõtetu konkurentsi, luua situatsiooni, kus kaastööliste arv on suurem kui lugejate oma jms. Need kõik on väga selged ja reaalsed mured. Olgem ausad – oleks ikka tõeliselt absurdne, kui klassikalise muusika austajatel oleks kaks ajakirja, aga popmuusika austajail mitte ühtegi, kuigi samas on teisi vähemalt kümme korda rohkem kui esimesi! Muidugi tuleb kõrge kultuur kinni maksta jne., selles pole mingit kahtlust, kuid väljaspool kahtlust ei saa olla ka sellise kultuuri enese kõrgus ning ainult "klassika" silt seda ei hajuta.

Kui popmuusika ajakiri Nael omal ajal põhja läks, oli selle tiraaž väidetavalt (on see võimalik!?) üle 6000 eksemplari, aga ajakiri ei suutnud ennast ikkagi ära majandada, ei

suudetud maksta isegi honorare (*sic!*). Milline rõõgatu toetus peaks siis olema kahel klassikalise muusika ajakirjal, mida hakkab lugema ju vaevalt üle paarisaja inimese? Ühesõnaga on see igatpidi nii absurdne plaan, et sellest ei tahaks siinkohal enam pikemalt rääkida ning siit ka Arujärve mõistetav vastuseis TMK lagundamisele. Aga see vastuseis lähtub ainult ühe kildkonna huvist. Sisulisest plaanist vaadates on TMK juhuslik ja meelevaldne kooslus – ütleme juba otse: sama ebatõenäoline huvide kombinatsioon kui näiteks KKK (kunst-kirjandus-kino), KTK (kunst-teater-kirjandus) või ükskõik milline muu täheühend, mille me (näiteks) kunsti, teatri, muusika, kirjanduse ja kino algustähtedest suvatseme moodustada. Ajakiri peab aga teenima lugeja huve, mitte vastupidi.

Miks siis ikkagi TMK? Selleks pole ühtki sisulist põhjust, nii oli omal ajal lihtsalt odavam ja kõik. Sellele Evi Arujärv oma argumentatsiooni rajabki, unustades siiski ühe asja – nimelt TMK on kuukiri, aga kui T, M ja K oleks kõik kvartalajakirjad, oleks nende väljaandmiskulud umbes samad, mis ühise kuukirja puhul. See oleks probleemile vahest optimaalne lahendus (ja kuidas sellises olukorras lahendada kahe Mi probleem, mõelgu asjaomased juba ise). Igal juhul ei tohi kaks Mi saada takistuseks T-le ja K-le. Kvartalajakirjad majandavad ennast, kunstnikel on oma kena kunst.ee (millega nad kuuldavasti vist üsna rahul on), fotograafidel Cheese ja teoreetikutel (kõige laiemas mõttes) Vihik, nii et T ja K kui auväärsete eriala- (ent samas muidugi ka üldhuvi-) ajakirjade potentsiaalis ei tohiks vist kahtlust olla.

ERKKI LUUK

Filmimuusika – kuuldamatu hääl?

Essee jaoks materjali ja ideid kogudes viisin klassikaaslaste ja sõprade seas läbi ajurünnaku ja palusin spontaanselt öelda midagi, mis nende jaoks seostub filmimuusikaga. Vastused tulid väga üllatavad, sest ma ei kujutanud ettegi, et keegi tõepoolest filmi muusikalist poolt jälgib ja selle mõjust räägib. Näiteks vastas üks läbi ja lõhki "reaalaju", et tema jaoks ongi filmimuusika ühe filmi juures suurimaks mõjuvahendiks. Õpilane tagapingist arvas, et õudusfilmid ja viulimuusika käivad käsikäes; minu pinginaaber teadis kindlalt, et "Loodus-filmide taustaks mängib alati metsasarv" (see oli huvitav väide, arvestades asjaolu, et mõned muusikatunnid tagasi ei teinud sama inimene vahet tromboonil ja klarnetil). Tüdrukud olid valdavalt armusel, et teatud liiki filmides (näiteks armastusfilmides) omab muusika kindlasti olulist kohta ja aitab kaasa õige tunde loomisele. Vene keele õpetaja rõhutas, et muusikale saab tähelepanu pöörata, kui filmikaadrid on (erinevalt kaasaja tendentsist) veidi staatilisemad ja visuaalse poolega pole üle pingutatud. Milline on aga filmimuusika roll tegelikult ja on see siis tõepoolest kuuldamatu hääl?

Kes meist ei teaks koomikaklassikut Charlie Chaplinit – kuigi need fenomeniks kujunenud must-valged lühifilmid on tehtud vahetult peale esimeste filmikaamerate tootmist ning taustaks mängib sageli vaid klaver, naerame ka täna nende "tordiga-näkku-naljade" üle. Ja tõepoolest, Chaplini filmide originaalversioonid linastusid ju nii, et kinosali eesotsas mängis pianist sobivat taustamuusikat. Sageli oli just klaverimäng see, mis lõi õige meeleolu ja naljad veelgi naljakamaks muutis. Alles sellest ajast peale saamegi rääkida filmimuusikast. Kasutasin sõna "alles" seepärast, et näiteks filmimuusika vennast, teatrimuusikast, saame rääkida juba mitu tuhat aastat, kui antiiksetel orkestratel astusid üles esimesed meeskoorid ja pillimehed.

Filmimuusika tegi koos filmi kvaliteedi ja tehniliste võtetega läbi hüppelise arengu ja

murdepunktiks sai esimeste helifilmide loomine 1930. aastatel. Kuna filmi süžeed põimused sageli ajaloosündmustega (näiteks 1954. aasta Fellini "Tee" II maailmasõjast või 1959. aasta Resnais' film "Hiroshima, mu arm"), nii on ka filmimuusikas tunda ajaloo mõjutusi. Filmimuusika põhiülesandeks võibki pidada dramaturgia ilmetamist, seega ka sündmustikuga vastavust.

Läbi eelneva sajandi kümnendite käisid film ja muusika käsikäes – kui filmikunstis kerkis esile uus žanr (näiteks õudusfilmid 1960ndatel, ulmefilmid 70. aastatel, heroilised filmid 1970ndate lõpus või *action*filmid 1980ndate alguses), muutusid ka filmimuusika suunad, kuid tänapäeval oleme jõudnud sinnamaani, et filmimuusikat võib pidada täiesti omaette žanriks.

Praeguse aja kõige tuntumaks filmimuusika autoriks võib pidada James Hornerit, kes on minu arvates vaieldamatu geenius. Tema on kirjutanud muusika näiteks sellistele suur-filmidele nagu "Titanic" ja "Braveheart" ning nende eest ka filmimuusika kõrgeima trofee – Oscariga – autasustatud. Huvitav on mõelda, mis jääks samadest filmidest alles Horneri muusikata? Igal juhul oleks mulje filmist hoopis erinev! Võtame näiteks "Braveheartist" kaasakiskuva patriootliku stseeni, kui William võitleb elu ja surma peale ning avastab, et Šoti-maa isandad on teda reetnud ja nende ratsavägi lahku sõjatandril. Visuaalselt täpselt sama stseen oleks kokkuvõttes hoopis erinev ja sellel oleks täiesti teine mõju, kui muusika erineks. Siinkohal julgen aga väita, et paremat muusikalist teemat on väga raske, kui mitte võimatu, kirjutada. Hiljem plaadi pealt muusikat kuulates taas elustuvad kaadrid filmist, kuid igale kuulajale avaldab see subjektiivset mõju ja sageli assotsieerub inimese sügavama poolega – väga raske on midagi üldistavat öelda. Analoogse näite võib tuua "Titanicu" armastusstseeni, kui peategelane Jack maailm alasti Rose'i ja selle taustaks mängib vaikne klaveriteema. Jällegi ei saa rääkida üldisest

mõjust, aga näiteks minus tekitas see kuidagi üleva tunde. Helilooja on aga ülesande sajabrotsendiliselt täitnud – vaatajale avaldab haruldane muusika ja filmisüžee kooskõla olulist mõju. Sarnaseid näiteid võib tuua lõputult, aga nimetaksin ära kaks: esiteks Hans Zimmeri tohutult võimsa ja heroilise muusika ajaloolisele draamale "Gladiator" ja selle kontrastiks Thomas Newmani heliloomingu 1999. aasta parima filmi tiitli pälvitud "American Beauty". Viimase teeb täiesti eriliseks üks stseen, kus "hull poiss" Ricky ja tema tüdruk Angela vaatavad telekast Ricky jäädvustatud kaadreid tuule käes lendavast kilekotist. Kaader kestab mitu minutit ja selle saateks mängib minimalistlik muusika, mis annab unustamatu efekti. Ricky lapselik kurbus, et ta ei suuda kõike maailmas leiduvat ilu vastu võtta, muutub vaataja kurbuseks ja jälle endast rääkides pean tunnistama, et mina hakkasin tänu sellele stseenile nägema maailmas asju, millele varem kunagi polnud tähelepanu pööranud. Ja jälle ei saa mainimata jätta, et vähegi teistsuguse muusika korral poleks täpselt sama stseen säärast mõju avaldanud.

Hoopis teistmoodi on asjale lähenetud Quentin Tarantino kultusfilmis "Pulp Fiction", kus kogu muusikaline taust on kokku sobitatud väga erinevatel aegadel kuulsuse tipul olnud bändide loomingust. Lõpptulemus on veenev ja siiski pean seda filmiks, kus muusika vastandub täielikult sisule. Arvatavasti on seda teatud teadlikult, et vaatajale palju ruumi jätta – terviku peabki igaüks enda jaoks ise kokku panema. Nii jääb näiteks arusaamatuks "mafia-plika" Mia Wallace'i olemus, sest temas on esindatud mitu poolust ja muusika abil luuakse temast lõhestunud isiksus. Sarnane muusika vastandamine süžeele toimub "Täiuslikus maailmas", kus headuse ja samaaegselt ka kurbuse võrdkuju, keda kehabast Kevin Costner, tantsib ühes stseenis südamliku muusika saatel mustanahalise naisterahvaga, kelle poeg on samas kõrval täielikus agoonias ja surmahirmus.

Hoopis omaette žanri moodustavad muusikalid. Kes meist ei teaks "Helisevat muusikat" või "West Side Storyt"! Need on ju põhiliselt muusikale rajatud ja samal ajal väga armsateks filmideks saanud. Viimasel ajal meedias palju maha tehtud "Moulin Rouge" meeldis mulle väga ja julgen väita, et see oli omas laadis üks esimesi katsetusi – modernne shakespearelik muusikal-draama. Kas säärase näidete varal saab öelda, et filmimuusika on kuuldamatu hääl? Kindlasti mitte, pigem on tegu üha areneva ja täiesti omaette žanriga.

Eesti filmimuusika kohta võib niipalju öelda, et see on täiesti ainulaadne – arvatavasti ei saa aga midagi ülevat tekitada inimestes, kes ei mõista "eestlust" ja ei ole kursis ajastu kontekstiga. Nii on meie jaoks kõige armsamate filmide muusikateemad juba koolilastel peas ja vanemad ei häbene neid kaasa ümiseda – samal ajal, kui välismaalastele ei pakuks see ilmselt midagi. Võtame näiteks "Viimse reliikvia" ("Põgene, vaba laps!"), "Kevade" ("Aeg läheb, aga õnn ei kao") või "Mehed ei nuta" – need on täis meie jaoks väga erilisi tsitaate ja ka muusikalisi teemasid ning nende äratundmist pean üheks meie rahva omapärsaks! Siinkohal ei saa mainimata jätta eesti heliloojaid, kellele võlgname suure tänu filmide unustamatuks tegemisel ja fenomeni kujundamisel: Tamberg, Tormis, Rääts, Sumera, Grünberg jt.

Jään selle juurde, et muusika on filmi juures üks olulisemaid aspekte ja ilma muusikata on väga raske edasi anda seda "iva", millele film on rajatud. Muusika abil on võimalik nii palju muuta – edasi anda äärmuslikke tundeid melanhooliast ülimalt rõõmuni; anda emotsionaalsusele ülim väljund või näiteks muuta tragöödia komöödiaks. Filmimuusika on üks inimese kätte usaldatud võimas vahend ja surnud nähtusest on asi kaugel – pigem näen selle žanri helget tulevikku ja arengut. Las homme räägib enda eest.

JUKO-MART KÖLAR

EMTSi esseekonkursil esiletõstatud töö.

Kummardus puule

Töötuba, sümposion on tänapäeva kunstis laialt levinud, viimasel ajal ka meil. Suvisel ajal on seda ühistegevuse vormi iseäranis aktiivselt rakendanud skulptorid. Kaarma dolomiidi-sümposionid olid populaarsed juba 1960ndatel ja 1970ndatel. Viimasel ajal on huvikese kaldunud puidu kui materjali poole, kuid mitte ainult – dolomiidisümposionid kestavad siiani ja sugugi mitte vaid Saaremaal, Pärnus oli juuli algul malmivalu töötuba jne. Kuid juba viiendat korda Sagadis toimunud puusümposionil oli midagi, mis sunnib just seda ettevõtmist tähelepanelikumalt vaatlema ning selle põhjal sümposiooni/töötuba vormi tähendusest mõtlema.

Sagadi: plussid

Eestvedajate ja kohalike toetajate hästi sujuv koostöö:

Sagadi skulptuurisümposiooni organiseerimine on esimestel aastatel olnud **Heiki Kongi**, viimasel kolmel **Tiiu Kirsipuu** õlgadel. Kirsipuu selja taga on seisnud üksmeelselt kujurite ühendus. Peamine toetaja on olnud Eesti Riigimetsa Majandamise Keskuse Sagadi koolituskeskus. Sagadi keskuse kõrval on saadud raha kultuurkapitalilt, kultuuriministeeriumist, Sadolini firmast.

Koha spetsiifika:

Sagadis asub Eesti üks põnevamaid mõisaarhitektuuri ansambleid – häärber abihoonetega ja iseäranis nende ümber paiknev park. Sagadi mõis oli ka üks esimesi ja väheseid, mis restaureeriti juba 1970ndate lõpul ja mis aitas meie teadvusesse kinnistada meie oma mõisaarhitektuuri tähtsust. Samal ajal säilis rahvusteadvuses teadmine, et rafineeritud mõisakeskkond pole kunagi olnud päris meie oma: see on alati olnud midagi sellist, mille poole meie esivenemad on vaadanud alt üles; elulaad ja -standard, mida on kättesaadamatult ihatud. Seda võib vaadata isegi kui meie kultuuri ambivalentsi võrdkuju, puhvertsooni – korraka oma ja võõrast, euroopalikku ning soomeugrilikku, kultuurilist ja looduslikku. Seal peituvad kohaspetsiifilised märgid annavad lõputult identifitseerimise võimalusi.

Materjal:

Puu, mets, puit on rahvuslik vara, meie oma "roheline kuld". Materjal, millel on Sagadi metsanduskeskuse ning sealse metsandusmuuseumiga otsene seos. Materjal, millest sobib teha eelkõige lokaalseid maakunstiteoseid.

Rahvusvaheline seltskond:

Tõsiselt rahvusvaheline, mitte enam nõ. rahvusvaheliste sümposionide algusaegade internatsionaalsus, mis seisnes vähemalt ühe soome kunstniku osavõtus. Sagadis osalemiseks tuleb esitada seal loodava töö (objekti, installatsiooni) idee, mille kandvuse üle otsustab kompetentne žürii. Seekord tegid oma valiku Toomas Mikk, Mari-Liis Tammi ja Terje Ojaver. Kõigil on seljataga rahvusvaheliste sümposionide ning ka kunstisündmuste organiseerimise kogemus.

Positiivsena tuleb märkida ka rahvusvaheliste sidemete tekkimist – meie kunstnike võimalust mõnel rahvusvahelisel sündmusel, konkursil jne. osaleda. Institutsioonide võrgustik on küll loodud suhete ja sündmuste korraldamiseks, aga tegelikult töötavad ikkagi eelkõige isiklikud suhted.

Eestlaste võimalused:

Nii paradoksaalne kui see ka pole, meie skulptuuri madalseis on viimasel ajal mitmel puhul kõne all olnud. Veel paradoksaalsem, et madalseis seostub just skulptuuri suurvormi – monumendiga. Vabaduse monumendi konkurss ei andnud erilisi tulemusi, viimasel ajal püstitatud monumendid on kas üliproduktiivse professionaali Mati Karmini või amatööride loodud. Mujal maailmas on aga monument lausa praeguse ajavaimu lakmuspaber.

Sümposion pakub eesti skulptoritele eneseteostusvõimaluse, vahest küll mitte nii suuremahulise kui esinduslik monument, aga siiski. Iseäranis, kui mõtleme ka nende eesti osalejate peale, kes on professionaalsete skulptorite ringi tulnud väljastpoolt. Sagadi head näited on kohapeal elav Urmas Rauba (osalenud kõigil viimastel sümposionidel) ning Üllar Kallau Pärnust. Kallaust on juttu olnud eelkõige seoses "Kunstisuve" projektidega.

Prantslase Made' installatsioon "Ole minuga". 2002.

TIIU KIRSIPUU

Sagadi: miinused

Sagadi skulptuurisümposiooni piiramisel vaid puuga on ka oma kitsendav, nõ. kasti suruv tähendus. Midagi niisugust, kui rääkida naistest, kes on kunstnikud, vaid kui naiskunstnikest ja nende kunstist kui millestki teistsugusest ja seetõttu jätta nad "suurest" kunstiajaloo välja.

Sagadi mõis on küll äärmiselt tähendusrikas, kuid enamik sümposionil osalevaid välismaiseid, aga ka meie oma kunstnikke ei suhestu sellega. Seal loodu on huvitav, aga sageli ei haaku Sagadi, ei Eesti ega ka mingi spetsiifilise ideega. Heatasemelised tööd kipuvad jääma lihtsalt dekoratiivseteks, need võivad kaunistada ükskõik millist parki, haljasala või ka siseruumi. Sellel on ka oma eelised: väiksemaid objekte võib kinkida sponsoritele ning "kinnistada" nad sümposiooni toetajana ka tulevikus. Tom Gilhespy' "Mitmevärviline valge laev" hakkabki kaunistama Urmas Muru projekteeritud Sadolini firma uut hoonet.

Sagadi spetsiifikale aitaks kaasa kindlam kontseptsioon: parajalt lõtv, kuid siiski mobiliseeriv idee, just selline, mis paneks mingis kindlas suunas mõtlema, kuid jätaks osalejatele vabad käed.

Sagadi 2002

Sümposiooni horisontaalsest tasandist saab osa igaüks, kes Sagadisse satub ning leiab mahti seal ringi vaadata. Kõige täiuslikuma pildi said loomulikult need kunstihuvilised, kes osalesid sümposiooni lõpetamisel ning 2002. aastal loodud uute objektide/installatsioonide avamisel 19. juuli õhtul, sest teist korda olid mõned teosed üles ehitatud tuleskulptuuridena ehk protsessina. Horisontaalne tasand on võimatu aga varasematel aastatel loodud töödeta ehk väikese vertikaalse mõõtmeta.

Horisontaalset tasandit on võimalik jagada ka loomisprintsibi järgi: kindlasse paika loodud tööd ehk kohaspetsiifilised installatsioonid ning väiksemad objektid, millele autorid otsisid asukoha alles pärast valmimist.

Brigitte Sillard'i punastel habrastel "Taevaredelitel" pole küll otsest seost ei Eesti ega ka Sagadiga, kuid positiivne, kõikehõlmav metafoor on nii endastmõistetav, tehniline teostus nii lihtne ja korrektne, et prantslanna installatsioon on tõeline pärl – lisand **Terje Ojaveri** mullusele kümne pangega "Kaevule" ning tunamullusele kivikiigele. Absurdset nihestatust on nii Ojaveri talupojaatmosfääri simulatsioonides kui Sillard'i igavikulises pürgimuses. Konstruksiooni lakoonilisuse poolest sekundeerib prantslanna töö **Kurt Matti** kaks aastat tagasi loodud "Katkujuurtega". Sillard'i puhul vast niipalju vertikaalse taustana, et hariduselt on ta etnoloog ja eelajaloo uurija. Suur

osa tema varajasemaid projekte ongi olnud üles ehitatud inimese esmase visuaalse jälje ehk kunsti algusaegade tõlgendamisele. **Timo Jokela** "Maastikul elamise sümbol" on aga tõsine metafoor eestlase kui loodusrahva keskkonnatunnetusele. Rovaniemi ülikooli professori installatsioon on tuletatud Sagadi ümbruse peremärgist ja seda võib vaadata ka kui hiiglaslikku tööriista. Jokela on teinud õige mitmeid uurimuslikke installatsioone nii laplaste kui austerlaste juures. Oma tõdemust, et meie, soomeugrilaste, loodustunnetus on otsene – me ei vaata loodust kunagi eemalt, vaid seestpoolt – ning keskeurooplaste oma kaudne – mets, isegi park on nende jaoks eemalt vaadeldav –, on ta kasutanud ka Sagadi installatsioonis. Prantslase **Made'** pingid puudele on kaunis kummardus mitte ainult puule, metsale, vaid kõigele inimtegevusest puutumatu, jäävale, mida praegune kiire ning liigestest lahtine aeg kipub unustama. Puudepinke on Made ennegi loonud: tema selles võtmes kõige suurejoonelisem ning tõeliselt hõrk projekt oli Vivaldi aastaaegu mängiv puudeorkester. Made' puupinkidel tekkis Sagadis kummastav dialoog **Ekke Väli** eelmise aasta siniste toolidega – *homage*ga inimloomule.

Kristaps Gulbis oli ainuke, kelle installatsiooni võib vaadata kui sotsiaalselt seisukohavõttu. Tallinnas õppinud lätlase "Vutlar ühele lihtsale enesekaitserelvale ehk Terrorismi vastu võitlemise periood XX – XXI sajandil Läänemere idarannikul" on taas lakooniline ja mõjuv, kuid Sagadiga pole sellel otseselt midagi pistmist, vahest vaid niipalju, et aegade väärtustav paatina ei kaitse kedagi ka seal.

Ülejäänud tänavusi töid võib vaadata kui objekte. **Tom Gilhespy**' vilistavad ja põlevad ahjud moodustasid taas – nii kummaline kui see ka pole – positiivse apokalüptilise vaatepildi – Sagadi positiivse aura sümboli. Põlevate ahjude subliimsus kandus üle ka **Lembit Palmi** põlevatele majakatele, teenäitajatele, mehe ja naise ühendajale. **Üllar Kallau** Paabeli torn küll ei põlenud, aga hinguselt kuulub just nende juurde. Singapurlase **Agata Huttoni** eksootiline kingitus värviliste džunglilindude näol ei anna küll täit ülevaadet kunstniku loominguga lausa painavast loodusliikkuse igatsusest, aga positiivse lisandina on need igati omal kohal, just samamoodi nagu sagadilase **Urmas Rauba** täpikass, **Robert Hardingi** ultramariinne lindu meenutav objekt "Sügelus. Kihk" ja **Barbro Behmi** jälgede metafoor "Kuhu lähed?" on maiuspala nii dekoratiivse skulptuuri austajale kui ka tõlgendajale. Behmi objekt on omakorda lisand **Tiiu Kirsipuu** mullusele helesinisele trepiastmeid, laineid jne. meenutavale objektile ning **Aime Kuulbuschi** "Teele", mida alati võib (ja vist ka peaks) jätkama.

Jätkuma peab ka Sagadi sümposion, eelkõige seal valitsenud kummaliselt positiivse aura tõttu.

REET VARBLANE

Hansapanga kunstivaldkonna toetusprojekti eesmärk on lähendada asjalikku igapäeva kunsti püsiväärtustele. Nii loome eelduse kohtumisteks, mis laiendavad nii kunsti toetuspinnast kui ka arusaama kaasaegsest pangast.

Kunsti-eri
väljaandmist
toetab

Hansapank
Head mõtted saavad alati teoks

Eesti kunsti klassika

Näitus Eesti Kunstimuuseumis Rüütelkonna hoones 17. V – 4. VIII, kuraatorid Tiina Abel ja Mai Levin.

Igasuvised väljapaneku esmaülesanne on alati olnud mõne pintsli tõmbega välja joonistada eesti kultuuriloo olulisemad etapid kuni Teise maailmasõjaga tekkinud katkestuseni – püsiekspositsioonist¹ on meil püsivalt puudus olnud ja suvine väljapanek on loodud seda asendada.

Näituse olulisim telg oli ajaloolase, kunstieksperti veetud ja selle raam-mõisteks oli mõistagi kronoloogia. See telg algab baltisakslastest ja markeerib Düsseldorfil realistide ning Peterburi akadeemia vastasseisu, jookseb läbi Noor-Eesti pariislustest ja rahvusromantilistest sümbolistidest vastesse Eesti Wabariiki, kus rahutuil kahekümnendail oli modernse kunsti pildi koondepunktiks ekspressionistlik-kubistlik-puristlik-metafüüsiline Eesti Kunstnike Rühm ning konservatiivsemal kolmekümnendail Pallase tõlgendused Pariisi kolorismist. Perioodi lõppsõnas jõuame Pätsi-aja vaimsest rõhutisest ja tulevase sõja eelaimusest kantud piibellikku tusa ja töö-tõsiduse teemadeni. See on selle perioodi eesti kunstiloo skelett, millele lisanduvad tavaretseptioonis veel mõned kuulsamad pildid ja nimed, piisavalt võimukad, et endale üksi võtmepositsioon kätte võidelda. Näiteks Wiiralt oma "Põrgu" ja "Kabarareega" tuleb mängu hoolimata sellest, et sürealismi kurjale visionäärsusele ning motiveerimata tegude poeesiale Eestis mingit tugipinda ei tekkinudki². Kaugemale XX

Karl Pärsimägi. Talutuba soemüüri. Õli, lõuend. 1935. TKM.

REPRO

sajandi neljakümnendatest pole sellel, kes alustab oma juttu XIX sajandi keskelt, võimalik Rüütelkonna hoones eesti kunstiajaloo loengutega jõuda, sest seinad tulevad ette.

Klassikanäituse kuraator Tiina Abel andis meile avastada ka teise, subjektiivsema, vaatajakesksema, meelevaldsema telje, mille

võimendused konkreetsete teosed, nende ajaloo-alune narratiivne potentsiaal, mis annab klassika mõistele topeltmõõtu. Selles väljapanekus tajusin (vist küll esimest korda) laengut, mis tuleb kuraatori rolli võimendamisest viimase kümnendi jooksul. Ajaloolused impulsid, kõik see, mis kuskil arhiivi

alateadvuses moodustab eesti kunsti sise-traditsiooni, selle lokaalsed ja spetsiifilised jooned, mis suurel kronoloogiateljel jäävad rahvusvahelisi kunstivoolusid tähistavate siltide varju, on seni olnud vaid kunstnike ja üksikute kriitikute huviala. Tegelikult, kui välja arvata need kümmekond inimest, kes on pidevalt kunstiajaloo teemanäitusi komplekteerinud, oleme me eesti kunstiajaloo suhtes kõik turistipositsioonis.

Teosest juhitudval teljel tekkivad piltide omavahelised kõnelused, eesti kunstiajaloo kronoloogiatelge häirivad sisemonoloogid – Köleri maalitud Kristus ("Tulge minu juurde", 1897) ei pea enam enam üksnes klassitsismiloengut Eduard von Gebhardi realistliku kaanoni võtmes maalitud saksa talupoegadele ("Mäejuutus", 1902), vaid pöördub ühtaegu teises, sürealsemas kehastuses kommoonuna väikesi tüdrukuid meelitama ("Truu valvur", 1897). Võimalusi subjektiivseks pildiekskurssideks, mis suhtuvad kunstiajaloo autoritaarsesse raamjutustusse nagu situatsioonistide psühogeograafilised uitamised modernse linnaplaneeringu diktaati, võis konkreetsest ekspositsioonist endale igaüks ise otsida. Sama hästi võis tähelepanelikum vaataja piltidevahelises polüfoonilises kõnes märgata mingeid abstraktsmaid jooni, mis lisasid kronoloogilisele alusraamile spetsiifiliselt maalilise mõõtu – näiteks mina tundsin enda jaoks esmakordselt Erik Haameri värvipastas ära pool aastakümnet varem Adamson-Ericu paletile tekkinud pooltoonidehalli. Oluline on pigem see, et kuraator oli

Ühe aasta mehed

Tartu Kunstimuuseumi näitus võtab vaatluse alla seitse maalijat, kes sündinud 1902. aastal. Aastakäik on intrigeeriv, kuna eesti kunst rikastus siis seitsme erilise kunstniku võrra – Adamson-Eric, Eduard Kutsar, Juhan Nõmmik, Karl Pärsimägi, Gustav Raud, Rudolf Sepp ja Johannes Võerahansu. Tegu on meestega, kes oma kunstiõpinguid alustasid vast iseseisvunud Eesti Vabariigis. 1920ndad olid meie kunstielus erakordselt kiirete muutuste aeg, mis võrreldav hiljem vaid 1990ndatega. Siis pandi kunstis alus neile iseloomulikele joontele, mida nüüd kutsutakse ajalooliseks järjepidevuseks ning mille vastu noored põlvkonnad ikka aeg-ajalt mässu tõstavad. Maalikunst on elanud läbi mitmeid tõusu- ja mõõnaperioode ning alles hiljuti tituleeriti ta suisa kaduvaks kunstiligiiks.

Näitus "Ühe aasta mehed" Tartu kunstimuuseumis 11. augustini.

Näitus on ilma igasuguste mõõndusteta maalikeskne. Kõik kunstnikud esindavad eesti maalikunsti pallaslik-maalilist suunda, sh. ka Adamson-Eric, kes ainsana sai kunsthariiduse toonastes Euroopa kunstikeskustes Berliinis ja Pariisis. Kõigi Pallase-meeste unistuseks oli oma kunsthariiduse jätkamine Pariisis, mis koondas sajandi esikümneil endasse andekaid noori kunstnikke kõigist Euroopa riikidest. Neist seitsmest mehest jõudsid sinna veel Juhan Nõmmik, kes nägi ainsana ka hilisemat sõjajärgset Pariisi; vahetult enne sõda vaid mõneks kuuks Johannes Võerahansu ning Karl Pärsimägi, kes Pariisi ja kunsti armastuse eest oma eluga maksis.

Seitsme mehe kunstnikute annab võimaluse jälgida eesti kunsti- ja ajalookulgu alates 1920. aastatest kuni 1970ndate lõpuni. Samavõrd ettenägematud nagu muutused kunstielus, olid erinevad ka kõigi saatused. Avalikus elus löi vaieldamatult kõigil aastakümneil kõige aktiivsemalt kaasa Adamson-Eric, kes sai küll valusalt kõrvetada, kuid ometi püsis ja püsis siiani väljavalitud persoonide pjedestaalil. (Tema suur isiknäitus avatakse augustikuu lõpus Eesti Kunstimuuseumis.) Võerahansut võib pidada sõna otseses mõttes pallaslike maalitraditsioonide edasikandjaks, kuna tema maaliõpetajakarjäär algas 1940. aastal Pallases ja lõppes 1973 Eesti Riiklikus Kunstiinstituudis. Juhan Nõmmik jätkas oma kunstnikuteed väljaspool sotsrealismi kammitsaid, puutudes Rootsisis kokku kodumaatu kunstniku traagikaga. Eduard Kutsar elas sõja-aastatel valuliselt üle oma varasema loomingu hävingu ning hilisem

saatus sidus ta väikelinn Elvaga. Gustav Raud ja Rudolf Sepa elupaigaks kujunes Tartu, kus nad viimaseil aastakümneil elasid küllaltki tagasihoidlikuna. Karl Pärsimägi, kelle elutee katkes 1942 Oświęcimis koonduslaagris, reformis neist enim meie kammerlikku, järeleimpressionistlikku laadis maalikunsti. Tema matissilikult julgete, säravate värvide armastus mõjutas tugevalt meie toonaste nooremate kunstnike põlvkonda.

Kuidas eksponeerida saja-aastaste põlvkonda?

Kunstnike loomingu sarnaste ja erinevate külgede esiletoomiseks on mitmeid võimalusi. Kuraatorid Mare Joonsalu ja Tiit Talvistu on jälginud seitsme mehe loomingus erinevate teemade käsitlemist. Nendeks on **autoportree**, **naine kui modell**, **reisimuljed**, **Eestimaa linnad**, **maastik**, **figuur kui ajastu muutuste kandja**, **visioonid unes ja ilmsi**, **vaikelu**.

Küllalt kindlates žanripiirides püsis Juhan Nõmmik (1902 – 1975), kelle loomingus domineerib vaieldamatult maastik. Tema on antud pallaslaste valikust ainus, kes lõpetas meisteratelt Nikolai Triigi käe all. Ta jäi läbi aastakümnete truus analüüsivale ning kindla vormitunnetusega maalliaadile, mis hilisemais teis muutus üha lakoonilisemaks. Varasemad motiivid pärinevad suviselt Saaremaalt ja talviselt Lõuna-Eestist. Rootsisis köitis teda mererannik, hilisemad matkad viisid teda lõuna poole: Provence'i, Hispaaniasse ja Tuneesiasse, kus ta avastas helendavate majakarpide võlu, mis tõi ta tõsiselt atraktiivsema rütmile. Analüüsiva vaimuga kunstnikuna süvenes ta motiividesse, puhastas need üleliigsetest detailidest ning jõudis komposit-

sioones kohati pea abstraktsete lahenditeni.

Ado Vabbe meisteratelt loovetajast kujunesid vägagi erilised kunstnikud. **Eduard Kutsari** (1902 – 1972) närviiline, püsimatu natuur avaldas mõju ka tema loomingule. Ta õppis Pallases väga kaua, 1919 – 37, lõpudiplomini jõudmata. Tema looming on kohati abitult naivistlik, kohati ekspressiivselt tundepeatooslik. Kutsari haigushoogude ajal valminud fantaasiapildid on meie kunstis aga üheks omapärasemaks eneseväljenduseks. Neis on põimunud ajastu pained, isiklikud läbielamised ja nägemuslikud fantaasiad. Kunstniku epistolaarne pärand on sama rikkalik kui ta kunstile loomine. Lisaks veel tema abikaasa, hea haldja Elisabet Sild-Kutsari päevikud, mis vaatavad kunstniku elukäiku naise silmade läbi.

Võrumaalt on pärit kolm meest **Karl Pärsimägi** (1902 – 1942), **Rudolf Sepp** (1902 – 1980) ja **Gustav Raud** (1902 – 1968). Kõige esimesena asus neist Pallases õppima Pärsimägi 1919. aastal, Sepp ja Raud tulid mõlemad 1923, nende õpiaeg koolis venis küllalt pikaks, nii et lõpetamiseni jõudsid nad alles 1930ndatel. Pärsimägi ja Sepp sidus kooliaegne sõprus, nad elasid lühemat aega isegi ühisel korteris. Hiljem, kui Pärsimägi oli juba Pariisis, püüdis Sepp, vaatamata majanduslikele raskustele, vähehaaval ka sõpra toetada. Kõik kolm meest on portreeterinud Rudolf Sepa teist abikaasat Ira Sepp-Kellerit, kelle tõi modelliks tema poolõde Elsa Kauping. Sepale kujunes Irast modell ja muusa aga kogu tema järgneva eluks. Ka Johannes Võerahansu üks kaunimaid 1930. aastate naisportreid on maalitud Ira järgi. Kunstnike maalliaadid tulevad suurepäraselt esile, kui vaadata kõrvuti Ira kujutamist. Võerahansu on suurepäraselt tabanud tüpaaži ning tundliku koloriidiga; Pärsimägi mõjub atraktiivse värvipindade mänguga, kus modell vaid ajendiks, Sepp hingestatud ning portreeteritava nägu esile tõstva laadiga, Raud maalilise kujutatava vahendusel ajastu iseloomustava käekirjaga.

Pärsimägi on näituse kõige intrigeerivamate autoportreede autor. Kaasaegsete mäles-

tustes on ta tagasihoidlik, isegi uje noormees. Legend räägib, et kui teised eesti kunstnikud Pariisist sõjahirmus kodumaale naasesid, jäi tema kohapeale, kuna sai pänduruseks endale teiste maalitarbed ja asus usinasti tööle. Pärsimäe väikseformaadilised, kuid erakordselt värviküllased ning suisa mitte-eestlaslikult intensiivsed maalid olid toonases eesti kunstiipilis kindlasti kõige novaatorlikumad. Need avaldasid mõju noortele ja andekatele Pallase lõpetajatele Elmar Kitsale, Endel Kõksile ja Lepo Mikkole.

Sepp on üks neid kunstnikke, kes 1950ndate lõpul hakkas taas erilise intensiivsusega maalima. Ta kirjutas ka pikki arutlusi oma kunstist ja elust. Kompositsioonidel seeriast "Dialektikat kodukolmel" on tähenduslikud pealkirjad – "Teel tööle", "Teel ellu" jne. Kohati on neil sugestiivseil motiividel suisa religioosne alavärjund.

Gustav Raud, antud kunstnikest ehk kõige asisem maalija, annab oma varasemais hoogsates linna- ja maastikuvaadetes kompositsioonidele atraktiivse ülevaate alla suunatud rakursi ja põnevate värvipüantidega kohati ekspressiivse alatoon. Raud on korraliku maallikooliga kunstnik, kes on loonud hulga meie omaaegsete kultuuritegelaste portreid.

Johannes Võerahansu (1902 – 1980) oleks võinud seitsme mehe seast välja arvata, kuna näituse ettevalmistamise käigus selgus, et kunstniku sünniaasta on tegelikult 1900. Maestro ise pidas aga kõiki tähtpäevi vale daatum järgi ja järgigem. siis seda traditsiooni. Võerahansu kujunemisele on sügava jälje jätnud tema algusaastate õpingud Ants Laikmaa ateljeekoolis, kuna paljud sümbolistliku alatooniga teemad – "Ootajad", "Põud", "Teel" – ning samuti Saaremaa maastikud jäävad teda saatma läbi kogu loomingut. Hilisemad kompositsioonid muutuvad enam olustikulisteks, neis domineerivad maalilised väärtused jutustava ainese üle. Võerahansu koloriit on summutatult rikkalik, nõuab vaatajalt pingutust, et kõiki nüansse tabada.

Seitsmest mehest kunsti publikule enim tuntud on kindlasti **Adamson-Eric** (1902 – 1968). Ta on kunstiloolaste poolt kõige roh-

Ekspressionistid

Jätkuvalt “KanaNahast”: surm ja absurd

arhiivi alateadvusele veidi vabama ventiili monteerinud, kui see sarnastes ekspositsioonides seni kombeks on olnud.

Ainult üks sisuline probleem tekkis mul selle näitusega seoses. Minu arust oleks aeg asetada eesti kunsti klassika kese XIX sajandi klassitsismist kuhugi kolmekümneandatesse. Käesoleva väljapaneku raames oleks täiesti piisanud, kui selle emblemaatiline avateos, mis näituse pealkirja “Eesti kunsti klassika” kohal juba Rüütelkonna hoone fuajeesse ära paistis, oleks Köleri asemel (“Itaallanna lapsega ojal”, 1862) klassika visiitkaardina pakutud kui mitte **Vabbet** (“Konstruktivistlik kompositsioon”, 1925), siis vähemalt **Pär-simäge**. Tema hedonistlikult apelsinikarva interjööri (“Talutuba soemüüriaga”, u. 1935), pigem imaginaarne *flashback* kui vaade konkreetseesse ruumi, oleks ka näituse plakatile sobinud.

HANNO SOANS

¹ Tulevast muuseumiekspositsiooni silmas pidades oleks mõistlik staatilisest püsiekspositsiooni mõistest loobuda ja mõelda edasi eesti kunsti klassika laiendatud väljapanekust, milles toimub siiski väikesi vahetusi ja ümbermängimisi, kui mitte raamkontseptsioonides, siis vähemalt piltide ja kujude omavahelise dialoogi tasandil.

² Ja mis sürrealist see Wiiraltki oli? Kuigi tal olid mõni aeg sürrealistidega ühised eeskujud ja sarnane kujundikeel, on tema kolmekümneandate alguse deliirsetel tõdel siunav alatoon, mis võrsub Berliini dadast lähtuva meeleheite pinnalt. “Põrgul” on aimatav ühisosa pigem Georg Grozshi kui oneirilise ulmade-maailma freudistlike tõlgendustega.

kem uuritud, kuid kindlasti mitte ammen-davalt. Huvi peaks pakkuma kunstniku elu-loolised seigid, mis on väga tihedalt seotud muutustega meie kunstipoliitikas. Tema elu-lugu on täis keerdkäike. Tegemist on ühe vähese eesti kunstnikuga, kes tänu vanemate majanduslikult heale järjele sai rahulikult pühenduda kunstniku ametile ning samas asuda juba nõukogude võimu esimesel aastal sellega koostööd tegema. Adamson-Eric evakueerus 1941 NSV Liitu; aitas Jaroslavl koondata eesti kunstnikke; oli 1943 – 44 ENSV Kunstnike Liidu esimees; 1945 – 49 Tallinna Riikliku Tarbekunstiinstituudi direktor; 1950 – 55 Kunstnike Liidust välja heidetud. Tema looming on samuti intrigeeriv. 1936 maalis ta kompositsiooni “Noor Kalevipoeg”, mis sobis toonase ametliku kunstipoliitikaga, mis rahvuslikku temaatika taas aukohale tõstis. 1940ndatel lõi Adamson-Eric hulga, sama anakronistlikult kui varasem rahvuseepose kangelane mõjuvaid, sotsrealistliku temaatikaga töid. Kunstniku üheks põnevamaks perioodiks on varajane 1920ndate otsiva vaimuga looming, kus ta katsetab mitmeid eri laade. Pariisi perioodi sürrealsete sugemetega kompositsioonid on meie kunstis aga uunikum. 1939. aasta kuue kunstniku näitusel vaimustub kriitika Adamson-Ericu impressionistlikest maastikus maalitud aktikompositsioonest. Adamson-Ericu maalilaad on hillitsetult peenekoeline ning enamasti spontaansust välistav. Sama on tunda ka tema hilistes 1960ndate poolabstraktsetes ja abstraktsetes töödes, kus ta endiselt “ehitab kompositsiooni, kuid nägematute tellingutega” (Hanno Kompuse iseloomustus kunstniku varase loomingu kohta).

Seitsme mehe loomingu ülevaade oleks nõudnud kindlasti avaramaid ruume, kuna kõigi loomingust on esitatud arvuliselt väga tagasihoidlik valik. Samas on mõnede kunstnike tööd tõeliseks avastuseks, kuna Rudolf Sepa, Eduard Kutsari ja Gustav Raua viimastest isiknäitustest on möödas juba mitukümmend aastat. Kurb, kui kasvavad ülesse uued põlvkonnad, teadmata eesti kunstilugu.

TIHU TALVISTU

Kui eelmisel aastal oli rohkem kuulsusi, näiteks Kasseli “Documenta” nimi **Marie-Jo LaFontaine**, siis sel aastal – rohkem neid, kes silmnähtavalt lustisid kogu festivaliprogrammi, nii enda osalusvõimalust kui teiste esinemisi (mõtlen eelkõige luckypierrelasi) – ja sealt tuli ka oluline osa positiivsest energiast. Kui läinud aasta “KanaNahka” interpreteerides käisin välja ühe vastuvõtumudelina impressiooni – lihtsalt mitmekesised aistingud avatud meeltele, siis sedakorda oli nii “KanaNaha” üldkompositsioon kui valitud tööde teravam ja kriitilisem sisu suunavam, lineaarsem ja rangem: vaataja (v)allutati sihipärase-malt – kuigi pressikonverentsil lubas **Jaan Toomik** sisult sarnast programmi ja sama energiaga kui eelmisel aastal. Vähemasti akti-veerus mu subjektiivseist vastuvõtujõududest (kana)naha jt. meelelundide asemel enam sotsiaalkriitiline aru: rõhk näis olevat kanal kui sootsiumis praetaval inimesel. Märksõnad – surm ja absurd.

Surm

Esimese päeva kokkuvõte: me oleme met-sikustega niivõrd ära “hellitatud”, et meid lok-sutab vaid veel metsikum metsikus. Ja noore, kerjajatele kerjakastide väljalaskega kunstniku avaaplombi sooritanud **Silja Saarepuu** salaka-val lavastus panna kõik osalejad inimskeleti (võibolla olekski parem olnud laenutada kuskiilt päris skeletimulaaz, mitte seda ise kokku pusida) külge seotud (kana)lihatükke kangu-tama ja sööma, tabas paremini märki kui pro-jekt kerjustega. Söödi isukalt, sekka lobisedes Peter Greenaway tsiteerimisest. Mulle meenus küll XVI sajandi Madalmaade müstiku Hieronymos Boschi “Heinakoorma altar”, kus igaüks kahmib endale nii palju, kui jaksab (triptühhoni keskosa heinakoorma kujutisega kannab muuseas alapealkirja “Elu”). Mu vestluspartneritele sihitud provokatsioonid – kas nad ei mõtle, et söövad (teist) inimest – ei võtnud vedu. Hiljem mõtlesin pealkirja “Dieta” survele: kas 25. juuli õhtul Rakvere kultuuri-majas aset leidnud “otsene” Kristuse ühissöö-mine ei tähendanud mitte üheaegselt iroo-niilist põlgusavaldust ja lõbusat üleolekut ühe vana dogmaatilise konfessiooni suhtes. Kuid loodetavasti ei võta tänapäeval enamik inime-si piiblimüüte mitte dogmana, vaid viljakate allegooriatena. Vähemasti tipnes antud õhtu-sööming minu jaoks unenäoga, kus mulle pa-kuti süüa inimliha – oli keeletükk, kohutava maitsega. Loodetavasti annab sedagi unenä-gu allegooriana tõlgendada! Saarepuu *perfor-mance*i paralleel Greenaway’ filmiga seisneb aga ehk konkreetsest süžeesest enam inimi-käsitluses üldisemalt: küsimusele, mis ajab Greenaway’ puhul kananaha ihule, on vas-tatud: “Ilmselt tema jälestus inimsoo vastu.” Ei mäleta enam, kas esimese “KanaNahaga” seoses räägiti ka pealkirja saamisloost. Igata-hes on see pealkiri osutunud inspireerivaks ja paljude seniste projektide seas ongi vast Saarepuu “Dieta” sünteesinud olulisema sisulist laadi kombinatsiooni.

Õhtusöömale järgnes pool tundi pärast keskööd rühmituse Avangard (**Sandra Jõgeva**, **Margus Tamm**) üritus “Happy Holocaust”, kus teatri väiksesse *blackboxi* kogunenud pealtvaatajast ja autoritest endist oleks eetri-gaasi täis pihustatavas ruumis tiku süütamisel võinud saada kõrbenud (kana)praad. Suurel videoekraanil aga “liuglesid” aegluubis lilli korjavad roosades T-särkides eakad daamid ja vanahärrad, rinnal tekstid nagu näiteks “Meie oleme tulevik”. Kuna sõnal *holocaust* (otsene tähendus muide – täis(põletus)ohver) on aja-looline lühiühendus hitlerlike koonduslaagrite-ga, siis tundusid õndsalikud tegelased ekraa-nil koonduslaagrist eluga pääsenutena. Hil-jem Avangardi “Happy Holocausti” unes nä-hes paisus see sakraalseks visiooniks katedraalist. Need kaks *performance*it olid ka ainsad, mis andsid unenäotulemuse ja nii

arvan samuti, nagu juba mitmed “KanaNaha” kirjutajad on nentinud, et Toomiku magistran-tide tegemistel tasub silm peal hoida.

Veel mahtusid esimese päeva surma-stse-naarumit sisustama **Andrus Joonase** *perform-ance* “Isa” rikošetina linnuseseinast tagasipi-keerivate raketidega; **Ester Faimani** jahuvalge videoinstallatsioon “Neil said kõhud juba täis” (assotsiatsioonimällu hiilis memoriaaltahvel Peggy Guggenheimi kollektsiooni siseõuelt Veneetsias, kus seisavad ravis kõigi sinna maetud 14 kassi, koera ja papagoi/kanaarilin-nu – Peggy lemmikute nimed), inglase **Tom Gilhespy** installatsioon “Singing Stove” kahest ahjust, mis lauldes end ära põletasid; **Elaani** apokalüpsisetegu kirikupargis; Kanada arva-tavalt feministlik kunstnik **Sylvie Cotton** enesesesuletud egofüsioloogilise homöopaa-tiastuudiumiga; **Lucky Pierre**i ameeriklased etendusega “How to Manage Fear”, kus pol-nud sugugi tähtis teada “Bullitti”-nimelise filmi süžeed (nagu arvas **Andreas Trossek** Päevalehes), vaid lihtsalt koos ameeriklastega võita hirm; ning islandlane **Thorstein Thorsteinsson** videoga “Most Real Death”, kus “lasti” eri soost ja eri vanuses, lastest vanadeni, statistidele “kolm lasku makku” ja nad pidid etendama selle saatel vaibale kokku varisedes suremist. Väliselt kui sotsiopsühholoogiline eksperiment, kus avaldus kõik, temperamen-ditüübist näitlejaande ja elukogemusteni, kuid tegelikult kummaline-jõhker kolme lasu saatel suremise mäng, mis testis eelkõige vaatajat. Võimalik, et ma ei vaadanud seda videot lõpuni – võimalik, et seal oli mingi konkreetne puänt?

Jaan Toomiku ja Jaan Paavle *performance* “Edasi”.

Absurd

Teine päev Haapsalus pakkus järgemööda ja läbivalt absurdimaigulisi tagurpidi pööratud, laiali pillatud (**Jaan Jaanisoo** Hansapanga galeriis Tallinnas tervikuna esinenud “Time-out” tuli näiteks osakaupa ette mööda linna ainsat peatänavat, Posti tänavat liikudes), edasi-tagasi kõikuvaid, hüsteeriliselt kihuta-vaid, kokutav-korrutavaid, täntsisklevaid või tühjalt uitlevaid videohelisid-pilte ja etteas-teid. Kas pole absurdne seegi, et ütlema midagi valusat Eesti kunstielu kohta, tuleb mängida metatekstilikku mängu! *Performan-ce*is “Kõne” rääkis eesti keelt mitteoskav inglise kunstnik **Clare Charnley** eesti keeles sellest, kuidas paistab eesti kunstieluline kon-natiik “suurest lombist” vaadatuna. Teksti dik-teeris talle tegelikult kõrvaklappidesse Inglis-maal õppiv eesti kunstiteadlane. Oli ehk **Katrin Kivimaa** koostatud teksti säärane esitus lihtsalt üks metasetlskondlik mäng, eri arusaamade naljakas kokkupanemine? Ja et tegelikult võime me täitsa roosa-rahulikud olla oma seebiooperlikku kunsti(s)elu viljeldes? Sama teema ümber pani mõtted keerlema ka **Paul Rodgersi** ja **Anna-Daniela Saaliste** irooni-line-kriipiv seanaise installatsioon (tuttav koos

Jaanisoo “Timeoutiga” Hansapanga galeriist), eriti, kui selgitava saatetekstina (!) lugeda kõr-vale Rodgersi pihtimuslikku “Muulast” kunst.ee-st (2002, nr. 1).

Seevastu Ameerikas viibinud **Raoul Kurvit-za** *performance* “Ghazal” (toimus Rakvere-päeval) oli leebe ja vaikne, võib-olla et isegi puhas, justkui läbipaistev-selginenud – küsi-musteta. Needsamad nõgesed “Ida-Euroopa tasandikult” (nõgesepannoo Kurvitsa suurnäi-tuselt Tallinna Kunstihoones, 1999) olid kas-vanud/muutunud nõgesebuketiks valges rätikus, mille Matti Milius enda kunstikogusse küsis ja sai. Ja ka mürgised leedrimarjad olid kui puhas allikavesi, millega kunstnik end üle valas. Ent siiski – pealkiri “Ghazal”? (Pisut de-valveeris Kurvitsa etteastet vikatine paralleel Elaaniga.)

Absurdi juurde naastes: üks oli pesuehtne absurd seegi, kuidas Toomikust ja **Jaan Paav-lest** koosnev “kahemootoriline lennuk” Haap-salu mahajäetud lennuvälja stardiraja lõpust “Edasi” startis, peagi “rohtu kukkus” ja tossa-ma hakkas. Juhuslikult lennuväljale sattunud läbisõitu nõudvate autokuttide küsimusele – “Mis siin toimub?” – vastas keegi pealtvaa-tajaist: “Kaks kutti läksid teise dimensiooni.” Jajah. Lennuki dimensiooni!

Inglaste meeskonna “lone twin” (kuidas seda sõnaühendit küll tõlkida?) **Gregg Whe-lani** ja **Gary Wintersi** minekust vihma dimen-siooni on juba palju kirjutatud, siinkohal vaid see märkus, et tegelikult läks vihm Haapsalus õhtuks lõplikult üle.

“Külalised tulevikust” ja Avangard tegid Haapsalu-päeva kõik vapralt kaasa, andes

oma võimendava panuse. Ja mitte ükski teos-test ei olnud igav! Pealegi, kui teame, et kor-raldajate eesmärk on eelkõige saavutada, et tuldaks välja just selleks korraks ja kohaks mõeldud-tehtud töödega. Paraku napib siin-kohal leheruumi. Ärkasin järgmisel hommikul Haapsalu kultuurikeskuses koos unenäoga, kus pidin alla tulema trepist, mille astmeiks olid, kõrged seljatoed eespool, vanaaegsed pui-dust toolid. Käisin juuksuris (et energia taas-tuks), pööraselt troostitu mahajäetud raudtee-jaama esisel, mida “kaunistab” teiste seas Ve-neetsia karusselli “installatsioon” (pildistasin seda), ostsin segakioskist ainsa seal müügil olnud raamatu, Peeter Sauteri “Pori”, ronisin üle mitme rööpapaari vabaõhussipeatusesse ja sõitsin Tallinna kaudu Tartusse.

Toomiku ja *teami* väärtus? Nad aitavad mitte devalveeruda – neil, kel senini pole õnnestu-nud devalveeruda. Ent juba devalveerunud – mis nendega? Tegelikult ei muutu maailmas miski. Sestap absurdki. Albert Camus’ diskur-sus? Ootan huviga, millised saavad olema pres-sikonverentsil lubatud järgmise “KanaNaha” sisumuudatused. Ja milliseid interpretatsioone need saavad inspireerima?

KAIRE NURK

"We do not need any new heroes"*

Liina Siibi näitus "Klips!" Hansapanga galeriis 24. augustini.

Liina Siib on palju kõneainet pakkunud isiknäituste kaudu. "Süütuse presumpatsioon" ja "Laste album" olid projektid, mis kujutasid suurlinna elustandardit foto- ja videofilmimediumis. Eesti kunstnikule on metropoli teema ka varem olnud inspiratsiooniallikas: olgu siis Raivo Kelomehe "Tokyo City" või Raoul Kurvitza New Yorgi ainelised teosed.

Interpreetimisvõimalusi jätkub alati, ka Siib on leidnud oma vaatenurga. Ironiseerides idealiseeritud mälu piltide kaudu kapitalistliku tarbimisühiskonna ning illusoorsete klišeede üle filmikunsti, on kunstnik fikseerinud täiuslikkusele lähenevat simuleeritud maailmapilti "Movie Posteritel". Naiivses *camp*ilikus laadis plakatitel peegeldub vastu muinasjutulisus, kus ka kirjeldatud tegelased, režissöörid ja operaatorid on vaid osa Siibi loodud müütilises maailmas. Ühel hetkel pole see maailm aga enam simulatsioon, vaid reaalsus, visuaalne müra meie silmadele.

Paariminutilised lühifilmid loojavast päikesest, Londoni tänavatel streikivatest vasakpoolsetest ja luksusaksessuaaridest kaubamaja vaateaknal vaid sekundeerivad arvutimanipulatsioonide abil loodud teatraalsetele filmiplakatile. Sellises situatsioonis on kergetaoline dokumentalistika objektiivse kaamerasilma kaudu allutatud lavastuslikule plakatizantile. Fabritseeritud reaalsus on Siibi töödel aga illusoorne illusioon.

Liina Siib on osaliselt astunud ühele rajale Jeff Walliga, kes oma fotodel viib justkui täide lubaduse õnnest. Ka Walli loodud suureformaadilised värvilaidid ahvatlevad vaatajat pinnapealse briljantsuse ja täiusliku kompositsiooniga. Erinevalt Wallist ei toetu Siibi oma plakatitel kindlatele modernistlikele pildikompositsioonidele. Ometi transformeerivad mõlemad kunstnikud väga peenetundeliselt publiku mälu kollektiivset pildiarhiivi. Sealjuures skandeerib Siib oma töödega ka Barbara Krugerile: "We do not need any new heroes". Kui Kruger tõstab esile ja õigustab massipro-

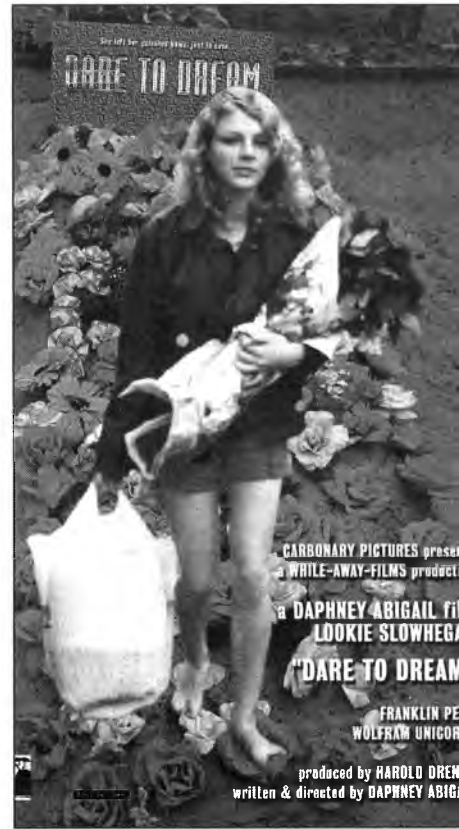
paganda strateegiaid ja psühholoogilisi aspekte, siis Siib toob esile selle nõrgad küljed. Mingil hetkel ei pööra keegi enam tähelepanu posteril kujutatule ja kirjutatule – verbaalne informatsioon devalveerub. Kruger paiskab lööklausetega kulunud sõnumeid ja reklaamitööstusest pärinevaid üleskutseid. Siib aga ei eeldagi, et keegi enam üldse loeb plakatile kirjutatut, sest seal väljendatu on absurd, nonsens. Parafraaseerides Baudrillard'i: "Selliseid pilte on ohtlik alasti kiskuda, sest need varjavad fakti, et nende taga ei ole midagi."

Nii Kruger kui Siib on oma töödel tõlgendustega koopia originaaliga segi ajanud: alt tõmmatakse ainult kergeusklikku vaatajat. Siibi *movie poster*eid võib võrrelda püha-piltidega. Nii nagu ikoonid hävitasid Jumala tegeliku olemuse, nii tapavad Siibi kinoplakadid reaalsuse, luues kombineeritud kujundite sünteesi kaudu hüperreaalsuse. Sealjuures eitab Siib üleshaibitud vaprate ja ilusate kangelaskultust. Siibi filmides muutub kujutatud neurasteeniline tootmine, hüsteeriline kau-

pade hullus ning lokkav asotsiaalsus plakatite kaudu klišeeks suurlinnamiljöö, mis imponeerib ja samas ka tapab inimesi oma visuaalse kirkusega.

RIIN KÜBARSEPP

*Barbara Krugeri feministlik lendleht 1982. aastal Washingtonis toimunud naiste õiguste kaitse demonstratsioonil.

gi, keda pole? Näitusebukleti teksti "nad võivad olla olematute plakatite ainetel loodud filmid" ei saa seega võtta muu kui tahtlikult hämana.

Alles näitusesaalist (peaaegu oleks "kinosaalist") lahkununa selgneb, kui oskavalt on kuraatoritekt, võltsplakatid ja mõned filmid külastaja ootuste-lootustega manipuleerinud. Tarbides näitust alateadlikult "kinona", tuleb pettuda, sest nägime vaid kunstniku isiklike visuaalseid ülestähtendusi. "Ei mingit popkorni," nagu öeldakse. Ja paljudele, massikultuurist rikutule, kes meid ei oota poolt *pointi* ja *actioni* ootame!

ANDREAS TROSSI

Massikultuuriks maskeerunud subjektiivsus

Teekond Liina Siibi näitusel meenutab kinoskäiku, kuigi väga äraspidiselt: filmi pole siia mõtet vaatama tulla, küll aga igas korralikus kinosaalis olevaid *coming soon*-tüüpi reklaamplakateid.

Näitus on tõenäoliselt mõeldud fotonäitusena, millele on maitseks tsipake digikaameraga tehtud videoid juurde raputatud. Muud lähendust näituse ühemõtteline pealkiri "Klips!" ei anna. Ometi räägib näituse paigutus justkui muud: galeriisse sisenenu näeb ridamisi olematute filmide reklaamplakateid (piletimüügisaa), millele järgneb eraldi bokside kolme videokahuri poolt seinale visatud liikuv pilt (filmivaatamine) ning "galeriireidi" lõpetab jällegi seinatäis neid samu plakateid ("Mida me järgmisel reedel vaatama läheme?").

Siibi näitus intrigeerib: midagi paistab valesti olevat – tööde paigutusest kuni näitust tutvustava bukleti teksti ja tööde eneste usutavuseni. Valesti mitte halvasti mõttes, vaid valesti, kui midagi on liigestest väljas, tahtlikult nihi tehtud. Näitusekülastajaga mängi-

takse nagu mingit tüssamise-mängu. Aga kõigest ükshaaval.

*Esiteks ei mõju need olematuid filme reklaamivad plakatid sugugi "õigetena". Filmiplakatina võiks ära petta näiteks "Mirrorfish 2", mis võiks olla ameerika indie-kino režissööri tõestus, et ta on liiga palju Jim Jarmushi filme vaadanud. Või hollywoodiliku fondiga uhkeldav "How to Host a Murder". Enamjaolt on need fotod aga liiga... head, et olla reklaamid. Liiga isiklikud ja "kunstipärasead" kaadrid. Raske on nõustuda näitusebukleti tekstiga, et plakatitele "on jäädvustunud üldtuntud filmiklišeed" ja me "kohtame filmimaailma tuttavaid stereotüüpe" (võibolla ainult Marilyn poosis neidis pildil "Asylum" läheb selle alla). Võltsplakatite trikk toimib vaid pealiskaudselt kiirepilgulise esmamulje põhjal, paljastudes seejärel iseseisvaks fotot ja sõna ühendavaks mänguks (lolita-jalad pildil "Charmingly In Charge" või hiiglaslikku, st. inimsuurst oravat ja naist kõrvutav pilt tekstiga "They Like Nuts For Better For Worse"),

mille suhe filmiplakati esteetikaga hääbub olematuks.

*Ja videod? Nii teistkümnelt Londonis filmitud paar-kolm minutit kestva klipi kohta on *pointi* kuidagi vähe. Kaks sünkroonis nätsu mäluvat ärimest tablood jälgimas ("Raudteejaam") või kollases nartsissidemeres sahkerdav sinikaelpart kuskil tiigi kaldal ("Part") on hetked, mis päriselul silma hakates kindlasti oma kummalisusega rõõmu valmistavad, kuid mingit filmikvaliteeti pole neis kindlasti. Need on teravilmse turisti puhtpersonaalsed tähelepanekud ja vaated, mis tegelikult ei kommunikeeru "filmivaatajaga" rohkem kui seebikaga tehtud udune pilt tädi Helgast Pisa torni taustal. Kaasaegne kino pole sageli muud kui hunnik turu-uuringute statistilisi tulemusi, narratiive "vastavalt keskmise vaataja soovidele", kuid Siibi videod ei tule vaatajale üldse vastu. Need videod on sama igavad kui elu ise, siin pole mingeid "kangelasi", vähe sellest, draama seisukohalt pole siin isegi tegelasi. Kuidas samastuda kellega-

"Kunstisuvi". Kokkuvõte. Nimesid mainimata

Kui "Kunstisuvi" poleks sedavõrd interdistsiplinaarne ja laialivalguv, ei kannaks ta ilmselt nii kokkuvõtvat nime – kunst ja suvi. See on ambitsioonikas ettevõtmine.

"Kunstisuve" festivali on võimalik suhtuda mitmeti. Mõne radikaalsemalt meelestatu arvates on tegu hapukurgihooaja-üritusega, teistele on see demokraatlik kunstifoorum, kus hooaja spetsiifikast lähtudes on suurt rõhku asetatud ka väliliitustele. Iga-aastasi mahukaid kunstisündmusi on Eestimaal tekkinud ja kadunud. Seni suurimaks kaotuseks võib lugeda Saaremaa biennaali traditsiooni katkemist. Paraku on meil nii, et ühte festivali veab üks konkreetne tandem või väike grupp inimesi, ning kui nende jõuvarud ning entusiasm kord ammenduvad, on ka nende organiseeritava kunstisündmuse päevad loetud. Sama valemiga näib viimaseks jäävat ka tänavune "Kunstisuvi". Ning seega kipub käesolev artikkel kirjutamisel vägisi järele hüüdeks muutuma. Eriti nüüd, kus "Kunstisuve" sündmustest on möödunud üksjagu aega ning suvi läbi saamas. Sestap otsustasin nimesid mitte mainida.

*Kaheksanda "Kunstisuve" suurim saavutus oli kahtlemata ühisnäitus rootsi kunstnikega Gotlandil. Seega avanes võimalus kõrvutada meie omade ning sealsesse kunstnike ühendusse kuuluvate kunstnike loomeprintsipe. Taseme vahest rääkida oleks pisut liiga tüüris tegu.

Mõtteainet andis nähtu siiski küllaga. Esmapiigul näib sealne kunst meie omast nii sisult kui teostuselt kaugele maha jäävat. Selleks on aga põhjuseid küllaga. Esiteks on Eesti kunstielu küllaltki Tallinna- ja institutsioonikeskne, mis dikteerib teatud taseme ja suunitluse. Nii ka selle näituse puhul. Loomulikult oli sealsete kunstnike looming ehk pisut äärealalik (provintsiaalne pole just õige sõna), paiguti lausa taidluslikki. Kuid tahes-tahtmata tekib mõte, et rootsi kunstnike tunnetus, prioriteedid ja intentsioonid on meie omadest erinevad. Kunsti tehakse lihtsalt teistest põhimõtetest lähtuvalt.

*"Kunstisuve" põhiline raskuspunkt paiknes tänava siiski Pärnus. Näituse "Minima(a) – tsiteeri(a)v maalikunst" pealkirgi peaks üht-teist rääkima kuraatori soodumusest intellektuaalseteks mängukesteks. Tuleb siiski tunnistada, et Pärnu Linnagaleriis ruumi läbivale metallribale kinnitatud tööd püsisid enam-vähem samas helistikus ja tervikus, seda enam, et kokku olid saanud vanad tegijad ja noored eksperimenteerijad, ootamatud materjalid ja tehnikad. Küll aga tegi nõutuks mini-maalinäitusena afišeeritud väljapaneku raames eksponeeritud hiigeltöö peatänaval. Vähemalt kontrasteerus süngetes toonides depressiivne maal Pärnu suvise *sans-souci*ga.

*Värskeid tuuli tõi endaga noortenäitus "Auto-

portree" Endla teatri galeriis. Tooni andsid hilja-aegu kunstikõrgkooli lõpetanud või seda lõpetama asuvad noorkunstnikud. Mõnes mõttes kahju, et siin eesti kunstielu institutsionaalsuse taimelava peitubki, kuid ilmselt on tegemist asjaoluga, millega on targem leppida. Asja positiivne külg on, et selline institutsionaalsus sööb end seestpoolt ning seeläbi reformeerub. Nii näiteks on näitusekõlbliku kujutavkunstina legitimeeritud koomiks. Mis järgmiseks, jääb üksnes arvata.

*"Kunstisuve" arvatavasti intrigeerivaim ettevõtmine Pärnus oli rahvusvaheline skulptuuri-*workshop* "Pärnu positiivne märk". Iseäranis paeluv on oma silmaga jälgida, kuidas õhtuhämaruses Vallikäärus malmi valatakse. Kui-võrd tegemist on alkeemilise katsetusega võrreldava protsessiga, ei saa siingi äpardusteta. Esimesel valamisõhtul läksidki skulptorite pingutused luhta – sulatusahju põhja tekkis vale õhutamis tulemusena šlack ning sulamalm ei pääsenud välja. Hilisemad pingutu-

"Kunstisuve" korraldajad Rait Prääts ja Sirje Eelma ning kunstnik Terje Ojaver (keskel) viimatinimetatu installatsiooni "Mobiilne taksofon" ees.

ALAR RAUD

sed kandsid siiski vilja. Nähtu paneb mõtle sellele, kui erinev on ühele või teisele kunstimeediumile kulutatav füüsiline vaev ning täpselt tuleb iga samm ette kavandada.

Lõpetuseks on raske midagi öelda. Võib-ehk vaid avaldada lootust, et "Kunstisuve" mingil kujul siiski edasi eksisteeriks. Arvatavalt sellest siis mida iganes. Suvi ilma kunstita oleks siiski igav.

RAINER VILUM

Pääsukese lühikeseks jäänud lend

Ajalugu teab ebaõiglaselt vara lahkunute seas küllalt ka selliseid, kelle tehtu võiks vabalt jaggada mitme mehe täiselude vahel ja ikka jääks ülegi. Eesti esimene filmioperaator ja -lavastaja, fotograaf Johannes Pääsuke, kes oli pärast hukkamist ligi pool sajandit tundmatuses, andis oma kahekümne kuue eluaastaga Eesti visuaalkultuurile just nii palju.

Ta sündis 30. märtsil 1892. aastal Tartus kuuelapselises kaupmehe peres. Johannese lapsepõlve ja kooliaja kohta ei kergita saladusekatet ka tema vendade tütarde kaudu Eesti Rahvamuuseumi (ERM) jõudnud ema Eli Pääsukese mälestused. On tähelepanv, et ema sai mitmetel põhjustel koolis käia vaid seitse nädalat, sellele vaatamata on need mälestused nauditavad, maitsestatud luuletustega.

Arvatavasti oli Johannes oma loomult tüüpiline fotograaf – uudishimulik, elava kujutlusvõimega, tehnilise taibuga lõputu õppija, julge ja enesekindel. Esimene teadaolev tema tehtud foto on dateeritud 1902/1903 ja kujutab ema Ellu. Johannes oli siis vaid 10-11aastane.

Suures osas oli ka Johannes Pääsuke ise-õppija, ent perekonna arhiivis leidub mitmete tolle aja Tartu tuntumate fotoateljeede – Theodor Johni, Georg Friedrich Schlateri, Wilhelm Stadeni, Heinrich Riedeli templitega fotosid. Oletada võib, et ta käis seal oma teadmisi täiendamas. Modellidena kasutas noor fotograaf oma pere liikmeid. Esimene Johannes Pääsuke ERMi kogu foto on dateeritud aastaga 1908.

1912. aastast oli ta juba ERMi teenistushel projektifotograafina: mida telliti, seda pildistas. Sama aasta 27. aprillil aga jäädvustas ta juba isetehtud kinokaameraga filmilindile vene õhusõitja Sergei Utotškini lennudemont-ratsiooni Tartus. Abilisteks olid Waldemar Jaeger ja kino Imperial 16aastane kohanäitaja Robert Angervaks. Eesti esimene võttegrupp oli loodud ja algas taanlaste ning sakslaste filmimonopoli lõhkumine. Ilmari Karro sõnul ei õnnestunud aga filmimine esimesel korral, sest kaaslendaja oli üks liiga tüse proua ja lennuk ei jaksanud õhku tõusta. Järgmisele katsele kutsuti juba sale preili ja lend ning ka filmimine õnnestusid. Seda esimest eesti dokumentaalfilmi näidati nädala jooksul Tartu kinodes Illusioon ja Imperial.

Pääsuke ei jäänud saavutatul mõnulema: ta alustas süstemaatilist spordiürituste ja kõikvõimalike tähtpäevade jäädvustamist. Ettevõtliku noormehena asutas ta ka oma filmikompanii Estonia-Film (tegutses aastatel 1912 – 1915). Ta alustas ka vaatefilmide tootmist, väntas uudisvalu Prantsuse filmikompaniide Éclair', Pathe'i ja Gaumont'i Venemaa esinduste jaoks, pidas läbirääkimisi Saksa ja Austria filmitietevõtetega. Seda kõike põhitöö kõrvalt. Leping oli ju Pääsukele sõlmitud fototööde peale ERMiga.

1913. aastal saadeti ta kaheks kuuks Põhja-Eesti rannikult, Saare-, Muhu- ja Hiiumaad pildistama. Valmis 300 klaasnegatiivi formaadis 13+18 cm, mille läbitöötatud küpsus annab tunnistust autorist kui meistrist. 1914. aastal jäädvustas ta koos kunstiajaloolase Friedrich von Strykiga Tartu tänavaid, hooneid ja arhitektuuridetaile, lisaks ka Tartumaad ja Lõuna-Eestit laiemalt. Tulemus – 450 kvali-

teetset klaasnegatiivi. Neile ekspeditsioonidele võttis ta isiklikust huvist kaasa ka filmikaamera. Nii valmiski rida lühifilme: "Tartu linn ja ümbrus" (1912), "Ajaloosid mälestused Eestimaa minevikust" (1913), "Teekond läbi Setumaa" (1913), "Vaated Võrumaalt ja setude pühadetalitused lihavõttepühade ajal" (1913), "Suur lumetuisk Baltimaal jõulukuul" (1913), "Tallinna Estonia teater ja näiteseltskond" (1914) jt. Osa neist on tervikuna säilinud, osa vaid fragmentaalselt.

Fotograafi ja dokumentalisti Johannes Pääsuke mõtted liikusid aga juba uue eesmärgi suunas: kui õige alustaks esimesena Eestis koguni mängufilmi ettevalmistusi. Tänuväärset materjali leidis küllaga ja eriti magusal alal – poliitikas. Praegugi aktuaalsel teemal – kohalikest valimistest ja Pärnus. Sisuks oli Pärnu Postimehe ajakirjaniku Karu ja Pärnu linnaapea von Brackmanni konflikt, mis lõppes ajakirjaniku süüdimõistmisega laimus, karistuseks 40 päeva aresti. Kohtuprotsess omandas eestlaste ja sakslaste rahvastüli mõõtmed. Film sai ka asjakohase pealkirja "Karujaht Pärnumaal" ja jooksis Tartu kinodes 1914. aastal ülisuure menuga. Pärnus see film küll keelati.

"Karujahiga" seoses tuleks kummutada ka üks legend, mille tekke kohta andmed puuduvad, aga mis jõuliselt elab oma elu. Legend pajatab meile, nagu oleks Johannes Pääsuke kõik ligi 15 000 üksikkaadrit käsitsi ülekoloreerinud, paraku on see küll ilus, aga siiski pole tõsi. Prantsusmaalt otse firmast saadetud toorfilm oli seepia tonaalsusega, mis ilmutamise käigus veelgi süvenes. Ja lõpuks, millal oleks see ülitäpne noor mees selle vaba aja leidnud, et sellist täpistööd teha. Tema sekunditeks, murosasekunditeks jagatud aeg oli ammuilma reserveeritud. Teadvustamata meel kiirustas teda pidevalt tagant, talle antud aeg oli üürrike.

1915. aasta varasügisel kutsuti Johannes Pääsuke Esimesse maailmasõtta. Veste Paasi filmiraamatust "Olnud ajad" loeme, et ta pöördus abipalvega Nikolai II üuefotograafi Carl Bulla poole lootuses saada rindfotograafiks või -operaatoriks. Pääsuke teenis Leedu kaardiväepolgu tagavarapataljonis ja võiski jätkata fotode tegemist, kahjuks on vaid üksikud Krasnoje Selos võetud fotod ERMi kogusse jõudnud. 8. jaanuaril 1918. aastal sõitis nende pataljoni rong Valgevenes, Orša jaama lähedal toimunud rongiõnnetuses kukkus parajasti ülemisel naril puhunud Johannes Pääsuke nii õnnelt, et lõi oma pea vastu lauanurka ning suri. Ta oli vaid 26aastane. Ema Eli organiseeris Johannes Pääsuke põrmu toomise kodumaale ning matmise Tartusse.

Johannes Pääsuke elu oli lühike, kuid intensiivne. Tõeliselt loov inimene ei hooli endast, ta on omamoodi kaitsetu, sest tema mõtted on juba homses päevas. Selles ootamatus äraminemises vabanenud kirkusesse leidis ta ehk lõpuks rahu.

ÜLLE LILLAK

MEEDIA

Reklaam Indias

Kuidas viia läbi reklaamikampaania India ääretutes avarustes? Teadmishimuline lugeja leiab siin idamaiste reklaamimeetodite välimääraja.

Kiviaegne reklaam

See on reklaami kõige otsesem ja algelisem vorm. Keegi kõnnib mööda tänavat ja karjub kõrvulukustava häälega: arbuusid ja melonid! Või: käevõrud ja kohvitassid!

Kaupmeeste hääleline ulatus on imekspandav. See ulatub umbes maja viienda korruseni ja lööb sealgi kuulja kõrvad lukku. Tänavakaubitseja lööb oma hääle kandvuse poolest igale ooperilauljale silmad ette.

Kui sinu eluase juhtub mõne rändkaupmehe marsuudil olema, siis on mõttekas kõrvatule muredseda või muidu on stress kindlal kellaajal garanteeritud. Tihti peale seisab müügimees ühe koha peal pool tundi, hõikudes ja oodates, et ostjad majadest välja tulevad.

Šokiteraapia

Ülalmainitud reklaamivormi moodsam variant on järgmine: kolmerattaline rikša vurab edasi-tagasi mööda linna või küla peatänavat. Rikša külge kinnitatud valjuhääldist kostab juttu ja muusikat. Kohalikus keeles muidugi ja hästi valjusti.

Seda tüüpi reklaami kolmas aste: tulba külge jõe ääres või linnaväljakul on kinnitatud ülivõimas megafon. Kell kuus hommikul hakkab sealt kostma igasugu uudiseid. Megafon toimib ühtlasi Superäratuskellana. Magaja ärkab võpatusega, ehmatushigi otsa ees. Uuesti magama uinuda on absoluutselt võimatu.

Mis parata – hindud on kärerikkad inimesed ning armastavad valjusid helisid. Megafoni-reklaam on suurepärase teraapia nendele, kel on probleeme hommikuse ärkamisega.

Visuaalsed sümbolid

Suur rahvahulk on kahtlemata tunnuseks, et midagi on teoksil. Iga suurem rahvakoogunemine väärib uurimist: äkki müüakse midagi kasulikku või toimub muidu midagi vaatamisväärset. Rahvahulk kui ligimeeliv kujund toimib muidugi igas ühiskonnas, kuid Indias, kus kaudse reklaami vahendid on veel vähe arenenud, omab see kaalukat väärtust.

Rahvahulga välimised kihid tavaliselt ei tea, millega tegemist on. Nad seisavad niisama, igaks juhaks. Et teada saada, mida siis õigupoolest pakutakse, tuleb rahvamasist kihthaaval läbi tungida nagu sibulast. Ringi keskel võib olla maotaltsutaja, õmblusnõelte müüja või kes iganes. Just üllatusmoment on see, mis asja põnevaks teeb.

"Konks"

Kõnealune reklaamivõte kujutab endast psühholoogilist ja mõnikord ka otseselt füüsilist konksu (küünarnuki-haare). Kasutatakse laialt hotellide ja võõrastemajade, transpordi- ja muude teenuste reklaamimiseks.

Põhineb otsesel, hüpnotiseerival kontakti potentsiaalse tarbijaga. Vastandina reklaami karjuvale vormile kasutatakse siin peaegu sosistavat hääletooni. Oluline tähtsus on pilk-kontaktil...

Reklaamimees püüab kliendi hüpnotiseeriva pilguga boamaolikkude haardesse. Kujutle kalameest, kes söödaga konksu vette viskab. Seejärel läheneb reklaamispets ohvrile ujuv-sujuvate liigutustega ning veenab ohvrit tasasel mahedal häälel, et tema võõrastemaja on parim kogu linnas ning ühtlasi varjupaigaks teiste, petiste eest. Täpselt sedasama väidavad loomulikult ka tema konkurendid. Ümber kliendi siuglev agent moodustab oma isikuga nii füüsiliselt kui psühholoogiliselt läbitungimatu barjääri.

Rändurile jääb kaks võimalust: alla anda või põgeneda.

Põgenevat klienti tihti peale jälitatakse, mõnikord jalgrattal ja terve kilomeetri ulatuses. Reklaamikunstnike suhtlemisvõime on imekspandav, nagu tänavakaupmeeste häälepaeldaki. Nad suudavad individuaalselt läheneda, järgi joosta ja peale käia kõigile mööduvatele valgetele turistidele rahvarikkal tänaval.

Ning nende veenmiskunst omab tõepoolest teatavat mõjujõudu. Võib-olla nad usuvad ise neid asju, mis nad kokku luiskavad, ise samal ajal siiralt silma sisse vaadates. Ning eks ole ju meeldiv kuulda, et sina oled nende eriline, väljavalitud klient, kellele tehakse hinnasoodustus kas ilusate silmade eest või sellepärast, et nad tundsid sinu vanaisa. Ma usun, et igas India reklaamikunstnikus on teatav annus näitlejat. Euroopa turistid, kes neid liiga kauaks kuulama jäävad, siplevad varsti konksu otsas nagu kalad.

Moodne reklaam

Kaasaegne reklaam on põhimõtteliselt samasugune kui Euroopas: ilmub reklaamiplakatitel, ajakirjades ja teleekraanil. Kuid võrreldes Lääne linnadega, on visuaalse reklaami osatähtsus linnapildis väike. Euroopa stiilis massilisi tsentraliseeritud reklaamikampaaniaid kohtab Indias harva.

Kuid ära ial alahinda suust suhu edastatava teabe osatähtsust ja levimiskiirust! India on õige koht telefonimängu mängimiseks. Ühtlasi on see odavaim mõeldav reklaamikampaania moodus, Lääne magnaatide poolt veel avastamata.

Visuaalse, Lääne stiilis reklaami üks peamisi allikaid on televiisor.

Klipid on loomulikult üles ehitatud kohalikele karakteritele. Kõik reklaaminäod on hindud. Reklaam on peamiselt pühendatud Indias toodetud produktidele. Paljud neist on omapärased tuletised või vasted Läänes toodetavatele kaupadele.

Tänapäeva India, eriti põhjapoolsed piirkonnad ja nooremad põlvkonnad, on vägagi huvitatud läänelikust elulaadist. Videoklipid on üks neist nähtustest, kus läänelik ja indiapärase mõtlemine segunevad omapärasel viisil.

Kui Lääne reklaamid on orienteeritud indiviidile, siis India reklaamid on suures osas orienteeritud perekonnale kui sotsiaalsele ühikule. India on äärmiselt perekonna-keskne maa ning see peegeldub ka reklaamides.

Mõningaid tüüpilisi klippide tegelasi: pereema, saris, vooruslik, kohusetundlik; pereisa – täidlane, vuntsidega, pööratab silmi, kuulab pereema nõuandeid; ulakas, kuid armas pruunisilmne poisiklutt; vanaema, halli juuksekrunniga, saris, kuid kelmikas, vaata et ulakas. Millegipärast on ulaka vanaema teema Indias viimasel ajal moodi läinud. Justkui oleks vanadel naistel, kes on "oma aja ära teeninud", ometi lubatud ka koerust teha. Muidu India ühiskond valvab rangelt oma liikmete, eriti naisolevuste kombestiku, käitumise ja vooruste üle.

Vaatleja lõppsõna

Nii et kes tahab Indias oma kaupa või iseennast reklaamida – meetodi valik on sinu!

Kes ütleb, et peened Lääne strateegiad ja taktikad paremini toimivad kui esisadeaegsed meetodid! Peaasi et toimib ja kaup müüdnud saab!

AIME HANSEN,
Idamaade vaatleja

Teater soos. Soo(me-ugri)teater

"Põdernaine". Lavastaja Anne Türrpu, kunstnik Ene-Liis Sempër, näitlejad Ingrid Vaher, Kersti Tombak, Eva Püssa. Esietendus 8. juunil.

See, mida tehakse "Põderaines", ei ole midagi päriselt enneolematut. Kõigepealt on see keskkonnateater, mida on eesti teatris ennegi tehtud. "Põdernaine" on siiski omamoodi teatrikultuuriline fenomen. Millest see tuleb, et inimene on nõus ärkama kell kaks öösel, et neljaks Tallinnast kuskile metsakolkasse teatrisse jõuda? Ometi ei ole siin ühtegi kuulsat nime, ühtegi "staari", kelle peale massid kokku jookseksid. Väikeses vankris Simisalu poole loksudes tundus kogu üritus veel mingi järjekordse üritusena rubriigist "Aga kõik lähivad, ja kui nii kallis on, ju ta siis on hea".

Aga see ei ole efekti peal mängimine. Rakvere teatri "Põdernaine" Anne Türrpu lavastatuna on selline harva nähtav teater, kus lavastuse kõik komponendid – ruum, heli, sõna, keha – hakkavad ühe asja nimel orgaaniliselt tööle.

Raam – aeg ja koht

Teater on justkui see kunst, mis kõige oma tinglikkusega seisab loodusest väga kaugel. Ometi tehakse teda ka sügaval metsas. Siiski ei oleks selline asi võimalik, kui Vargamäe ei oleks teatritegemise paigana juba kinnistunud. Ning peale etenduse antakse veel tubli annus eesti kultuurilugu.

Publiku üksikule soosaarele viimisel on oluline roll. Erakordselt pikk teekond, mis publikul tuleb etenduseni jõudmiseks läbi teha – teatri "sissepääs" ja piletikontroll on Tammsaare talu värava ees, seejärel sõidetakse hobusevankris Simisallu, ja siis veel tehakse jalgisiretk läbi soo etendusepaika –, on eelhäälestus etendusele. Publik viiakse välja tema igapäevaelust. Viiakse kohale. Kus lõpeb loodus ja algab kultuur (teatri vormis seekord), on hägune. Nii kulisideks kui lavakujunduseks on mets. Sealt algab etendus, kui kostavad näitlejate huiked, enne kui nad nähtavale ilmuvad.

Peale erakordse ruumi on siin ka erakordne aeg – varane hommikutund ja pikk matk ei lase etendust muutuda järjekordseks rutiinseks teatriskäiguks, etendus saab sündmuseks.

Toimimine

"Põdernaine" põhineb vist sellel, mida teoorias nimetakse performatiivsuseks. Kuid sõna, mis mul etenduse ajal peas ringi käima hakkas, oli palju omasem "toimimine". Tehakse (naise) elu kõige loomulikumaid toiminguid – sünnitatakse, mähitakse last, pestakse, käiakse kosjas, abiellutakse ja surrakse.

Anne Türrpu lavastajana ei ole jäänud sellele epateerivale ja nii häirivale tasandile, et paneks lavale igasuguseid folkloorseid asju, et vaadake, see ongi rahvakultuur. Rahvakultuuri elemendid on siin, kaotamata oma sidet

algse tähendusega, kõige ehedamad teatri-märgid. Lavastuse kude moodustub rituaalsetest toimingutest – märgilise tähendusega žestidest, millega esitatakse kosja- ja pulmastseene, ja teiselt poolt just neist igapäevastest toimingutest – lapse mähkimine, hällilaul, pesemine. Puhastamine, puhtaks pesemine kui rituaalne ja samas praktiline toiming, mis märgib surma ja etenduse lõppu – kui näitleja, kes on just esitanud Põderaise surma (Ingrid Vaher), tõuseb ja peseb end veel kord, seekord ehtsa veega. Traditsioonilises kultuuris on igapäevased, argised asjad kõikvõimalike märkide ja mustritega alati seotud mitteargise, maagilisega. Nendes märkides ei ole midagi juhuslikku, nad on alati ühtlasi nii lihtsad praktilised asjad kui maailmakorra väljendus. Igale liigutusele on tähendus, iga liigutus on tegu. Ei ole oluline, kust konkreetselt mõni laul või žest pärineb, st.

etnograafiline autentsus, vaid mingi teistsugune täpsus – tunnetuslik, hoiakuline ehedus. Kui ma näen, et vanaema kootud muustrilised kindad saavad laval tagasi maagilise jõu, kuigi ma ei tea enam selle sisu.

Muusika loob

Väga harva saab muusika, hääli teatris selleks, mis loob etenduse struktuuri (ma ei räägi muusikateatrit). Halvimal juhul kasutatakse muusikat selleks, et ilusam oleks. Paremal juhul loob muusika kontseptsiooni ja/või atmosfääri. "Põderaise" muusikaline rütm on etenduse kõige orgaanilisemaks aluseks, partituuriks.

Sõna on kas lauldud, lausutud, loitsitud, neetud või palutud. Lihtsalt üteldud sõna on liiga argine ja ei kõlba väga vanade müütide jutustamiseks, ka siin etenduses peaaegu polegi üteldud sõna. Soome-ugri maailmas ei ole lugude jutustamine kunagi ainult jutustamine. Isegi kui muinasjutt on räägitud, kuulub laul tema juurde. Vanad ersa ja setu laulud on hiigelpikad lood, mille lõpuni tavaliselt ei jõuta, ja kui need ükskord lõpuni lauldakse, tuleb surm.

Ersa ja mokša laulude (neid tunnen ma kõige paremini, muu soomeugrilise muusika kohta ei julge sõna võtta) laulmine on peale selle, et laulud on muusikaliselt väga keerulised, ka füüsiliselt väga raske. Õige "ersa hääle" tabamiseks peab häält tegema kogu kehaga, panema sinna kogu oma energia, alates jalataldadest tajuma laulu rütmi ja harmooniat. Sellest tulebki laulu maagiline vägi. Seda – tervet keha läbivat rütmi arvestades on võimalik rahvalaul viia teatrilavale, nii et see rütm jõuab näitleja igasse liigutusse. Tartu Lasteteatris mängitud "Kass kudi kangast..." tuleb praegugi meelde eelkõige hääli – ja siis pilt. Tavaliselt on vastupidi, kuid selles etenduses nagu vokrattal kedratud regilaul on siiani kuskile minu sisse oma rada pidi pöörama jäänud.

Just see etendaja hoiak, rütmide täpne

"Põdernaine" soos. Eva Püssa, Ingrid Vaher ja Kersti Tombak.

PRIIT GREPP

Ühemeheteater – kas õnn või õnnetus!?

Seljamaa ja Põldmaa oleksid head esinejad rikaste ning kultuursete inimeste suurtes majades toimuvatel üritustel

Kuigi monotheater eriti populaarne ei ole, on säärast teatritegemisviisi kohati ikka viljeletud. Siinmail tuleks muidugi nimetada Jüri Järveti, Heino Mandri, Ants Anderi, Jüri Lumiste ja veel mõnede teiste esinemisi. Monoteater ei taha reeglina juba puhttehniliselt paeluda: esineb üks näitleja – järelikult on vähem näha ja massistseene pole ka loota. Valdavaks väljendusvahendiks on loomulikult tekst ning kogu monoetenduse õnnestumine sõltub näitleja jutustamisoskusest, sugestiivsusest. Kuna monotükid on visuaalselt suht vaesed (see ei ole reegel, aga paraku see on nii), siis teatud mõttes saaks neid kõrvaltada ka näiteks kuuldemängudega – kuuldemängu lava, mänguplats on kuulaja kujutluses, tema peas.

Muidugi on ka vahe jutustamisel ja jutustamisel. Monoesineja võib lihtsalt ilmekalt lugeda mingit teksti (näiteks selle aasta Avigoni teatriteatralil lugus ühe võõramaalane mitme päeva jooksul ette oma emakeelse piibli); saab jutustada energiliselt lugu, üritades kehastada mitut tegelast (tänavu "Baltoscandali" George Dillon Inglismaalt). Mononäitlejal on võimalusi ja vabadusi muidugi veel, kasvõi pantomiimi ja tantsuni välja, julgemad ekspluateerivad ka audio- ja videotehnikat.

Kuna suured teatrid igasuguste katsetuste- ga eriti riskida ei saa ega taha, siis teatri repertuaaris harva esinev monotükk peaks olema ülesehitatud "tuntud headuses" näitlejale (kui tahetakse head tulemust, on hea lavastaja kohalolek mõõdapääsmatu) ning veel parem, kui ka näiteks tekst on kirjutaud just konkreetsele näitlejale.

Mõnevõrra teisiti on lood ühemeheteatrite-

Teater Kohvris: Külli Palmsaar ja Heino Seljamaa.

ÜLO JOSING

ga, milleni ma eespoolse monotetri- häämamisega ka jõuda tahtsin. Siinkirjutajale teadaolevalt tegutseb meil praegu kaks säärast teatrit – Heino Seljamaa teater Teater Kohvris (viimasel ajal esineb ka koos Külli Palmsaarega) ning Vahur-Paul Põldmaa Uus Vana Teater. (90ndate alguses eksisteeris ka Kalev Kudu ühemeheteater Null-teater, võib-olla on/oliid mõned samalaadsed veel). Ühest küljest on ju omaenda teater luksus – teen mida tahan. Ja ühemeheteatris pole ka stastiste – nii et ainult peaosad! Samas on need mainitud teatrid elatusallikad, seega on vajalik kunstiline kõrgtase ja oskus end müüa.

(Kuigi ollakse nõus maksma ka igasuguse pseudoteatri jama eest.) Ja kasuks tuleb ka aspekt, et sellisel teatril pole probleemi mänguruumi leidmisega.

Heino Seljamaa asutas oma ringreisiteatri 1998. aastal. Seljamaa esineb peamiselt kõige noorematele teatritrivaatajatele, esitades klassikalisi muinasjutte ("Okasroosike", "Lumivalgeke", "Tuhkatriinu"), mis on ka näitleja enda lavastatud. Repertuaaris on ka Rein Aguri lavastatud "Väike Illimar" ja "Elavad laulud". Sõltumatu rändnukunäitlejana saab ta mängida ka sellistes kohtades, kus muidu kunagi teatrit ei kogetaks, tekitades

seega paljudele esimese teatrikogemuse. Tänu oma tööle pühendumisele ning oskustele on Seljamaa esinemised kvaliteetsed, sisaldades endas ka teatrit tutvustavat aspekti. Ei looda mingit teatrillusiooni, mäng toimub n.-ö. "lahtiste kaartidega". Muinasjuttude jutustamise illustreerimiseks kasutab ta peamiselt miniatuurseid nukke, millega spetsiaalselt teatritegemiseks meisterdatud laual/poodiumil liigse tegevuse ja tekstita mängib. Torkab silma (õigemini kõrva) Seljamaa esitatava (ka Külli Palmsaare) teksti keeleline korrektsus ning suhtumine publikusse kui võrdväärse partnerisse. Just nende omaduste poolest erineb Teater Kohvris paljudest teistest lastele mängivatest teatritest. Seljamaa heas mõttes naiiv-romantilised lavastused/jutustused on üsna targalt tehtud, sobides kasvõi mingisse integratsiooniprogrammi.

Uus Vana Teater ehk Vahur-Paul Põldmaa esitab (koostöös Tartu Teatrilaboriga) Alessandro Baricco monoloogi "Novecento ehk 1900". Koos loominguliste abistajate Margus Oti ja Daniele Monticelli ning Tõnis Rätsepaga on Põldmal korralikult selgeks õpitud pikk ja üsna kuulutama panev tekstimassiiv. Monoloogi puhul on tähtis, kuidas seda esitatakse (vastasel juhul võib seda ise ka lugeda). Humanitaarinstituudi teatritoolis õppinud Põldmaa jutustada oskab, eeldused jutustajaks on olemas. Üldiselt ei ole mono-esinemised küll "minu teater", aga õnneks oli Põldmaa esituses ka midagi muud, mis lõhkus seda vohavat kõnet ja pani etendust huvitunumalt jälgima. Näiteks jutustamise ajal flöödi puhastamine (ootad, et kuna ta nüüd mängi-

Lihtsalt laetud vabaõhukad pälvisid taevase tunnustuse: nii võib küll!

tajumine ja vaheldumine moodustab "Põder-naise" partituuri. Lugu kedratakse vahenditega, mis tulevad otse (ikka veel kuskil) elavast traditsioonist. On pödralaulu rütm Ingrid Vaheri esituses, on hällilaulu rütm, trummipöörin jne. Hää (mitte tekst) on "Põdernaises" suhtlemise vahend, mis ise juba hakkab sündmust looma.

Mäng

Näitlejad (Ingrid Vaher, Kersti Tombak, Eva Püssa) astuvad sujuvalt ühest rollist teise, kõik on kordamööda ja vastavalt vajadusele Põdernaised. Igaüks oma (füüsilise) eripäraga, see loob etenduse mängulise aluse, liikuvuse ühe teema juurest teise juurde, ja aitab jälle vana juurde tagasi tulla. Näitlejate hoiak laval oma diskreetse kõrvalpilguga, mis ei lase unustada, et see on mäng, on teatripärase hoiak. Ma mõtlen seda, et ka kõige vailusamate asjade juures nagu sünnitus on alati olemas võimalus naerda – mängu üle.

Vanades kultuurides on väga palju mängu, igasugu rolle kandvaid tegelasi, kes käivad inimesega kaasas kogu tema elu, vastavalt aastaajale ja eale. See on teine asi, mille teatrisse toomine on kulgenud niivõrd ehedalt ja valutult – maskid kuuluvad ürgselt ja olemuslikult nii traditsioonilisse kultuuri kui teatrisse. Nii saab kosjastseenide maskimängus aktuaalseks kultuuri/inimese ja looduse vastasseis – vastamisi pöörlevad inimese ja looma mask, loom võib võtta inimese näo ja inimene looma oma, kuid kaua nad koos olla ei saa.

Anne Türrpu lavastus ei ole folkloori reproduktioon laval. See on oma loodusläheduses ikkagi varjamatu teater. Teatraalne raam on muusikas, rituaalses riide mahavõtmises ja selgapanemises, mis on ühtaegu loo osa ja juba ka selle algus või lõpp.

Sedasorti teatriüritusel on veel oma teraapiiline mõju – inimeste näod peale etendust olid selgemad, ma usun, et nad ise olid vähem kurjad.

RIINA ORUAAS

Uus Vana Teater ehk Vahur-Paul Põldma.

INDREK KOFF

ma hakkab), osast väljudes näidendi remarkide lugemine ja mõned veel, annavad kogu sellele üritusele teatralist sügavust. Ja võib-olla üks tähtsamaid kriteeriume sellise teatri õnnestumisel on (kui muu enam-vähem ikka juba paigas) õige ruumi/toimumiskoha ja -aja valik. Põldma mängib Tallinnas Meistrite Hoovi kohvikus ja sellega on ka õnneks läinud. Olgem ausad – noore mononäitleja pea kahetunnist etlemist teatrilaval ikka vaadata ei viitsiks. Ja siit mitte originaalne, aga mu meelest hea idee – Seljamaa ja Põldma oleksid väga head esinejad rikaste ning kultuursete inimeste suurtes majades toimuvatel üritustel.

Nii et – kas just soojalt, aga soovitan küll!

RAIT AVESTIK

Teuvo Pakkala külakomöödia "Parvepoisid" Oskar Merikanto viisidega. Tõlkijad Peeter Volkonski ja Hannes Villemson, lavastaja Raivo Trass, kunstnik Toomas Hõrak, näitejuht Tiit Palu, muusikaseaded Peeter Volkonski, liikumisjuht Mall Noormets. Esietendus Reiu-Paikuse Vabaõhulaval 11. juulil.

Ray Cooney' "Ei või olla!". Tõlkinud Hannes Villemson, lavastaja Andrus Vaarik, kunstnik Silver Vahtre. Osades Andrus Vaarik, Egon Nuter, Peeter Volkonski, Laine Mägi, Viire Valdma, Taavi Teplenkov, Marta Vaarik. Esietendus 9. juulil.

"Parvepoisid". Huotari – Veikko Täär, Anni – Maarja Jakobson.

ANTS LIIGUS

Eesti haritlaskond on alailma mures, kas me ikka oleme küllalt kultuursed. Et mitte öelda elitaarsed. Kas see, mida me peame teatriks, on seda üldse. Selle väikerahvaliku ähmiga kooskõlas on ka kriitikud olnud kimbatuses nii "Endla" suveetenduse "Parvepoisid" kui ka suveprojekti "Ei või olla!" hindamisel. Mis need on ja miks rahvale oma suhtlihtsuses nii hästi peale lähevad? On see üldse teater, kui selle vaatamisega kaasnev kirkastumine on rohkem lõõgastumine kui vaimupanek? Õnneks oli sõnum mõlemas vabakavariandis täiesti olemas – Cooney' farsil rohkem vormiline, nagu röökival situatsioonikomöödia ikka, Soome-lool vaid mõneti sisulisem.

Teuvo Pakkala "Parvepoisid" polnud ei sisuliselt ega taotluslikult pooltki nii pateetiline kui eelmistel aastatel Reiu jõekäärus etendunud "2000 aastat elu Eestimaal" ega püüdnud joonistada kõikehõlmavat panoraami. Ometi kujunes selle vabaõhutüki paatos sügavamaks ja olemuslikumaks.

Lahke looduse abiga kätte saadud vaatemängu puhul oli õigupoolest usumatugi, et see oli lihtsalt laetud külaelupilt. Et vaatajad nägid "kõigest" vanamoodsat elu jõekäärus talus, mille juurde parvepoisid oma traditsioonilist tööd tehes trehvasid. Ja mille kopitanud, ent seda enesekindlana kiratsemise nad oma kohalejõudmisega igas mõttes, pikuti ja laiuti, süvitsi ja taeva poole elama panid.

Jõgi

Tänavuste "Parvepoiste" puhul, kus lavastuslikult oli väliseid efekte vähem kui mulluses Tätte-tüki lavastuses, paistis täiuslikumalt välja, kui müstilne koht Reiu jõekäär ikkagi on. Võrratult ürgne ja iseolev. Vägi, mille kõrval paljutuhandelised publikumassid muutuvad väikeseks täienduseks. Tunnistajateks, mitte mõjutajateks ega otsustajateks. See ehk see lihtsa laengu saladus siin ongi.

Lihtne laeng andis osaduse Põhjalasse kuulumisega. Vaadates-kuulates-tunnetades Soome-värgis talletuvat Põhjamaa vaimu, oli üsna selge, et vaidlused seeüle, kas Eesti kuulub rohkem Balti- või Põhjamaade hulka, on mõttetud. Oleme Põhjala rahvas ja allume jõuteljele, mis algab näiteks vanimast, Pulli asulast Pärnu alt, ja kulgeb polaarjooneni, fjordide juurde.

See fenomen muutus nähtavaks tänu sellele, et kunstnik Toomas Hõrak oli Pärnu puudufirmade asise abiga Jõe kaldaid kujundades olnud ühtaegu leidlik ja delikaatne. Ning Raivo Trass on ikka tõepoolest ütlemlata võimekas vabaõhulavastaja.

Töö

Pakkala tükk toimis ehk ka seetõttu, et on realistlikum ja üldtegelisem kui Eesti oma samalaadne draamaklassika. Pole nii püüdlilikult ja lapsikult lõbustav-vigurjas ega paksuvärviiselt moraliseeriv, nagu lähemast mullast kasvanud laulumängud.

Asjalik-elulises loos oli siis sedasi, et parvepoisid töid endaga piki jõge kaasa Põhjala inimesi läbi ajastute elus hoidnud ja ühtlasi mugavlevatest lõunamaalastest eristava jõu: mõtestatud töö teeb tööpoolest inimese. Ainult et mitte ahvist, nagu härrastel Engelsil ja Darwinil, vaid olemuslikul tasandil.

Tööga elustab inimene ümbruse ja looduse. Tänu mõtestatud tööle rikastab, mitte üksnes ei tarbi ta loodust. Ja säärane inimeseks tegev pühendumine, ükskõik kas vaimne või füüsiline, esitleb ja iseloomustab ühtlasi seda inimest ennast.

Nõnda paistis "Parvepoistest" selgesti välja.

Kured

Ilus oli ka inimlik paaritamine, mille ümber kõik see näitemäng üles ehitus. Nii töö kui kius, tants kui tagaajamine keerles ümber igas eas inimeste paarisamises. Ja näitas veenvalt: pole häbeneda!

Vaimsus, eetika ja loovus – kõik on ja peabki olema seotud sooliususega. Midagi lausa hümnilaadset oli selle ürgtõe toetuseks Peeter Volkonski seatutest üks Armastuslaul. Oli sihuke selgroovärstaja, nagu väga head asjad ikka. Mida tahaks kohe päris omale. Laserplaadi peal kantuna näiteks.

Tänu parvepoiste müdistamisele-pladistamisele tuli aga meelde, et kes on vaimsem-loovam-eetilisem, saab samavõrra tegijama paarilise ja sigitab ka äkilisemad lapsed ning tema tõug saab aina parem. Millele vihjas täistallal ka loo finaalis püstitatud kurepesa.

Sõnum sai antud. Ja vastu võetud. Etendusel, mida mina nägin, lendas just samal hetkel kaks väga ehtsat ja elusat kurge aeglaselt ja mõtlikult üle Reiu jõe ürgoru. Justkui taevase tunnustuse väljendus. Nad tulid Põhjala poolt.

Võib olla küll!

Märkimisväärselt kümnesse läks seegi õue-teaterlus, mis Lääne poolt tuli. Ray Cooney' maruline farss "Ei või olla!", mis kogu huvitatud eestlaskonna ihud naerutamisi kasulike ainetega täitis, oli näitleja Indrek Taalma ja tõlk Hannes Villemsoni ühisprojekt. Mehed asutasid hiljuti suveteatrite mittetulun-

dusühingu ning on lubanud, et kui inimestele koju kätte viidav komöödiatur end õigustab ja toob teatrisse needki, kes muidu iial teatrisse ei sõidaks, hakkavad nad katust pakkuma ka teistele suvetruppidele.

Boheemlashärrade kalkulatsioon töötas küll. Rahvale peale minev nišš tabati kümnese: rahvas oli terve juulikuu ütlemlata rahul ka sellega, et neid pärast etendust tantsitati (nagu pärast "Parvepoisegi") ning võimalikult mitmekülgne elamuspakett pakuti.

Ray Cooney' loomingut on Eesti lavadel üldse palju pakutud. Selle geniaalse naljanduse eestindamine algas Evald Kampuse tõlgitud "Oi, Johnny!" lavastusega Vanemuises kümme aastat tagasi. Mille otsene järg "Ei või olla!" muuseas oligi.

Cooneyst on Hannes Villemsoni tõlgituna lisaks lavadel "Mitte praegu, kallid!" Vanemuises ja "Rahauputus" Eesti Draamateatris Andrus Vaariku teise lavastusega, mis julgustaski Vaarikut ka lihtsalt laetud ringnaerutust lavastama.

Nii meisterlikku, nii toas kui õues toimivat situatsioonikoomikat kui Cooney' farssides kirjutavad dramaturgid harva. Geniaalsel naljal on laiemalt hea teatri omadused: seda vaadates oigad, et ei või olla. Nii ei saa! Ent kõiki fakte ja segaseid seise loogiliselt ritta pannes selgub, et kõik on täppisteaduse tasemel paigas ning vaatamata ja tänu sellele röökival naljakas.

Niisugune tihe ja veenev nali on ühest külast ülim lõõgastus, mis nõuab teisalt tõsisist süvenemist, et pihta saada, mis ja kuidas. Mis võimaldab omakorda omaenese elust puhkamist. Ja rõõmustavat teadasaamist, et ajud polegi päris pehmeks suvepuhatud.

Kusjuures vabaõhuetenduste juures – see käib ka "Musketäride", "Kosjasõitjate" ja kõigi teiste suvesigitiste kohta – on seegi mõnus mõõndus, et lavastajaile ja näitlejaile on täiesti lubatud pedaali põhja vajutamine. Näiteks seksikate stringeritega vürst Volkonski oligi kohe päris naljakas, ehkki siseruumis, keerukamalt laetud vaimuruumis oleksid pepu-vahesusped komplektis tema valgete tuharatega ilmselt võikad olnud.

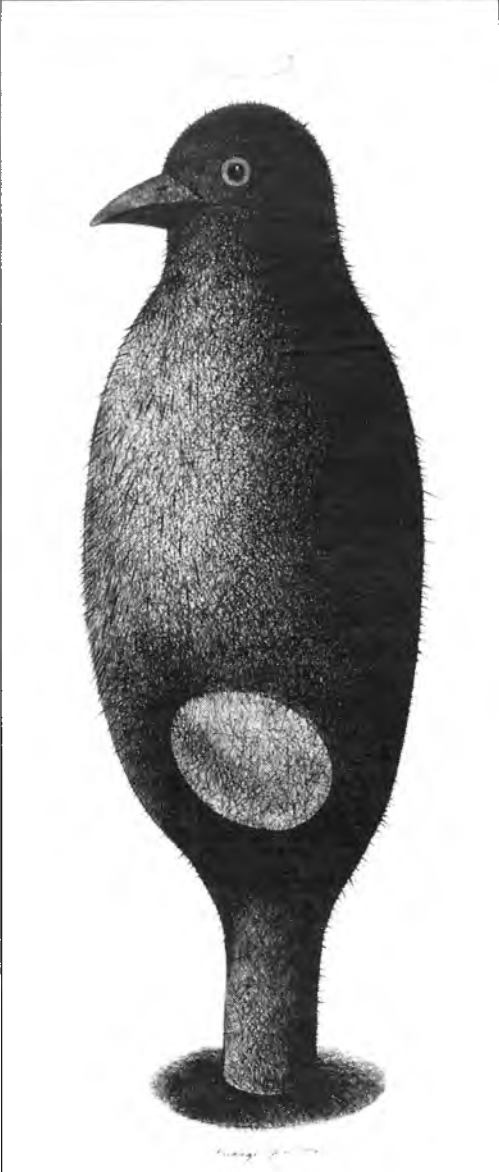
Nõnda siis tähendab see lihtne laetus teatrirahvale tõist puhkust vabade vahenditega, kus võib olla kõik, mis talvekammerluses taunitud. Meie inimeste massiline voorimine neile taeva poolt tänavu ka ilmaldasa tunnustatud etendustele meenutab aga laulupidude üldrahvalikkusega sarnanevat fenomeni. Ka näiliselt lihtne, mis siis, et õudselts töö- ja orgunnimahukas lavaline suvetöö võimaldab massidele koha, kus kokku saada ja kaklema ühes rütmis olla.

KATI MURUTAR

"Ei või olla!". Londoni taksojuht (Egon Nuter) kahe seadusliku abikaasa (Viire Valdma ja Laine Mägi) haardes. REIN URBEL

KUNST

Maie Helm. Munaga. Süsi. 2002.

PIIA RUBER

Suurnäitus joonistustest

Täna kl. 16 avatakse Tallinna Kunstihoone peasaalides joonistuste näitus.

Taolise näituse korraldamise üks eeldusi on asjaolu, et tänases kunstisituatsioonis valitsevad ülekaalukalt mitmeastmelises kunstiprotsessis valminud kunstiteosed ja nagu vastukaaluks sellele üldtendentsile on tõusmas joonistuse kui otsese ja vahetu loomisvõimaluse tähendus. Avatav näitus kinnitab eelöeldut mitmes mõttes – osavõtt osutus elavaks, esinejaid on 72, kellelt eksponeeritud ligi 350 joonistust. Esindatud on erinevad kunstivõimalused naturalismist minimalismini. Osalejate seas on loomulikult rohkesti neid kunstnikke, kelle loometöös on joonistus olnud olulisel kohal läbi aastate (Evald Okas, Peeter Ulas, Jüri Arrak, Uno Roosvalt, Andrus Kasemaa, Mare Vint, Naima Neidre jt.), kuid nende kõrval esineb hulgaliselt autoreid, kes seni on tuntud peamiselt estampgraafikutena (Concordia Klar, Maie Helm, Reti Saks, Marje Üksine), maalijatena (Andres Tolts, Valeri Vinogradov), skulptoritena (Tiiu Kirsipuu) või kujutavast kunstist väljapoole jääva ala meistrina (Priit Pärn). Joonistus on osutunud eri põlvkondade vaheliseks ühenduslüliks – küllalt suur on nooremate kunstnike osakaal ning vanima ja noorimate esinejate vanusevahe küündib 65 aastani. Selle küllaltki heterogeense joonistustekogumi on haaratavaks väljapanekuks kujundanud Tea Tamme-laan. Näitus Kunstihoones jääb avatuks 8. septembrini.

Pühhoanalüütiline maal EKA galeriis

12. – 31. VIII on EKA galeriis väljas Olívia Peenemaa ja Minna Hindi näitus “Teine teisest”.

Noored kunstnikud on oma maalidel üksteist vastakuti jäädvustanud, õigemini teineteise jälgimisest saadud hetkeseisundeid. Maalid on spontaansed ja seetõttu on neil kõik lubatud. Ise on nad öelnud: “Brutaalselt üksteist lahates paljastame kompleksid, mida oleme üritanud seni varjata. Mida oskab inimene öelda isenda kohta? Liiatigi julgeb siis veel öelda oma parima sõbra kohta? Mida pidada oluliseks? Kõigile meeldib, kui neid kiidetakse, ilustatakse, lohutatakse. Aga kui avalikustada see, mida tegelikult mõtled, kas sõprus peab selle katsumuse vastu? See kõik selgub kohapeal.”

► 5. VIII avati Vanalinna Teatrimajas Rafael Arutjunjani isiknäitus.

Armeenias sündinud Arutjunjan elab Eestis alates 1958. aastast, mil ta alustas skulptuuriõpinguid toonases ERKIs. Sel nädalal Tallinnas avatud näitusel eksponeerib vabakutselise kunstnikuna tegutsev Arutjunjan maali ja graafikat, mahukas väljapanek koosneb 230 tööst.

Noored ja vanad maalijad Albu mõisas

18. augustini on Albu mõisas vaadata Tiit Pääsukese ning tema endiste õpilaste Alice Kase, Tjika Rebase, Hermes Sarapuu, Karl Nageli ja Eemil Karila ühisnäitus.

Tammsaare mail asuv Albu mõis on juba mitu aastat olnud suviste näituste paik. Väljapanekutega on seal esinenud Leo Lapin ja Uno Roosvalt, maalikunstnike rühmitus Ruum 312 A ja kunstiakadeemia tekstiilkateeder. Nagu Pääsuke nii esindavad ka noored kunstnikud maalikunsti koloristlikku suunda, näidates selle eri võimalusi. Eriti orgaaniliselt sobitusid interjööri Alice Kase lihtsate kujunditega maalid. Näitus avati meeleoluka *performance*ga.

Mall Nukke Haapsalus

1. septembrini on Haapsalu galeriis vaadata Mall Nukke näitus “Tagasi Parnassile”.

Väljas on aastatel 1995 – 2000. valminud kollaažid teemal “Raha *versus/contra* kunst”. Raha/majanduse ja kunsti/vaimu vastandamine on kunstigijaid alati erutanud. Ka Mall Nukke lähtub loomeinimeste positsioonist. Ta on pühendanud väljapaneku kõigile loojatele, kes on suutnud jääda iseen-daks. Seetõttu on ta pannud välja tööd, mis tegelikult pole üheks näituseks mõeldud, kuid mida ruumipuudusel pole kunagi varem saadud eksponeerida nii, nagu autor neid tehes on kavatsenud. Nii on Nukke seekord ise nii kunstnik kui kuraator.

► 2. – 19. VIII on renoveeritud Jõgeva kultuurikeskuses väljas Kaire Nurga näitus “Viis”.

Eksponeeritud on kümme maali ajavahemikust 1997 – 2001 ja kümme uues tehnikas tööd käesolevast aastast. Läbivaks inspiratsiooniallikaks on jätkuvalt 1997. aasta “Rohirohelise toa” näitusekomplektiga leitud nn. oma teema: inimese ja looduse arhetüüpne seosesümboolika. Neljast antiiksest algelementist on enam edasiarendust leidnud tuli.

► 2. VIII avati Pärnu Muuseumi II korruse väikeses saalis näitus “Me olime siin – we were here”. Näitus peegeldab Tampere kunsti- ja meediatudengite muljeid külaskäigust Eestisse. Eksponeeritud fotod ja videod räägivad Lääne-Eesti rannikul 2002. aasta kevadel tekkinud tunnetest, mõtetest ja atmosfäärist. Esitlusele tulevad Inka Saarineni, Tiina Vaahtera ja Johanna Borgmani videoinstallatsioonid ning Elina Ojanperä, Petteri Vehmaneni, Mira Heija, Vappu Jaloneni jt. fotoseeriad. Lisaks värvifotodele eksponeerib Mira Heija mustvalgeid *camera obscura* fotosid.

EKA tudengid taas juuri avastamas

30. VII saabus Mordva Vabariigist tagasi Eesti Kunstiakadeemia ekspeditsioonigrupp.

Äsja Tallinnasse naasnud ekspeditsioon oli juba kahekümne viies EKA soome-ugri uurimisreis, mida taas juhtis Kadri Viires. Hoolikalt valitud kümneliikmelisse gruppi kuulus üliõpilasi klaasi-, maali-, tekstiili-, arhitektuuri-, tootedisaini-, stsenograafia- ning kunstiteaduse erialalt, kaasa võeti ka üks TPÜ tudeng. Rahvakultuuri jäädvustamise reisi sihtpunktiks valiti sel korral Mordva Vabariigis asuvad ersa ja mokša külad. Juubelekspe-ditsioonil kogetust, pildistatust ja ülesjoonistatust seab grupp kokku näituse, mis avatakse oktoobrikuus Teaduste Akadeemia raamatukogus. Kõik uurimisreisil kogutud materjalid ja esemed säilitatakse Tartus Eesti Rahva Muuseumis. 2003. aasta kevadel korraldavad üliõpilased Eesti Kunstiakadeemias ka traditsioonilise ekspeditsiooni tutvustava seminaripäeva, pärast seda valitakse järgmisele uurimisretkele pääsed. 1978. aastal professor Kaijo Pöllu algatatud projekti raames on kunstiakadeemia üliõpilased nüüdseks külastanud peaaegu kõiki soome-ugri ja uurali keelegruppi kuuluvaid rahvakilde, uurimist ootavad veel Baikali-äärsed soome-ugri asulad.

TRIIN MÄNNIK

Seminar-ajurünnak “Miljööväärtused ja kunstiteosed linnaruumis”

Pärnu uue kunsti muuseum koostöös Pärnu Maavalitsuse ja Pärnu Linnavalitsusega korraldavad 23. ja 24. VIII seminar-ajurünnaku “Miljööväärtused ja kunstiteosed linnaruumis”.

Kiiresti muutuvast Eestis, kus ehitustegevus oluliselt intensiivistub, on tekkinud reaalne oht, et hävivad mitte üksnes unikaalsed ehituskunsti teosed ja ansamblid, vaid ka terved miljööväärtuslikud piirkonnad. Kahepäevane seminar Pärnus on mõeldud selleks, et fikseerida olukord, jagada positiivseid kogemusi, kavandada vajalik tegevusplaan tulevikuks. Ilmselt on vaja täiendada seadusandlust. Kuid seadused omaette ei kaitse meie linnade inimsõbralikke ning arhitektuurselt hinnalisi struktuure. Kindlasti on vaja nende väärtust teadvustada poliitikutele, äriameestele ning ka tavakodanikele. Ajurünnaku sihtgruppideks on Eesti suure-

mate linnade ja maavalitsuste planeeringuga töötavad arhitektid ning omavalitsuste juhid. Kuna seminar on avatud, siis loodame augustikuises Pärnus ka kõigi nende elavat osavõttu, keda huvitab linnade arengudünaamika ning planeerimine. Kindlasti peame vajalikuks ajakirjanduse ja meedia osavõttu. Seminari peaesinejad on Lilian Hansar Kuressaarest (tal on valmimas magistritöö miljööväärtustest Eesti väikelinnades) ja Epp Lankots Tallinnast, kes jagab kogemusi-teadmisi pealinnast. Kunstiajaloolane Mart Kalm teeb ettekande teemal “Majanduslik tõus – öitseng või katastroof linnamiljööle?”. Monumentide muutuvast tähendusest linnaruumis kõneleb ja näitab arvukaid slaide kunstiteadlane Hele Treier. Riigikogulane Ignar Fjuk kõneleb seekord sellest, mis tal südamel arhitektina. Rootsi väikelinnades hävitatud miljööväärtustest mõtisklevad Lea ja Olof Stroh Uppsalast. Nende ettekanded on pealkirjastatud üsna ootamatult – “Kultuurimõrvast kultuurihoolduseni. Kultuuriajalooline väärtus ja selle säilitamise motiivid”. Taani arhitekt Hans Christian Vejby analüüsib miljööväärtuslike alade säilitamise positiivseid ning konstruktiivseid kogemusi oma kodumaal.

Eelregistreerimine kuni 16. augustini aadressil aip@chaplin.ee. Info: Mark Soosaar, tel.050 24 947, faks 044 30 774, docfest@chaplin.ee; Enn Bernard, tel. 051 30 079, faks 044 79 735, enn.bernard@mv.parnu.ee

R, 23. VIII kl. 10 seminari avamine, tervitused Pärnu Maavalitsuse peasaalis; kl. 10.30 – 13 bussiekskursioon mööda Pärnu ja Sindit; kl. 13 – 14 lõuna; kl. 14 – 18 ettekanded Maavalitsuse peasaalis; kl. 18 – 20 õhtusöök, vaba aeg; kl. 20 – 23 arhitektide kohtumine linnarahvaga, filmid ja kontsert uue kunsti muuseumi terrassil. L, 24. VIII kl. 10 – 13 ettekanded ja diskussioon uue kunsti muuseumis; kl. 14 – 14.45 lõuna; kl. 15 – 15.30 ajutise mälestussamba avamine Eesti Vabariigi loojatele. Seminarist osavõtt on tasuta.

TANTS

Jätkub “Augusti tantsufestival”

Rohke publikuhuviga alanud “Augusti tantsufestivali” teine nädal toob Tallinna vaatajateni kahe Eesti koreograafi, Mart Kangro ja Renate Keerdi tööd.

7. VIII toimus Kanuti Gildi saalis festivali teine esietendus – Mart Kangro versioon Berliini koreograafi Thomas Lehmeni käsikirjast “Schreibstück”. Eksklusiivset lavastust etendati sellisel kujul ainult üks kord. Thomas Lehmeni koreograafilised tööd näivad pidevalt tiirlevat eksistentsi teema ümber. Kuidas üle astuda lava kirjutamata reeglitest, ehk avada lava radikaalsele ühisele kogemusele, milles elu ja kunst ning nende peegeldus põimuvad eksistentsi põhiküsimustega? Oma uue töö puhul andis Thomas Lehmen käsikirja kolmele koreograafile, kellel on kolm tantsijat. Berliini esietenduseks kohandavad tema käsikirja Mart Kangro (Tallinn), Martin Nachbar (Berliin) ja Sónia Baptista (Lissabon). Kolm versiooni esitatakse kaanonina, nii et neid saab näha ühel laval samaaegselt. Arvesse võttes autoriõigusi, on koreograafidel valikuvabadus luua oma isiklik versioon, kuid samas on teretulnud ka seosed teise kahe tööga. Mart Kangro on üks Eesti tuntumaid koreograafe, kes on oma sooloetendust “Start. Based on a true story” esitanud viimase aasta jooksul veel Stockholmis, Malmös, Helsingis, Turus, Oulus, Viinis, Berliinis, Londonis, Greiswaldis ja Leipzgis. Etendus on oodatud festivalidele Pariisis, Dublinis ja Genfis. Tema uues tantsuprojektis osalesid Päär Pärenson, Marge Ehrenbusch ja Margo Teder. 8. VIII astus taas kodupubliku ette noor koreograaf Renate Keerd oma debüütlavastusega “Salapä-rased kõlad nii norskavas öös”. Keerdi võib öigusega pidada üheks lootustandvamaks koreograafiks Eestis, tema looming on tähelepanu äratanud ka välisriikides, seda on esitatud Saksa- ja Venemaal. Kohe peale Tallinnat sõidetakse veel kahele rahvusvahelisele festivalile Berliinis ja Gdanskis. Berliini rahvusvaheline tantsufestival “Tanz im August” on tantsumaaailmas ülisuure prestiižiga ning sellel osalemine on edu märk kõigile.

RAAMATUKOGU

Andrus Saareste 110

30. augustini on Eesti Akadeemilises Raamatukogus võimalik tutvuda Andrus Saareste keeleteaduslike uurimuste, teaduslike artiklite, toimetatud väljaannete ja prantsuse keelest tõlgitud ilukirjanduse valikuga. Väljas on ka tema elu ja tegevust käsitlevad materjalid.

Andrus Saareste roll eesti keeleteaduses on silmapaistev eelkõige süstemaatilisele eesti murrete kogumis- ja uurimistööle alusepanijana ja eesti vanema kirjakeele uurijana. Alustades ise murde-materjalide korjamist juba üliõpilasena 1916. aasta suvel Läänemaal, käis ta kogumisretkil läbi

peaaegu kõik Eesti kihelkonnad ja jätkas eesti murrete kaardistamist ja korraldamist korrespondentide abil ka pagulaspäevil. Lisaks doktoritööle kajastavad järjepideva uurimistöö tulemusi ka “Eesti murdeatlase” kaks kodumaal ilmutada jõudnud vihikut ning paguluses trükitud “Väike eesti murdeatlas”, samuti arvukad lühemad uurimused. Saareste elutööks kujunes aga aastakümnetepikkuse sihikindla kogumis- ja süstematiseerimistöö tulemusena koostatud “Eesti keele mõisteline sõnaraamat”, mis ilmus Stockholmis aastatel 1958 – 1968. Rahvusvahelises ulatuses ainulaadset teatmeteost on nimetatud eesti keele monumendiks, *monumentum Estoniae antiquae*ks, rahvuslikuks suurteoseks, mis on jäädvustanud eesti rahva eluolu ja vaimuilm.

TIINA KOIVA

► 6. – 8. VIII toimus Narvas ja Narva-Jõesuus Eesti Rahvusraamatukogu, Narva Keskraamatukogu ja Kultuuriministeeriumi ühiskorraldusel Eesti rahvaraamatukogude 22. suveseminar “Raamatukogud on tugevad vaid üheskoos”.

Raamatukogude päevaprobleemidest kõneles kultuuriministeeriumi raamatukogude nõunik Meeli Veskus ning XXI sajandi raamatukoguhoonetest ja nende arhitektuurist rahvusraamatukogu peadirektor Tiiu Valm. Tähelepanu all olid raamatukogud erivajadustega inimestele – vanglaraamatukogudest rääkis justiitsministeeriumi esindaja Kristel Varm. Rahvaraamatukogude tegevusest ja arengust kõnelesid rahvusraamatukogu spetsialistid. Narva-Jõesuu aselinnapea Kalle Merilai tutvustas Narva-Jõesuu olevikku ja tulevikku. Kohtuti ka ärimehest lastekirjaniku Aleksandr Ganzevitšiga, tutvuti Narva vaatamisväärsustega ning külastati TÜ Narva kolledžit ja Kreenholmi õmblusvabrikut.

► 7. ja 8. VIII toimus Lahemaal Ojaäärse puhkekeskuses rahvusraamatukogu korraldusel teadusraamatukogude suveseminar “Raamatukogude koostöö täna ja homme”.

Seminari juhatasid sisse rahvusraamatukogu peadirektor Tiiu Valm ja tehnoloogiadirektor Mihkel Reial ülevaatega senisest raamatukogude koostööst ja korraldusprobleemidest. Riigi infopoliitikast ja raamatukogude kui teabepakkujate osast selles rääkis AS DATTEL tegevdirektor ja Eesti Informaatiikanõukogu liige Urmas Kõlli. Ülikoolide ootustest teadusraamatukogude ühistegevusele kõneles TPÜ teadus- ja arendusprorektor Peeter Normak. TTÜ humanitaar- ja sotsiaalteaduste Instituudi dotsent Jaanus Kiili ja Urmas Sutrop Eesti Keele Instituudist arendasid teemat “Millist raamatukogu Eesti vajab: kasutaja ootused”. Harri-Koit Lahega Eesti Patendiraamatukogust esines ettekandega “Raamatukogu nägemus koostööst: patendiinformatsiooni teadusinformatsiooni koostisosana”. Esimese päeva lõpetas arutelu teemal “Maailm lähimas ja kaugemas tulevikus – milleks peavad olema valmis raamatukogud”, mida juhtis Õigusinstituudi professor ja rahvusraamatukogu teadusnõukogu esimees Ülo Vooglaid. Seminari teisel päeval käsitleti Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumiga (ELNET Konsortsium) seonduvaid korraldusprobleeme, rahastusküsimusi ja koostööprojekte. Päeva lõpetas arutelu teemal “ELNET Konsortsiumi ja raamatukogude koostöö”, diskussiooni juhtis rahvusraamatukogu raamatukogusüsteemi peaspetsialist ja ELNET Konsortsiumi tegevdirektor Riin Olonen. Suveseminarist võtsid osa rahandus-, kultuuri- ja haridusministeeriumi esindajad, et raamatukogutöötajatega ühiselt arutleda raamatukogunduse arengut takistavate probleemide, ootuste ja võimaluste üle ning kuulata hinnanguid ja arvamusi raamatukogudest ja raamatukogundusest Eestis.

► 5. augustist on pärast mahukat remonti taas avatud rahvusraamatukogu ühiskonnateaduste lugemissaal.

Põhjalikult renoveeritud lugemissaali on koondatud majandus-, statistika-, demograafia-, juhtimis-, poliitika-, politoloogia-, rahvusvaheliste suhete, sotsioloogia-, kodanikeühiskonna- jne. alane kirjandus. Avariilutil on ligi 200 eri nimetust välisperi-oodikat, lisaks vastavateemalised Eesti ajakirjad. Vanemaid raamatuid ja ajakirju võivad lugejad leida saali kõrval asuvast avatud hoidlast. Luge-da saab mikrofõhse ning teha valguskoopiaid. Informatsiooni otsimisel ja andmebaaside kasutamisel abistavad konsultandid. Kirjanduse tutvustamiseks korraldatakse saalis uudiskirjanduse ja teemanäitusi. Senisele kolmele infootsinguks mõeldud arvutitöökohale on lisandunud veel neli ning nüüdsest on kuuel isikliku sülearvuti kasutajal võimalik lülituda ka internetivõrku. Saalis on välja vahetatud kogu mööbel, vaipkate ning valgustus. Uue ilme saanud ruumi on kujundanud Sulev Vahtra. Raamatukogu viiendal korrusel asuv ühiskonnateaduste saal on augustis avatud kella 12 – 19, alates septembrist raamatukogu üldistel lahtiolekuaegade! tööpäeviti kl. 10 – 20 ning laupäeval kl. 11 – 18.

RAAMATUTUTVUSTUS

Marianne Ravi, Maarja Vaino, Paavo Matsin, Tripp Jarvis, Mait Laas, Johannes Üksi
EKSURSIONIJIHI LAPTOP 1891 – 2003

Ühe kõige absurdi- ja müstikalembesema rühmituse 14 NÜ uus psühhoretk, mille loomisesse on kaasatud vähemalt üks kehatu ja üks surnud autor. Ning ehk mingi jagu juhuslikkustki. Rohke (infotehnoloogilise, religioosse, arhitektuurilise ja hämara) sümbolika illustreeritud ning arvatavasti seni aasta kauneima kujundusega võimas tekst, mis vaatamata psühhedeelilisele ekslemisele, näib olevat teel mingi loo poole. Kas ta sinna ka jõuab? Põnev! Rühmitus 14NÜ, 2002. 98 lk.

Livia Viitol
LÄTI PÄÄSUKE

Eesti kultuuriruumis agaralt askeldanud autori debüütikogu. Rahulik vabavärsimaailm, mille tagant tõuseb müütiline/folkloorne tunnetus. Sisaldab mõningaid vägevaid tekste, ootamatult jõulisi. Ilus luule eriti neile, kel seda ilu praegu hädasti tarvis. Kujundaja Jaan-Jürgen Klaus on hädad tööd teinud: kena, lihtne asi. Riia 2002. 72 lk.

Aapo Ilves
ÕPIK VÕHANDU KALDALT

Poleemilise autori kolmas ja miskitpidi põnevaim kaante vahele sattunud teos. "Lustakas ja filosoofiline näitemäng suvisel ajal ja vabas õhus rahvanäitlejate trupiga maha mängimiseks." Järgides žanri keelelisi reegleid (rahvalikule kõnepruugile ja stiiliasandile lisandub ka murdekeelt) ja koomilist vaimu, on autor kirjutanud Röpina kandist pärit hullumeelse laululoojale Herman Juulius Schmalzile väärilise tüki. Teistpidi ka põnev algatus omakandi- ning harrastusteatriletenduste kirjutamiseks ja väljaandmiseks, mis loodetavasti leiab peagi järgimist. Stiilselt kujundatud. Kaanepilt, toimetust jne. Aapo Ilves. Väike Kirjastaja, 2002. 60 lk.

Karl Laane
TALLINNA KALMISTUD

Me, tallinlased, elame sõna otseses mõttes surnuaial, sest vaevalt leiab linnas kohta, kuhu mingil ajahetkel kedagi maetud pole. Teeneka koduloouurija alles nüüd (23 aastat peale käsikirja esialgsel valmimisel) postuumselt välja antud teos kaardistab Taanlinna matmispaiku läbi ajaloo, pajatab olulisematest inimestest, ajaloo ja hauamonumentidest, kadunud kalmistutest. Alternatiivne kultuurilugu. Aeg-ajalt koguni kaardi või ekskursioonijuhina järgitav. Hää pildimaterjal. Rüüstatavad kaagid surnuaedades välja ning kultuurihuvilised asemele! Toimetanud Rein Ülevaino, konsulteerinud Mare Kask, keeleteoimetus Inna Saaret, kujundus Hubert Potti. Maalehe Raamat, 2002. 408 lk.

TARTU

Kaunite piltidega täidetud klassikaline linnatutvustaja, mis rõhub ikka, taaskord ja võib-olla igavesti Tartu vaimule, erilisele vaimsuse kontsentratsioonile ja ülikoolilinnana staatusele. Tartu näeb siin tõesti välja nagu mõni Euroopa linnake. Hää stiiliga tehtud suveniirraamat, tekstiosa on eraldi vihikukesena kaasa pandud ka inglise keeles. Fotod Malev Toomilt ja Mart Trummaliilt, tekstid: Jüri Talvet, Ants Veetõusme, Väino Kull, Tõnis Lukas, Roman Mugur, Andrus Ansip, Hando Runnel. Kujundus Endla Toots, toimetaja Mart Jagomägi, keeleteoimetus Simo Runnel. Ilmamaa, 2002. 84 lk.

PÄIKESETUUL 2002, nr. 7-8

Kultuuri-, filosoofia-, religiooni ja tegelikult ka esoteerikaajakirja uus tihe number. Tarmo Urb pajatab peyote-tseremooniast, selgema räägitakse Maavalla Koja asjad, tutvustatakse hiit (kui sellist), Peeter Müürsepp kirjutab täppisteaduse lähenemisest *mythos*ele ja palju muudki. *New age*'i (või kuidas seda nüüd nimetataksegi) häälekandjal on üht-teist olulist pajatada. Jätkub ka unistamine globaliseerumise vastasest edukast võitlusest. 34 lk.

EHITUSKUNST. ESTONIAN ARCHITECTURAL REVIEW 2002, nr. 33/34

Tõnis Vindi eri. Leonhard Lapini toimetatud kakskeelne ajakiri sisaldab tema enda põneva Vindi-analüüsi, hulgaliselt Tõnis Vindi joonistusi, graafikat ning vaimseid manifestatsioone. Erinumber ületab ajakirjanduse piirid ning astub tegelikult juba isikuraamatute ritta. Väga ilus asi. Toimetaja Kristel Jaanus, teksti-toimetaja Jüri Pärni, numbri kujundus Leonhard Lapin, tehniline toetus Terje Mäepalu, tõlkija Leelo Linask. 96 lk.

MAJA 2002, nr. 2 (33)

Eesti arhitektuuri ajakiri
Põhiteemaks muutuv arhitektuurne praktika. Rohke pildimaterjaliga, ent üsnagi tiheda tekstiga täidetud erialajakiri, mis tegelikult loetav tavatarbijale ja vähikulegi. Vaadake sisse! 80 lk.

J. R.

RAAMATUKAUPLUS

► KRISOSTOMUS

RAAMATUTE TELLIMINE VÄLISMAALT
www.kriso.ee Suurima valikuga on-line-raamatukauplus Eestis – üle 1,5 miljoni nimetuse iga päev, 24 tundi ööpäevas. Külastajatele avatud Tartus Ülikooli 15, E – R kl. 11 – 17, tel. 07 441 627, faks 07 432 003.

► APOLLO RAAMATUMAJA

Tallinnas Viru 23 avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 18, P kl. 11 – 16. Tartus Ülikooli 1 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Pärnus Rüütli 41 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Internetikauplus www.apollo.ee Eesti- ja võrkeelsete raamatute, kunsti- ja kirjatarvete müük. Raamatute tellimine välismaalt. Iga nädal sooduspakkumised. ISIC- ja ITIC-kaardi omanikele 5%ne soodustus kõigilt ostudelt. Klienditugi (O) 654 8485, e-post: info@apollo.ee

► EURO PUBLICATIONS

Tallinnas Eesti Kunstiakadeemia majas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 17. Müügil raamatud inglise, eesti, vene jt. keeltes, noodid, posttrid jm.

Info müügil olevate raamatute kohta ja tellimine tel. 661 2210, faks 626 7121, e-post: epeou@online.ee, www.europublications.ee

► ILO RAAMATUKAUPLUS

Rävala pst. 7 avatud E – R kl. 9 – 18, L, P suletud, tel. 631 3195, 646 6315, faks 631 3195. Müügil haridus-, õigus- ja majanduskirjandus, teatmeteosed, õpikud, sõnaraamatud. Üliõpilastele ja kliendikaardiga soodustus 5%. Ilukirjanduse soodustus 50%. Ilo kirjastuse raamatud 6% soodustusega.

► Bulvari Bukinist: www.oldbooks.ee

► AS ALLECTO

Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 11 – 16. Inglise-, saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse (õppematerjalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed, postkaardid ja kalendrid) müük. Aastaringse sooduspakkumised. Tel. 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post: allecto@online.ee

► MAURUSE RAAMATUKAUPLUS

Tallinnas Sõpruse pst. 179 avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. Müügil laias valikus eesti- ja venekeelseid raamatuid, kontori- ja koolitarbeid, lõngad, niidid jms. käsitööhuvilistele ning majapidamiskaubad. Tel. 652 9613.

► LOGOSE RAAMATUTUBA

Tallinnas Toompuiestee 23 avatud E – R kl. 10 – 17. Müügil kristlik kirjandus. Tel. 661 3713, http://www.logos.ee

► MAKSI BÜROOTARBED AS

Tallinnas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 19; L kl. 10 – 17. Raamatud, kirja- ja kunstitarbed. Tel. (O) 626 7123.

► TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUPOOD

Tartus Ülikooli 11 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 16. Esimesel korrusel ilukirjandus ja kantsleikaup, teisel korrusel erialane ja teaduskirjandus, kunstialbumid. Tel. (O) 441 102, faks (O) 441 465, http://www.ut.ee/Raamatupood, e-post: bookshop@ut.ee

2002. aasta

Kaika suveülikooli

kava

Reede, 9. VIII

kl. 14 avamine
kl. 14.30 "Misso kandi geograafiast" – Jüri Jagomägi
kl. 15 "Misso kandi kultuuriloost" – Vaino Kenk
kl. 15.30 "Kust sai alguse kooliharidus Misso?" – Uno Ojala
kl. 16 "Misso kandi ajaloo oma suguvõsa näitel" – Lui Niilo
kl. 16.30 "Misso kandi majandusest" – Tarro Henn
kl. 17 "Kolmekandi(ine) jutt" – Henn Tarro, Lui Niilo, Jüri Jagomägi
kl. 17.30 Võrokeste Läti poolt kaedes – Janis Pranglis

kl. 19 Öhtuprogramm:

kl. 19 – 21 Misso kultuurimajas isetegevused, puhkpilliorkester, laulukoor ja rahvatants.
kl. 21 Pulga Jaani kontsert laululaval

Laupäev, 10. VIII

kl. 9.30 "Mis saab elust Setomaal? Seto noorte seltsi tegemisist ja tulevikust" – Raudoja Ahto
kl. 10 "Setud sealpool piiri" – Tsopatalo Helju
kl. 10.30 "Kuidas lapsed Setumaale tulevad" – Hörna Aare
kl. 11 "Taarkast, Mercast, Olgast ja Nadjast" – Kauksi Ülle
kl. 11.30 "Tallinna võrkeste identiteedist" – Marju Kõivupuu
kl. 12 "Võrukeelne kooliharidus kõrvalt-vaataja pilguga" – Kara Brown
kl. 13.30 "Siksälä kalmistust" – Heiki Valk

Ekskursioon, matk

kl. 19.30 Kultuuriõhtu, näitemäng ja lõõtsatõmbamine

Pühapäev, 11. VIII

kl. 9.30 "Soome Võrkeste Seltsist" – Hannu Oittinen
kl. 10 "Kaks aastat oma lehte" – Ülle Harju
kl. 10.30 "Keele muutmisest ja muutumisest" – Triin Iva
kl. 11 "Võru asi" – Kaido Kama
kl. 11.30 "Ajaloalise Võrumaa andmebaas internetis" – Saarõ Evar
kl. 12 "Võrukeelsed arvutiprogrammid" – Jüvä Sullõv
kl. 12.30 – 13 Lõpetamine

VARIA

Raamat "Eesti Vabariigi teaduspreemiad 2002"

1991. aastast antakse silmapaistvate teadustulemuste eest välja Eesti Vabariigi teaduspreemiaid. Teaduspreemia saanud uurimusi käsitlevate raamatute sari sai alguse 1997. aastal. Seega on tänava ilmuv raamat omataoliste seas kuues. Käesoleva aasta 24. veebruaril üle antud teaduspreemiaid käsitlevale kogumikule on saatesõna kirjutanud preemiate komisjoni esimees Eesti TA president Jüri Engelbrecht, see sisaldab ka peaminister Siim Kallase ja haridusminister Mailis Ranna tervitused. Teaduspreemiate raamatus saavad sõna kõik sellel aastal preemia saanud oma teadustöö tulemuste populaarseks tutvustamiseks. Pikaajalise tulemusliku teadustöö ehk elutöö preemia määrati tänava loodusteadlasele akadeemik Erast Parmastole. Täppisteaduste alal sai preemia astrofüüsik, akadeemik Ene Ergma neutronitähete evolutsiooni mehhanismi uurimise eest. Keemia- ja molekulaarbioloogia valdkonnas käsitletakse premeeritud tööd raku hormoonide uurimise alal kollektiivilt Nigulas Sameli juhitud. Töö kaasautoriteks on Ivar Järving, Reet Koljak, Karin Valmsen ja Külli Varvas. Tehnikateaduste alal esitleb Jüri Elkeni juhitud kollektiiv, kuhu kuuluvad Tarmo Soomere, Jüri Kask, Tarmo Kõuts ja Uno Liiv, nii teoreetilise kui ka praktilise tähtsusega tööd meie koduse Läänemere ja seal sadamate ehitamise võimaluste kohta. Arstiteaduses käsitleb Marika Mikelsaar infektsioonide profülaktika ja ravi-ge seotud probleeme. Geo- ja bioteaduste alal on parimaks hinnatud bioloogilise mitmekesisuse küsimustega seotud uurimus loomaökoloogia vallast. Raivo Mänd (kollektiivi juht), Peeter Hörak, Indrek Ots ja Toomas Tammaru tutvustavad oma töö tulemusi. Põllumajandusteaduste alane premeeritud töö käsitleb maaviljelust ja keskkonnasäästlikku taimekaitset. Selle autorid on Anne Luik (kollektiivi juht), Külli Hiesaar, Aare Kuusik, Enno Merivee ja Luule Metspalu. Sotsiaalteadustes määrati aastapreemia tänava biosemiootika-alasele tööle, mille autor Kalevi Kull käsitleb märkide tähtsust füüsilises looduses, kogu looduse kujunemist ja muudki. Oskuslikult on ühendatud teoreetiline bioloogia, arenemisõpetus, ökoloogia ja semiootika. Teaduspreemiaid käsitleva raamatu esitlusele oodatakse laureaate, akadeemikuid, preemiakomisjoni liikmeid, eksperte.

VILLI EHATAM

► 25. juulil avati Harjumaa Muuseumis (Keilas, Linnuse 9) näitus "Sõjakivi-teraskübarad". Kaitsekiivrid tuntakse juba antiikajast. Pärast XVII sajandit muutusid nad kergemaks, said kaunistuseks suled või jõhvila. Esimese maailmasõja ajal tekkis vajadus teraskiivrite järele. 1930. aastatel sündis teraskiivrite teine põlvkond, mis sai aluseks tänapäevastele kompo-

siitkiivritele. Näitusel eksponeeritakse 86 erinevat teraskiivrit, mis kuuluvad Jari Myntile Soome Vabariigist, moodustades vaid väikese osa tema kollektsioonist. Näitus oli esmakordselt Hiiumaa muuseumis, nüüd hiidlaste ülespanduna Keilas augustikuu lõpuni.

Looduse omnibuss

9. – 11. augustini toimub kolmepäevane retk "Lõuna-Eesti kaunid maastikud ja Leigo Järvemuusika". Reedel on "Järvemuusika" kontsert – Villu Veski ja Tiit Kalluste 5-tet ("Põhjalla saarte hääled II"), Mari Boine (Norra). "Öömuusika": Jäääär ja Lu:k Laupäeval retk Misso-maale ja Hino järve äärde. Öhtul orelikontsert looduses. "Öömuusika": Sven Grünberg. Pühapäeval retk mööda Otepää kandi kaunimaid paiku. Retki juhendavad geograaf Jüri Jagomägi ja bioloog Eli Sellis. Ööbimine telkides Leigo talu maadel. Sõidu hind koos Leigo "Järvemuusika" piletitega täiskasvanutele sh. tudengid 450 kr., õpilased üle 10 aasta 250 kr., alla 10 aasta 125 kr., lapsed, kes veel koolis ei käi, tasuta. Buss väljub rahvus-raamatukogu eest 9. VIII kell 16, tagasi Tallinnas 11. VIII kl. 18. Info ja registreerimine 6481 740 ja 056 476 297, e-post: loodus@online.ee

ÜLESKUTSE

Tartu 9. lõõtspillipäevad

Eestis tegutsevad lõõtspillimängijaid kut-sutakse osalema 9. "Tartu lõõtspillipäevadel", mis toimuvad 17. ja 18. VIII Tartus, et hoida elus Eesti algupärast lõõtspillimängu. Üritus on jätkuks 1991 – 1998 toimunud lõõtspillipäevadele. Kokkusaamise eesmärgiks on aidata kaasa üleriigilise pillimängijate võrgu tekkimisele, teadvustada uusi mängijaid, viia kokku erinevate põlvkondade mängumehi ja populariseerida lõõtspillimängu. Toimuvad ühised lugude õppimised ja ühismängud (pillide sobivuse kaupa). Traditsiooniliselt lõpeb üritus suure ühiskontserdiga Vanemuise kohviku terrassil. Läbi aastate on lõõtspillipäevadel osalenud 108 mängijat Eestist ja 25 mängijat välismaal (Soomest, Inglismaalt, Austriast ning Iirimaa). Selleaastasele festivalile on tulemas Eesti tuntumatest mängumeestest Aivar Teppo, Andrus Lehes, Margus Põldsepp ning oodata on külalisi Soomest ja Austriast. Korraldajad kutsuvad osalema kõiki Eestis tegutse-vaid mängijaid, et üheskoos pillimängust rõõmu tunda ning anda impulsst eesti lõõtspillimuusika edasisele arengule. Lõõtspillimängijatel palutakse endast teada anda hiljemalt 15. augustiks aadressil: Kadri Laube, Posti 1, Viljandi 71004, tel. 051 173 48 (Kadri Laube), 056 912 291 (Aleksander Sünter).

TEATER

“OOPER RAEKOJAS”

R, 9. VIII kl. 20 **Juhan Traila** (tenor, Viini Volksoper) ja **Ivri Ilja** (klaver). Kavas Gluck, Donizetti, Massenet, Verdi, Tšaikovski, Rahmaninov jt.

R, 30. VIII kl. 20 “**Operashow**”. **Jassi Zahharov** (bariton), **Väino Puura** (bariton), **Heli Veskus** (sopran), **Riina Airene** (metso) ja **Tarmo Eespere** (klaver). Õhtut juhib **Mart Sander**. Kontserdisarja kunstiline juht **Tarmo Eespere**. Piletid hinnaga 75 – 100 kr. müügil Tallinna Turismiinfokeskuses Raevoja plats 10, Raevoja keldri näitusesaalis ja üks tund enne kontserdi algust Tallinna raeojas.

Info ja pileтите ettellimine tel. 051 14 442, 645 7777, 645 7910 ja e-posti aadressil:eespere@online.ee
R, 30. VIII kl. 19 L. Cannito ballett M. Schiavoni muusikale “**Cassandra**” Pärnu teatris Endla.
L, 31. VIII kl. 19 “**Cassandra**” Pärnu teatris Endla.

EESTI DRAAMATEATER

L, 10. VIII kl. 19 “**Surmatants**” Sagadi mõisas.
E, 12. VIII kl. 19 “**Surmatants**” Sagadi mõisas.
T, 13. VIII kl. 19 “**Surmatants**” Sagadi mõisas.
Küalisetendused Endla teatris:
N, 15. VIII kl. 19 Terry Johnsoni komöödia “**Eluastuja**”. Lav. Priit Pedajas. Peaosades Jan Uuspõld ja Ülle Kaljuste.

R, 16. VIII kl. 19 Michael Cooney komöödia “**Rahauputus**”. Lav. Andrus Vaarik. Peaosades Mait Malmsten, Maria Avdjushko, Tiit Sukk, Ain Lutsepp.
L, 17. VIII kl. 19 Ronald Harwoodi komöödia “**Kvartett**”. Lav. Ivo Eensalu. Osades Silvia Laidla, Ülle Ulla, Aarne Üksküla, Lembit Ulfsak.
P, 18. VIII kl. 12 Mihkel Ulmani lastenäidend “**Kohkumatud lapsehoidjad**”. Lav. Ivo Eensalu. Osades Ardo Ran Varres, Andres Puustusmaa, Elina Reinold, Lembit Ulfsak jt.

Piletid müügil Endla teatri kassas. Kassa avatud E – L kl. 11 – 19. Info ja pileтите tellimine tel 20 666.
Eesti Draamateatri kassa avatud iga päev kl. 9 – 19, tel. 680 5555

TALLINNA LINNATEATER

E, 12. VIII kl. 18 “**Musketärid**” Lavaaugus.
T, 13. VIII kl. 18 “**Musketärid**” Lavaaugus.
N, 15. VIII kl. 18 “**Musketärid**” Lavaaugus.
R, 16. VIII kl. 18 “**Musketärid**” Lavaaugus.
L, 17. VIII kl. 18 “**Musketärid**” Lavaaugus.
P, 18. VIII Mozarti ja Weisskerni “**Bastien ja Bastienne**” Ammende Villas. Lav. P Võigemast.
Linnateatri kassa avatud E – R kl. 9 – 18, L, P kassa suletud. “Musketäride” piletid müügil ka Piletipunkti ja Piletilevi müügi kohtades.

VANALINNASTUUDIO

Toomas Kalli “**Päikesekontsert**” **Kolga** mõisas. Lavastaja Roman Baskin, kunstnik Mae Kivilo, peaosades Üllar Saaremäe (külasena) ja Anne Paluver.
T, 13. VIII kell 19, K, 14. VIII kell 19, N, 15. VIII kell 19, R, 16. VIII kell 18, L, 17. VIII kell 18, P, 18. VIII kell 14 ja 18, K, 21. VIII kell 19, N, 22. VIII kell 19, R, 23. VIII kell 18, L, 24. VIII kell 18, P, 25. VIII kell 14 ja 18.
Piletid müügil piletipunkti müügi kohtades. Eelmüügist ostetud pilet garanteerib istekoha tribüünil.

NUKUTEATER

L, 10. VIII kl. 14 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes. **Esiendus!**
P, 11. VIII kl. 12 “**Naksitrallid**” Tartus Lutsu tn. 2 hoovis.
Kl. 15 “**Naksitrallid**” Tartus Lutsu tn. 2 hoovis.
T, 13. VIII kl. 12 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes.
Kl. 15 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes.
K, 14. VIII kl. 15 “**Naksitrallid**” Tartus Lutsu tn. 2 hoovis.
Kl. 18 “**Naksitrallid**” Tartus Lutsu tn. 2 hoovis.
N, 15. VIII kl. 15 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes.
R, 16. VIII 12 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes.
Kl. 15 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes.
L, 17. VIII 12 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes.
Kl. 15 “**Naksitrallid**” Nukuteatri suveühes.
P, 18. VIII kl. 12 “**Naksitrallid**” Tartus Lutsu tn. 2 hoovis.
Kl. 15 “**Naksitrallid**” Tartus Lutsu tn. 2 hoovis.
23. VIII – 2. IX kl. 20 muusikal “**Risk**” Nukuteatri suveühes.

Pilethinnad: “Naksitrallid” – pilet 50 kr.; sülepilet 25 kr. ja perepilet neljale 150 kr. “Risk” – pilet 125 kr. (hanzasetis 100 kr.) ja perepilet 400 kr. (hanzasetis 375 kr.). Kassa Tallinnas Lai 1 on avatud T – R kl. 10 – 17.30, L, P kl. 11 – 14; info ja pileтите tellimine tel. 667 9555, info@nukuteater.ee

Kassa Tartus Müügi 2 on avatud E kl. 12 – 16, T – R kl. 9 – 12, piletid lüügil ka üks tund enne etenduse algust kohapeal; info ja pileтите tellimine tel. 07 303 180, 07 303 181, tartu@nukuteater.ee

EMA KÕRGEM LAVAKUNSTIKOOL

August Kitzbergi lustmäng “**Kosjasõit**”. Juhan Simmi ja teiste meeste laulud õpetas selgeks Riina Roose. Liikumise seadis Jüri Nael. Mängivad lavakunstikooli III kursuse üliõpilased: Lee Trei, Mirtel Pohla, Rasmus Kaljujärv, Jaak Teppart, Indrek Ojari, Ott Sepp, Märt Avandi, Tanel Jonas, Riina Mairde, Kristjan Sarv, Raivo Vaikla, Bert Raudsep, Marin Mägi, Kristel Elling.
R, 9. VIII kell 20 Lindi rahvamajas Pärnumaal,
L, 10. VIII kell 20 Vormsi rahvamajas Läänemaal,
P, 11. VIII kell 20 Kallamaa kultuurimajas Läänemaal.

A. H. TAMMSAARE NIMELINE TEATER

17., 20., 24., 25. VIII kell 19 vabaõhulavastus “**Villon**” Meistrite hoovis (Vene tn. 6). Autor Marius Lätte, lavastaja Allan Kress, kunstnik Marge Martin, kostüümikunstnik Jana Wolke, muusikaline kujundaja Andres Liivak, võitlusstseenide lavastaja Henri Laur. Nimiosas Aleksander Ots. Info, pileтите müük ja broneerimine Tallinna Toomkubis Vene tn. 6, tel. 644 1149 ja

Piletipunkti ja Piletilevi müügi punktides ning Internetis. Vaata ka plakati: http://www.zone.ee/teatrimehike/villon_plakat.jpg

ENDLA TEATER

R, 9. VIII kl. 19 “**Suvitajad**” suures saalis. Kl. 19 “**9 ööd**” Küünis.
L, 10. VIII kl. 19 “**Kolm versiooni elust**” suures saalis. Kl. 19 “**Põrgupõhja uus Vanapagan**” Küünis.
P, 11. VIII kl. 19 “**Hea lugu**” suures saalis.
Suures saalis ja Küünis toimuvate etenduste piletid müügil Endla kassas E – L kl. 11 – 19, P üks tund enne etenduse algust, tel. 044 206 66, info ja administraator tel. 044 206 67 Piletid saab broneerida ka meili teel: ain@endla.ee, ain@endla.ee Info teatri koduleheküljel: www.endla.ee

VILJANDI UGALA

R, 9. VIII kl. 19 “**Tõrksa taltsutus**” Saaremaal Kaarma laululaval.
L, 10. VIII kl. 13 Jaan Krossi “**Mardileib**” Pärnu kõlakojas. Lav. Taago Tubin. Kl. 19 “**Tõrksa taltsutus**” Kuresaares lossihoovis.
P, 11. VIII kl. 14 “**Tõrksa taltsutus**” Lihula laadaplatsil.
K, 14. VIII kl. 19 Urmas Lennuki “**Rongid siin enam ei...**” Eesti Draamateatri väikeses saalis. Lav. Andres Noormets. Kl. 19 Ben Eltoni “**Pocpcon**” Eesti Draamateatri suures saalis. Lav. Ilmar Raag.
N, 15. VIII kl. 19 “**Abielu Itaalia moodi**” Eesti Draamateatri suures saalis. Lav. Katri Kaasik-Aaslav.
R, 16. VIII kl. 18 Fr. R. Kreutzwaldi “**Kasja Jenowewa ajalik elloaeg**” Ugala teatritelgis. Lav. Kaarel Kilvet. Piletid 80 kr. Kl. 19 Eric-Emmanuel Schmitti “**Enigma variatsioonid**” Eesti Draamateatri suures saalis. Lav. Mikik Mikiver. Mängivad: Mikik Mikiver ja Tõnis Mägi. Kl. 20 Mark Ravenhilli “**Shopping & Fucking**” Kirsimäe aidas. Lavastaja Ingomar Viham. Piletid 100 kr.
L, 17. VIII kl. 18 “**Wagga Jenowewa ajalik elloaeg**” Ugala teatritelgis. Piletid 80 kr. Kl. 20 “**Shopping & Fucking**” Kirsimäe aidas. Piletid 100 kr.
Ugala piletikassa on avatud kuni 31. VIII E – L kl. 15 – 19, P üks tund enne etenduse algust. Piletimüük ka tund enne etendust etenduse toimumiskohas. Info ja broneerimine tel. 043 33 876.

KURESSAARE LINNATEATER

T, 13. VIII kl. 22 “**Armunud vanamehed**” Kuressaare lossihoovis.
K, 14. VIII kl. 22 “**Armunud vanamehed**” Kuressaare lossihoovis.
Vihma korral toimuvad etendused Kuressaare Linnateatris. Info tel. 045 33 222.

KONTSERT

EESTI KONTSERT

R, 9. VIII kl. 20 Suure-Jaani kirikus,
L, 10. VIII kl. 20 Keila kirikus Tallinna orelifestival. Esinevad **David Timm** (orel, Saksamaa), **Lembit Saarsalu** (saksofon). Kavas J. S. Bach, džassiimprovisatsioonid.
R, 9. VIII kl. 20 Torma kirikus Tallinna orelifestival. Esinevad **Andres Uibo** (orel), **Vox Clamantis** (kunstiiline juht Jaan-Eik Tulve).
R, 9. VIII kl. 19 Kullamaa kirikus,
P, 11. VIII kl. 20 Pärnu Eliisabeti kirikus Tallinna orelifestival. Esineb **Andreas Jacob** (orel, Saksamaa). Kavas Bach, Mendelssohn, Brahms, Reger.
R, 9. VIII kl. 20 Niguliste kirikus Tallinna orelifestival. Esineb **Toomas Trass** (orel). Kavas Bach, Mozart, Reger.
R, 9. VIII kl. 20 Pärnu raekojas festival “**Klaaspärlimäng**”: “**Variatsioonid Marseljeesi teemal**”. Esinevad **Quatuor Parisii** (Prantsusmaa), **Arnaud Vallin** (viul), **Jean-Michel Berette** (viul), **Dominique Lobet** (viola), **Jean-Philippe Martignoni** (tšello). Kavas tunda- matu autori kontsertvariatsioonid Marseljeesi teemal, Tailleferre’i “Kvartett”, Milhaud’i “Kvartett nr. 4 op. 46”, Raveli “Kvartett F-duur”.
R, 9. VIII kl. 19 Põide kirikus,
L, 10. VIII kl. 20 Pärnu Eliisabeti kirikus,
P, 11. VIII kl. 20 Tallinna Jaani kirikus Tallinna orelifestivali lõppkontsert. Kavas Telemanni “Matteuse passioon”. Esinevad **Kammerkoor Voces Micales, Hortus Musicuse** akadeemiline orkester.
L, 10. VIII kl. 20 Niguliste kirikus Tallinna orelifestival. Esineb **Edouard Oganessian** (orel, Prantsusmaa). Kavas Bach, Mozart, Mendelssohn, Reger.
P, 11. VIII kl. 18 Kolga-Jaani kirikus Tallinna orelifestival. Esineb **Toomas Trass** (orel). Kavas Bach, Bruna.
P, 11. VIII kl. 18 Tõrva kirik-kammersaalis esineb **Urmas Sisask** (klaver). Kavas klaveritsükkel “Jäärast kaladeni”.
E, 12. VIII kl. 20 Pärnu raekojaas,
T, 13. VIII kl. 19 Tartu linnamuuseumis festival “**Klaaspärlimäng**”: “**Nietzsche contra Wagner**”. Esineb **Arbo Valdma**.
T, 13. VIII kl. 19 Kanuti gildi saalis,
K, 14. VIII kl. 20 Pärnu raekojas festival “**Klaaspärlimäng**”: “**Muusika on maal! Maal on muusika!**”. Esinevad **Robert Black** (kontrabass, elektroonika, USA), **Ige d'Aquino** (maalikunstnik, Brasiilia).
N, 15. VIII kl. 16 Sinimäel, Väivara vallavalitsuse saalis,
R, 16. VIII kl. 19 Haapsalu kuursaalis,
L, 17. VIII kl. 18 Põltsamaa lossihoovis (vihma korral kultuurikeskuses) esinevad **Robert Black** (kontrabass, elektroonika, USA), **Ige d'Aquino** (maalikunstnik, Brasiilia).
K, 14. VIII kl. 20 Niguliste kirikus “**Niguliste tornimuusika**”. Esinevad **Hans-Rolf Hauck** (tšello, Saksamaa), **Ivo Sillamaa** (klavessiin).
K, 14. VIII kl. 20 Tartu botaanikaaias (vihma korral Vane- muise kontserdimajas) suvefestival “**Tosin + 1**”. Esineb **Lembit Saarsalu** kvartett, küllalisolist **Silvi Vrait**. Kavas ballaadid, spirituaalid, improvisatsioonid.
R, 16. VIII kl. 19 Estonia kontserdisaalis festival “**Klaaspärlimäng**”: “**Kreutzeri sonaat vol II**”. Esineb **Austraalia kammerorkester**, kunstiiline juht **Richard Tognetti**, solistid **Olli Mustonen** (klaver, Soome), **Alison**

Balsom (trompet, Inglismaa). Kavas Janaceki “Kreutzeri sonaat keelpillidele”. Sostakovitši Klaverikontsert nr. 1, Beethoveni “Kreutzeri sonaat”.
R, 16. VIII kl. 20 Pärnu Eliisabeti kirikus festival **Klaaspärlimäng**: “**Gurdjieff. Palved klaveril**”. **Rein Rannap** (klaver).
Eesti Kontserdi piletikeskus (Estonia pst. 4) on avatud E – R kl. 12 – 19 ja L kl. 12 – 17, tel. 614 7760, faks 614 7769; e-post:info@concert.ee ja www.concert.ee. Vane- muise kontserdimaja piletikeskus (Vanemuise 6) on lahti E – L kl. 12 – 19, tel. 07 377 537, faks 07 377 553, e-post:pilet@vkm.ee, Piletipunkt Tartu kaubamajas tel. 07 315 040.

PÄRNU KUURSAAL

K, 7. VIII kl. 20 **Alexander Vinitsky**. Pilet 30 kr.
N, 8. VIII kl. 20 “**Need unustamatud meloodiad...**”. Kaunimad laulud **Tõnis Mägi** & ansambel **Noorkuu** esituses. Pilet 75 kr.
R, 9. VIII kl. 23 *mutant disco* “**Mutants go to Pärnu!**”. **DJ Andreas Toelle** – grundrauschen records – club n.b-i. with residents – **Rhythm Doctor** – disfunction records uk – sugar & bonbon, **Raul Saaremets** – umblu records – tallinnon the terrace – teachin’ & preachin’ all night, **Daddy Lahari** – supreme tallinnvisuals: port & ronald. Pilethinnad virtuaalne 75 kr, flyeriga 100 kr, flyerita 125 kr.
L, 10. VIII kl. 23 Pärnu linnavalitsus korraldab: “**Terves linnas terve vaim!**”; kl. 13 Ugala teatri etendus “**Mardileib**”; kl. 15 – 17 **tervistav linnapiknik**; kl. 20 **tantsuõhtu** ansambliga Modern Fox.

KULTUURISAATED

ETV

E, 12. VIII kl. 21.30 dokumentaalfilm “**Kursk – tragöödia Barentsi merel**” (Norra, 2001).
T, 13. VIII kl. 20.05 dokumentaalfilm “**Aeg armastada**” (F-Seitse OÜ 1999)*. Kl. 21.30 “**Kulturg**”. Saatejuhid Erle Veber ja Kaidor Kahar. Kl. 22 “**Väartfilm**”. “**Bird**” (USA, 1988)*.
K, 14. VIII kl. 18.10 “**Estica**”. Kuressaare keskväljak. Koguva küla (ETV, 1998)*. Teejuhiüks kunstiteadlane Jüri Kuuskemaa. Kl. 21.30 “**Eesti film 90: maagiline Kaljo Kiisk**” (ETV, 1993). Rež. Liina Kules.
N, 15. VIII kl. 19.55 “**Kihoq**”. “**Mis on kultuur?**”. Võru- keelne saade eestikeelsete subtiitritega. Saade on osa kultuuriministeeriumi toetatud programmist “Lüüna-Eesti keel ja kultuur”. Autor Arp Müller, rež. Juho Jalviste.
R, 16. VIII kl. 18.15 “**Teatriöö**” (Eesti Telefilm, 1971). Filmis näete Helgi Sallot operetides ja muusikalides. Rež. Sulev Nõmmik. Kl. 18.35 “**Veelalune muusika**” (Eesti Telefilm, 1988). Rež. Kristjan Svrgsdén, helirežissöör Jüri Sandre. Kl. 19.20 dokumentaalfilm “**Lepinguga emaks**” (Exitfilm, 2001)*.
L, 17. VIII kl. 11.30 – 12.05 dokumentaalfilm “**10 päeva augustis**” (CIUE, 2001)*. Kl. 23.30 “**Eesti interpreetid: Aare Saal ja Ralf Taal**”.*
P, 18. VIII kl. 12.45 “**Teleteater**”. T. Lettsi “**Killer Joe**”. Lav. Tiit Palu. Vanemuise teatri lavastuses mängivad Margus Jaanovits, Merle Jääger, Riho Kütsar, Marika Barabanšišikova ja Evald Aavik.
Kl. 14.50 “**Adamson-Eric**” (ETV, 1995). Saates heide- takse pilk Adamson-Ericu elukäigule ja loomingule. Rež. Mariina Mäik. Kl. 15.40 “**Muusikatund: NYD Ensemble ja Olari Elts**”.*

KANAL 2

L, 10. VIII kl. 13.10 loodusfilm “**Võimatud teekonnad**” (“Impossible Journeys”, BBC, 1998). Kl. 14 dokumen- taalfilm “**Suurmehed: Ronald Reagan**”.
P, 11. VIII kl. 15.45 “**Charlie Chaplin: Ravi & Mürgel- dajad**” (“The Cure”, 1917; “The Rounders”, 1914). Kl. 16.15 mängufilm “**Armutuul**” (“Fire with Fire”, USA, 1986). Rež. Duncan Gibbins. Osades Virginia Madsen, Craig Sheffer, Jon Polito.
E, 12. VIII kl. 20.20 “**60 minutit**”. Saatejuht Tiit Made. Kl. 22.20 dokumentaalfilm “**Riverdance**” liri algupä- rast tantsushowst, mis võitis kuulust 1994. aastal Dublinis Eurovisiooni lauluvõistluse vahelapana.
T, 13. VIII kl. 10.35 “**60 minutit**”.*
N, 15. VIII kl. 21.15 mängufilm “**Mu kallis palgamõr- var**” (“My Little Assassin”, USA, 1999). Rež. Jack Bender. Osades Gabrielle Anwar, Joe Mantega, Jill Clayburgh.
L, 17. VIII kl. 13.10 loodusfilm “**Karude seltsis**”. Whistler Mountaini suusakuurortis elab ka bariibal, must karu, kes tavaliselt askeldab rahumeelselt suusatajate, lumelaudurite ja matkajate vahel. Kl. 14 dokumentaalfilm “**Suurmehed: Nelson Mandela**”. Kl. 19 loodusfilm “**Kuninglik veri**”. See on lugu kahest lõvikarjast, kes kas- vatavad poegi kahes erinevas Aafrika nurgas, ühed Krügeri rahvusparki viinas, teised Põhja-Botsvana avaratel rohumaaed.
R, 16. VIII kl. 15.45 “**Charlie Chaplin: Kell üks öösel & Revisiitor**” (“One A.M.”, 1916; “The Property Man”, 1914). Kl. 16.20 mängufilm “**Igavesti koos**” (“Can’t Be Heaven”, USA, 1999). Rež. Richard Freidman. Osades Bryan Burke, Jamie Williams, Diane Ladd.

EESTI RAADIO VIKERRAADIO

R, 9. VIII kl. 22.30 Jüri Tuuliku jutustuse “**Räim, pisike kena kala**” esitab Tõnu Aav. Kl. 23.05 KÕP. “**Persona**” arhiivist.
L, 10. VIII kl. 10.15 “**Kultuurikaja**”. Toimetaja on Urmas Vadi. Kl. 22.10 “**Raadio ööülikool**”. TKK professor Peeter Linnap kõneleb teemal “Pildiline Eesti”.
P, 11. VIII kl. 11.15 (k. 22.30) “**Müstiine Venemaa**”. Studios on David Vseiovi ja Terje Soots. Kl. 13.05 “**Paigavaim: Mulgimaa – kas kadunud hiilgus või hiil- gav kaduvik**”. Saadet teevad Külli Tüli ja Maris Johannes. Kl. 23.05 KÕP. “**Kuula rändajat: Türk- menistan ja Karakum**”. Pajatab Hendrik Relve, saate toimetaja on Haldi Normet.
E, 12. VIII kl. 11.30 (k. 22.30) Katkendeid Charles De Costeri romaaniist “**Legend Thijl Ulenspiegelist**” esitab

Andres Ots. Kl. 19.05 “**Keelekõrv**”. Toimetaja on Mari Tarand. Kl. 23.05 KÕP. “**Olukorrast džunglis**”. Studios on Mark Soosaar.
T, 13. VIII kl. 11.30 (k. 22.30) Katkendeid Charles De Costeri romaaniist “**Legend Thijl Ulenspiegelist**”. Kl. 19.05 “**Maailmapilt**”. Filmi režissöör Kersti Uiboga vestleb Martin Viirand.
K, 14. VIII kl. 11.30 (k. 22.30) Katkendeid Charles De Costeri romaaniist “**Legend Thijl Ulenspiegelist**”. Kl. 19.05 “**Maailmapilt**”. “**Musketäride viimane suvi**”. Pille-Riin Purje Tallinna Linnateatri suvelavastusest. Kl. 23.05 KÕP. “**Mis on meist vassakut kätt üle mere**” IV. Heidi Sarapuu kirjanduslik kuuldepilet Fr. Tuglase rännu- aastastest (1993.a.).
N, 15. VIII kl. 11.30 (k. 22.30) Katkendeid Charles De Costeri romaaniist “**Legend Thijl Ulenspiegelist**”. Kl. 19.05 “**Maailmapilt**”. Kordame Aksel Tamme saadet sarjast “**Idaekspress**”.
R, 16. VIII kl. 11.30 (k. 22.30) Katkendeid Charles De Costeri romaaniist “**Legend Thijl Ulenspiegelist**”. Kl. 19.05 “**Maailmapilt**”. “**Mängiv inimene**”. Keskaja kos- moloogiast pajatab Enn Kasak.

KLASSIKARAADIO

R, 9. VIII kl. 10 “**Suveklassika**”. Martti Nõu. Kl. 14 “**Nädala teos**”. Merike Raudkivi. Kl. 19 “**Muusika järvel**”.* Kl. 19.50 mängib **Kalle Randalu**. Kl. 20.30 “**Leigo järve muusika**”. Ülekannet Leigo talust vahendab Mirje Mändla.
L, 10. VIII kl. 10.10 “**2000 aastat muusikat**” VI*. Kl. 11 “**Raadio ülikool**”.* Kl. 12.10 mängivad **Calgary Filhar- moonikud** Hans Grafi juhatusel. Kl. 14 “**Lemmiklood**”. Kl. 14.30 “**Keelekõrv**”.* Kl. 15.05 “**Braavo, Boris Berman!**”.* Kl. 16 “**Nyid-muusika**”.* Kl. 18.15 “**Kul- tuurikaja**”.* Kl. 19 “**Traditsiooni tarkus**” VI. Saate küla- line on Maavalla koja esinduskogu liige, Härjapea koja vanem Ahto Kaasik. Sarja autor Peeter Liiv. Kl. 20 mängib **Dessert Time** koosseisus Daniel Erdmann (saksofon) ja Jaak Soaäär (kitarr). Kl. 20.30 “**Leigo järve muusika**”. Ülekannet Leigo talust vahendab Mirje Mändla.
P, 11. VIII kl. 10.10 “**Sooviklassika**”.* Kl. 13 mängivad kitarrist **Alvaro Perri** ja **Vancouveri Raadio Orkester** Mario Bernardi juhatusel. Kl. 14 “**Kauged rah- vad muusikas**”.* Kl. 15.05 “**Raadioteater esitleb**”. Ion Drutse “**Pühama pühama**”. Peaosades Ago-Endrik Kerge ja Rein Aren. Rež. Härmo Saarm. Kl. 16.30 F. Chopi- ni klaverikontsert nr. 2 f-moll. Esitavad J. Kissin, Moskva Riiklik Akadeemiline Sümfoniaorkester ja D. Kitajenk. Kl. 19 **Akademie für Alte Musik** esitab Georg Philipp Tele- manni loomingut. Kl. 20 “**Täna kontserdisaalis: Tallinna XVI rahvusvaheline orelifestival**”. Lõppkontsert. Ülekannet vahendab Tiina Kuningas. Kl. 22.30 “**Raadio ööülikool**”.*
E, 12. VIII kl. 19 “**Arbo Valdma – 60**”.* Intervjuu pianisti ja pedagoogi Arbo Valdмага teeb Marje Lenk. Räägivad ka Lilian Semper, Tanel Joamets ja Lauri Väinmaa. Saate autor on Liina Fjuk. (ER, 202). Kl. 20 “**Täna kontserdi- saalis**”. “**Klaaspärlimäng**”, Nietzsche *contra Wagner*”. Mängib Arbo Valdma. Ülekannet Pärnu Raekojast vahendab Kersti Inno. Kl. 22.30 “**Fantaasia**”. Mirje Mändla.

T, 13. VIII kl. 19 esineb **Kuninglik Concertgebouw orkester Riccardo Chailly** juhatusel. Kl. 21 “**Nyid- muusika**”. Iisraeli helilooja Yehezkel Braun. Saate autor on Kersti Inno. Kl. 22.30 “**Fantaasia**”. Immo Mikhelson
K, 14. VIII kl. 19 mängib **Kuninglik Concertgebouw orkester Ivan Fischeri** juhatusel. Kl. 21 “**Austraalia Kammerorkester Eestis**”. Saate teeb Mirje Mändla. Kl. 22.30 “**Fantaasia**”. Tiit Kusnets.

N, 15. VIII kl. 19 “**Arhiiv**”. Helve Vösaamäe. ERSO P Liije juhatusel esitab G. Mahleri loomingut. Kl. 22.30 “**Fanta- asia**”. Jüri Reinvere.
R, 16. VIII kl. 19 “**Karl Ristikivi – 90**”. Neljas loeng Risti- kivi muuseumis toimunud sarjast “**Karl Ristikivi ja tema aeg**”. Teemal “**Karl Ristikivi päevikud**” kõneleb Rutt Hinriks. Muusitseerib ansambel Triskele. Kl. 20.30 “**Gavin Bryarsi muusikat**”. Kl. 22.30 “**Fantaasia**”. Tarmo Tabas.

L, 17. VIII kl. 10.10 “**2000 aastat muusikat, VII**”. Lauludering. Saate autor on Maia Liije. Kl. 11 “**Raadio ülikool**”. Tartu kõrgema kunstikooli professor Peeter Lin- nap kõneleb teemal “Pildiline Eesti”. Kl. 12.10 mängib Berliini Raadio Orkester Marek Janowski juhatusel. Kl. 14.30 “**Keelekõrv**”. Mari Tarand. Kl. 15.05 “**Braavo, Roy Goodman!**”. Kersti Inno saade vanamuusikust ja diri- gendist, kes juhatas kaks aastat tagasi Pärnu raemuusi- ka festivalil Euroopa Liidu Barokkorestri. Kl. 16 “**Nyid- muusika**”. Kl. 18.15 “**Kultuurikaja**”. Kl. 19 “**Tradit- siooni tarkus, VII**”. Taarauk kui muinaseestlaste pärand enne ja nüüd. Taarauk jumalused, kombed, hied. Saate küllaline on Pärnamäe Hiie vanem Huko Lumi. Sarja autor Peeter Liiv. Kl. 20 “**Täna kontserdi- saalis**”. festival “**Klaaspärlimäng**”. Esineb Austraalia Kammerorkester Richard Tognetti juhatusel. Kavas William Waltoni, Ludwig van Beethoveni ja Carl Vine’i looming. Ülekande Pärnu Eliisabeti kirikust toimetab Kersti Inno. Kl. 22.30 “**Litter**”. Jürgen Rooste luulekogust “**Lameda taeva all**”.

P, 18. VIII kl. 13 mängivad Neubrandenburgi Filhar- moonikud Stefan Malzew juhatusel. Kl. 14 “**Kauged rah- vad muusikas**”. Leo Normeti saatessarjas jõuame Uus- Meremaale (ER, 1975). Kl. 15.05 Raadioteater esitleb: Anton Helgi Jonssoni “**Reserveeritud laud Lourdes**”. Režissöör Maria Kristiansdottir (Islandi Raadiost). Kl. 16.20 **Edvard Elgari “Enigma variatsioonid op. 36”** esitab Londoni Filharmonia Orkester Daniel Barenboimi juhatusel. Kl. 19 mängib Firenze Festivali Orkester Oleg Caetani juhatusel. Kl. 20.20 mängib Peterson Quartet. Kl. 21 “**Pühapäevajats**”. Joosep Sang. Kl. 22.30 “**Raadio ööülikool**”. Viljandi kultuurikolledži rektor Anzori Barkalaja kõneleb teemal “**Samanism kui informatsiooni kujundamine**”.*

R2

P, 11. VIII kl. 20 “**Kunstikanal**”. Saatejuht Lea Veelma.

KUKU

R, 9. VIII kl. 10.30 ja 12.30 keskkonnasaade “**Roheline värv**”, saatejuht on Kadri Valner. Kl. 13.30 haridus- saade “**Vahetund**”, saatejuhid Liis Raidma, Asso Ladva. L, 10. VIII kl. 9 ajaloosaade “**Memoria**”, saatejuht Jüri Kuuskemaa. Kl. 10 Soome kultuuri tutvustav saade “**Saun. Nokia. Sibelius**”, saatejuht Enn Anupõld. Kl. 17 “**Helisev loodus**”. Saatejuht Fred Jüssi.
P, 11. VIII kl. 11 “**Välismaaraja**”, saatejuht Marianne Mikko. Kl. 12 teatrisaade

6.–10. VIII 2002

Kuressaare Kammermuusika Päevad

Kunstiline juht Andres Paas

Teisipäev, 6. august kell 19 Kuressaare Kultuurikeskuse kontserdisaal

AVAKONTSERT

New Baltic Trio

Marcis Kulis (klarnet, Läti), Vytautas Sondeckis (tšello, Leedu), Andres Paas (klaver, Eesti)

BEETHOVEN, BRAHMS, PLAKIDIS

Kolmapäev, 7. august kell 19 Kuressaare Kultuurikeskuse kontserdisaal

MIROIRS / PEEGELDUSED

Alexandre Tharaud (klaver, Prantsusmaa)

SCARLATTI, RAMEAU, SATIE, RAVEL

Neljapäev, 8. august kell 19 Muusikakooli kammersaal

UNGARI BUKETT

Viktoria Mester (sopran, Ungari), István Szlovják (klaver, Ungari)

LISZT, KODÁLY, ORBÁN

Neljapäev, 8. august kell 22 Raekoja saal

Eksootilised promenaadid III: ÖÖ MOSAIK

Heiki Mälik (kitarr), Arvo Leibur (viul), Terje Terasmaa (vibrafon)

BRAHMS, IBERT, DE FALLA, GRANADOS, PIAZZOLLA, KREISLER, CARDOSO, MONTI

Reede, 9. august kell 19 Kuressaare lossi Kapiitlisaal

LOSSIMUUSIKA

Kalev Kuljus (oboe), Aleksander Hännikainen (oboe), Leho Karin (tšello), Reinut Tepp (klavessiin)

HÄNDEL, ZELENSKA, COUPERIN

Laupäev, 10. august kell 19 Kuressaare Kultuurikeskuse kontserdisaal

FINALE

QUATUOR PARISI (Prantsusmaa)

Arnaud Vallin (viul), Jean-Michel Berrette (viul), Dominique Lobet (vioola), Jean-Philippe Martignoni (tšello)

Alexandre Tharaud (klaver, Prantsusmaa)

TAILLEFERRE, RAVEL, HAHN

Festivali korraldab MTÜ Kuressaare KammerFest

Hasartmängumaksu Fond Hr. Meelis Põlde Ungari Instituut Saaremaa Kultuurkapitali Ekspertgrupp
Läti Suursaatkond Mardi Oomaja Meie Maa Kuressaare Muusikakool Kuressaare Ametlikool

EESTI MUUSIKANÕUKOGU

võtab vastu taotlusi toetustele

EESTI SÜVAMUUSIKA ja MUUSIKAALASTE TRÜKISTE VÄLJAANDMISEKS

■ Taotluste esitamise tähtaeg on 21. august 2002.

■ Taotlemisel peavad olema esitatud järgmised materjalid: vormikohane blankett; kirjastamisele kuuluva teose (raamatu nooditrükise jms.) algmaterjal.

■ Toetust saavad taotleda juriidilised isikud. Eraldamisel on prioriteediks eesti muusika jaoks olulised kvaliteetsed projektid ning nende reaalse ilmumise valmidus. Oluliseks peetakse kaasfinantseerija(te) olemasolu.

■ Taotlused esitada Eesti Muusikanõukogule aadressil Suur-Karja 23, 10148 Tallinn.

■ Taotluse blanketid saadaval internetist (www.kul.ee/emc) või muusikanõukogu büroost. Info Eesti Muusikanõukogu tel. 6449931

Plokkflöödiühing "Erta-Estonia" üldkoosolek

toimub 26. augustil kl. 12

Tohisoo mõisas (Kohila koolituskeskuses)
plokkflöödipäevade raames (25. – 27. VIII).

Info tel. 6625 872 või 055 546 870.

EESTI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU

Tallinn, Rävälä pst. 10

"Raamatuharuldusi Kostel Gerndorfi kogust" kuni 4. IX;
köitekonkurss "Eesti luule kulda" kuni 4. IX;
"Keeletheadlane Andrus Saareste – 110" kuni 30. VIII;
"Rosenite suguvõsa Eestis" kuni 4. IX.
Püsinäitus "Eesti Akadeemilise Raamatukogu väljaandeid läbi aegade".
Raamatukogu avatud E – R kl. 10 – 17, L suletud.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Kuni 15. I 2003 "Kalevipoeg. Üks ennemuistne Eesti jutt" harulduste saalis;
Kuni 31. VIII "Kirjastus Loodus. Ilukirjandust ja lastekirjandust" arhiivkogu galeriis;
16. – 23. VIII Kanada raamatunäitus kuenda korruse galeriis;
Kuni 31. VIII "Eesti kirjastusi: Varrak" seitsmenda korruse humanitaarteaduste saalis;
Kuni 30. IX Eesti keraamikute grupinäitus sisehoovis.

Näitused on avatud E – R kl. 12 – 19,
e-post: expo@nlib.ee.

Püsinäitus "Dorpat. Jurjev. Tartu";
"King on surnud, elagu king!" kuni 15. IX. Näitus tutvustab Tartus kantud jalatseid keskajast tänapäevani.
Avatud T – P kl. 11 – 18.
Info tel. 461 911,
www.tartu.ee/linnamuuseum.

TAMPERE MAJA
Jaani 4, Tartu
MARTTI JESTILÄ näitus
"Loodusteemalised naised".
Avatud T – R kl. 9 – 17,
L kl. 9 – 15,
www.tamperemaja.ee
Tel. 07 386 300.

PÄRNU MUUSEUM

Pärnu, Rüütli 53

Püsiekspositsioon Pärnu linna ja maakonna ajaloo; "Me olime siin. We were here" kuni 30. VIII;
"Inimkeha häda ja viletsus" kuni 1. IX.
Avatud K – P kl. 10 – 18.
Muuseumi Aidas (Aida 3)
"AHHAA, šokolaadilabor" kuni 8. IX.
Avatud T – P kl. 12 – 20.
Iga kuu esimene K tasuta.
Tel. 044 33 231.

KUNSTISALONG ALLEE

Tallinn, Pikk 30

Eesti kunsti klassika näitusmüük:
E. Aiki, P. Aren, N. Kull, E. Kits, E. Okas, G. Reindorff, E. Kutsar, V. Loik, A. von Maydell, N. Mei, L. Mikko, C. T. von Neff, R. Nyman, V. Ohakas, A. Promet, F. Randel, E. Roos, M. Rääk, E. Rüga, F. Sannamees, A. Vabbe, E. Wiiralt, J. Võerahansu, R. Uutmaa, A. Simson, K. Teder jt.
Avatud E – R kl. 11 – 17,
L kl. 11 – 15. Tel. 646 4500,
051 27677.

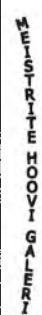

HAAPSALU LINNAGALERII

Haapsalu, Posti 3

MALL NUKKE
kollaažide näitus
"Tagasi Parnassile" kuni 1. IX.

Avatud K – P kl. 12 – 18.
<http://galerii.kultuuriinfo.ee>

MEISTRITE HOOVI GALERII

Tallinn, Vene tn. 6

MARJU BORMEISTRI
monotüüpiad kuni 27. VIII.

Avatud E – L kl. 10 – 18.

KURESSAARE RAEGALERII

Kuressaare, Tallinna tn. 2

AILI VAHTRAPUU
näitus "Vee loomise lugu" kuni 30. VIII.

Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 15.

VILJANDI KUNSTISAAL

Viljandi, Vabaduse plats 6

MALL TOMBERGI
vaibad kuni 15. VIII.

Avatud L – N kl. 12.30 – 17.

KULTUURIESINDUS

- SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952, e-post: maimu.berg@finst.ee, <http://finst.ee>. Instituut on lahti tööpäeviti kl. 10 – 16. Soome Instituudi raamatukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada internetti, tutvuda meie CD-ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kella 13 – 16.
- SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319, faks 07 427 097, e-post: elle.mets@finst.ee, <http://www.finst.ee>. Instituut on lahti K kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel kl. 10 – 16.
- TAMPERE MAJA Jaani 4, Tartu. Avatud T – R kl. 9 – 17, L kl. 9 – 15, tel. 07 386 300, www.tamperemaja.ee.
- BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010, faks 6313 111, e-post: british.council@britishcouncil.ee, <http://www.british-council.ee>. Avatud T – R kl. 12 – 18 ja iga teine laupäev kl. 10 – 15.
- PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Lai 29, 10133 Tallinn, tel. 6273 100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee, <http://www.nmr.ee>.
- PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Raekoja plats 8, Tartu, tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee.
- UNGARI INSTITUUT Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817, e-post: uke@eki.ee, <http://www.suri.ee/uke>.
- PRANTSUSE KULTUURIKESKUS Kuninga 4, 10146 Tallinn, tel. 644 9505, faks 631 3008, www.france.ee, e-post: info@france.ee.
- TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT Suurtüki 4b, Tallinn, tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dkigi@goethe.ee. Informatsioon (saksa ja eesti keeles) kõigi ürituste kohta <http://www.goethe.de/ne/tal>.
- TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT Kastani 1, Tartu, tel./faks 07 422 639, e-post: dkitartu@kodu.ee, <http://www.dki.tartu.ee>. Raamatukogu lahti E – R kl. 13 – 18, tel. 07 384 026, e-post: rfztartu@kodu.ee, tel. 07 422 639, e-post: kitartu@kodu.ee. Saksa keele kursused.
- AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS Kentmanni 20, 15099 Tallinn, tel. 668 8171, 668 8216 faks 668 8253, e-post: vsepper@pd.state.gov, ailja@pd.state.gov; <http://www.usemb.ee>. Külastamine eelneval kokkuleppel.
- TAANI KULTUURI INSTITUUT Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646 6373, e-post: taani@uninet.ee, <http://www.uninet.ee/~dki>.

24. JUULI – 24. AUGUST 2002

LIINA SIIB
"KLIPS!"**Hansapanga**
GALERII
E-R 9-17 / L 11-16
Liivalaia 10, TallinnTallinn,
Väike-Karja 12**"Meetingpoint"**
kuni 17. VIII.Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 627 0161,e-post: galerii@vaal.ee;
http://www.vaal.eeTallinn,
Vabaduse väljak 8**"Joonistuste näitus**
2002" kuni 8. IX.**KUNSTIHOONE GALERII**
Tallinn, Vabaduse väljak 6**MARKO LAIMRE**
näitus **"Must pall"**
kuni 18. VIII.

Tallinn, Harju 13

JAANIKA PEERNA
"Valgused joonte ja bittide vahel"
kuni 4. VIII.Avatud K – E kl. 12 – 18,
e-post: tkhf@hotmail.ee**EESTI KUNSTIMUUSEUM****RÜÜTELKONNA HOONE** (Kiriku plats 1, e-post: muuseum@ekm.ee)

5. – 16. VIII Rüütelkonna hoone suletud.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta. Info tel. 644 9139.

TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17, e-post: trkunst@tarbekunst.ee)Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon "Ajamustrid" & disaini avafond. "Enampakkumine"
kuni 8. IX. Eesti tarbekunst 2000. – 2002. Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane
R ja L tasuta! Info tel. 641 1927.**KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM** (K. Rauda 8, e-post: kristjan.raud@ekm.ee)KRISTJAN RAUA loomingu püsiekspositsioon. "Kodusoojus. Kristjan ja Paul Raud"
kuni 15. IX. Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta! Info tel. 670 0023.**ADAMSON-ERICU MUUSEUM** (Lühike jalg 3, e-post: adamson-eric@ekm.ee)

ADAMSON-ERICU loomingu püsiekspositsioon. 5. – 16. VIII suletud.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta! Info tel. 644 5838.

MIKKELI MUUSEUM (Kadrioru Weizenbergi 28, e-post: muuseum@ekm.ee)JOHANNES MIKKELI kollektsioon (XVI – XVIII sajandi lääneeuroopa, vene, hiina
kunst). XIV – XIX sajandi ikoonid.

Avatud K – P kl. 11 – 18. Info tel. 601 5844. Iga kuu viimane reede tasuta.

NIGULISTE MUUSEUM-KONTSERDISAAL (Niguliste 3, e-post: niguliste@ekm.ee)Püsiekspositsioon "Keskaja kunst". "Hõbedakamber: gildide, tsunftide, Mustpeade
vennaskonna ja kiriku hõbevarad". Avatud K – P kl. 10 – 17. Info tel. 644 9903, 644
9911. Igal L ja P kl. 16 orelimuusika pooltund. Sisepääs muuseumi piletiga.**VÄLISKUNSTI MUUSEUM** (Weizenbergi 37, e-post: muuseum@kadriorg.ekm.ee)"XVI – XX sajandi maalikunst" (madalmaade, saksa, itaalia, vene meistrid), "XVIII – XX
sajandi lääneeuroopa ja vene tarbekunst ning skulptuur". "Unistuste arheoloogia.
G. B. Piranesi ja tema aeg" augustini. Avatud T – P kl. 10 – 17. Tel. 606 6400.

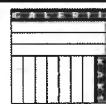
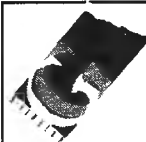
Iga kuu viimane reede tasuta.

Augustis ja septembris toimuvad jälle **jalutuskäigud linnarahvale lossis ja lilleaias**, kus
kommentaare äsja avatud kaskaadi, barokkpargi taasrajamise ning Kadrioru lossi
ajaloo ning aarete kohta jagab kunstiajaloolane **Jüri Kuuskemaa**. Ekskursioon toimub
igal reedel algusega kell 16. Igal reedel algusega kell 15 jätkuvad ekskursioonid
kevadest avatud Kadrioru lossi hõbedakambris.**Neljapäeval, 15. VIII kl. 16** toimub lossi ja pargi ekskursioon vene keeles. Kõik eel-
registreerunud huvilised on oodatud! Ekskursioonid on tasuta (sooduspilet 30 ja
täispilet 45 kr.). Info ja registreerimine tel. 606 6400.Riiklikel pühadel on Eesti Kunstimuuseum ja selle filiaalid suletud. Pühade eelsel päe-
val suletakse muuseumid kolm tundi varem.EKMi koduleheküljel aadressil <http://www.ekm.ee>.EESTI KUNSTIMUUSEUMI UUE HOONE EHTUSE TOETUSEKS. EESTI KUNSTI-
MUUSEUMI TOETUSFONDI CIRCULOS: HANSAPANK, ARVELDUSARVE 221011918504.**LÜHIKESE JALGA GALERII**
Tallinn, Lühike jalg 6**TARBEKUNSTI**
NÄITUSMÜÜK.Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720,
e-post: lgalerii@online.ee.**PORTAAL**

Tallinn, Vene 16

TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.Avatud E – R
kl. 10 – 18
ja L, P kl. 10 – 17.
Tel. 646 4209.**RAKVERE MUUSEUM**Rakvere, Tallinna 3
Püsinäitus "Muinasaegne
Virumaa. Talurahvas ja mõis.
Grupi RUUM 312 A
näitus "Akadeemikud
Rakveres" kuni 30. VIII.

Avatud T – L kl. 11 – 17.

KESKLINNA GALERII
Rakvere, Lai 1Grupi RUUM 312 A
näitus "Akadeemikud Rakveres"
kuni 30. VIII.Avatud T – R kl. 12 – 18,
L kl. 11 – 15.
Tel. 03 225 505.
www.rakvere.ee/~muuseumTallinn, Lühike jalg 1
TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. ja faks 641 8308.**GALERII-G kunstisaal**
Vabaduse v. 6
EKA üliõpilaste
joonistuste näitus
"Tühjus ja ruum"
kuni 17. VIII.**Tartu mnt. 1**EKA klaasiosakonna üliõpilastööde
näitusmüük kuni 31. VIII.Avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 15,
e-post: galeriig@hotmail.ee,
tel. 661 2972.**GALERII MOLEN**

Tallinn, Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE,
SKANKRISTALL.Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.
Tel. 644 2877.**ROTERMANNI SOOLALADU, Ahtri 2**

Galeriil, Arhitektuurimuuseumi saalis

"Kahemõõtmelised majad: Arhitektuurfoto Eestis
1860. aastatest tänapäevani" kuni 15. IX.Kunstimuuseumi saalis **"Vallooni aarded. Kunst Valloonia XX sajandil"**
kuni 25. VIII.Keldrisaalis Arhitektuurimuuseumi aastanäitus **"Tallinna XX sajandi**
arhitektuur", Hannoveri EXPO Eesti paviljoni makett kuni märtsini 2003.
Avatud K – R kl. 12 – 20, L ja P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäev iga
kuu viimane R. Tel. 625 7007. <http://www.arhitektuurimuuseum.ee>,
e-post: arhitektuurimuuseum@arhitektuurimuuseum.ee**A GALERII**
AUTORIEHETE
Tallinn, Hobusepea 8
AUTORIEHETE NÄITUSMÜÜK.**VIKTORIJA PILECKAITE**
ehted kuni 28. VIII.Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 646 4101.**HAUS GALERII**Tallinn, Uus 17
Dekoratiiv- ja tarbekunstinäitus
"Ilma vaated"
kuni 16. VIII.Avatud E – R kl. 10 – 18 ja
L kl. 11 – 16.
Tel. 641 9471,
haus@haus.ee, www.haus.ee**A. H. TAMMSAARE**
MUUSEUM

Tallinn, L. Koidula 12a

A. H. TAMMSAARE VIIMANE
KORTER JA PÜSIEKSPOSITSIOON
KIRJANIKU LOOMINGUST.Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.**EDUARD VILDE**
MUUSEUM
KASTELLAANIMAJA
GALERII

Kadrioru, Roheline aas 3

Põhiekspositsioon.

TIINA TARVE pastellide näitus
kuni 19. VIII.Avatud K – E kl. 11 – 18.
Tel. 601 3181.**EESTI ÜHISPANK****EESTI ÜHISPANGA GALERII**Tallinn,
Tornimäe 2, V korrus**ANDRO KÖÖBI "Galaxies"**
kuni 9. IX.

Avatud E – R kl. 9 – 18.

EESTI VABAÕHUMUUSEUM Tallinn, Vabaõhumuuseumi tee 12
Park avatud kl. 10 – 20.Hooned ja Kolu kõrts avatud
kl. 10 – 18.Näitus **"Eesti armastus"** Pulga talus.Avatud N, R kl. 12 – 16,
L, P kl. 12 – 18.

Tel. 654 9100.

Tartu, Kuperjanovi 9

Uuenenud püsiekspositsioon
"Eesti. Maa, rahvas, kultuur".**"Lähme randa"**
kuni 29. IX. Näitus tutvustab
Eesti suvituselu ja rannakul-
tuuri: kuidas terviseparandajad
ja looduseimetlejad avastavad
mereranna, kuidas ranna
vallutavad päikesekummarda-
jad, kuidas paljastatakse keha
õhule, päikesele ja pilkudele.
"Rannakinos" jookseb ring-
vaade Eesti suvituskohtadest.
Näituse kuraator Anu Järs
(ERM).Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta.
Tel. 07 421 311,
www.erm.ee,
erm@erm.ee**TARTU**
KUNSTIMAJA
suures saalis ja
monumentaalgaleriis
Tartu, Vanemuise 26Eesti Akvarellistide Ühingu
näitus kuni 11. VIII.Avatud K – E kl. 12 – 18,
e-post: tartuart@hotmail.ee**PÄRNU LINNAGALERII**

Pärnu, Rütli 30

ANATOLI STRAHHOVI
maalid **"Peegeldus"**
kuni 24. VIII.Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16.IX rahvusvaheline aktinäitus
"Mees ja naine. Sürrealism"
kuni 31. VIII.Näitused ja kohvik lahti iga
päev kl. 9 – 21.Raamatukogu, video- ja fonoteek
T – N kl. 15 – 19, R – L
kl. 11 – 15.Internet 24 tundi ööpäevas.
<http://www.chaplin.ee>
Tel. 044 30 772.**PÄRNU MUDARAVILA**
"Mudaravila – 75".

Avatud tööpäeviti kl. 8 – 17.

TEATRIGALERII**ENDLA TEATRIGALERII**
Pärnu, Keskväljak 1Sammassaalis
KAILI-ANGELA KONNO
maalid **"Väikesed hümnid Eestile".**Küüni koridorides
TOOMAS KALI fotonäitus
"Kuule, too jäätist".Teatrikohvikus
INDREK ARULA fotod
"Grooving Spirit".Avatud K – L kl. 11 – 17.
Sisepääs kohvikust.

Pärnu Linnavalitsuse haridus-ja kultuuriosakond alustab taotluste vastuvõttu.

Seoses 2003. aasta kultuuri- ja noorsootöölase eelarve väljakujundamisega, oodatakse **kultuuriprojekte 21. augustiks 2002 ning noorsootöö projekte 15. septembriks 2002.**

Taotluste blanketid on saadaval Pärnu linna haridus- ja kultuuriosakonnas, Rüütli tn 23 või interneti koduleheküljel: www.parnu.ee.

Taotlused tuua või saata postiga Pärnu linnavalitsuse haridus- ja kultuuriosakond, Rüütli 23, 80010, Pärnu.
Info telefonil 76 478.

AKADEEMILINE KAMMERMUSIKA
KADRIKULÜS

P 11. august 2002 kell 17

VARDO RUMESSEN 60 (klaver)

"Eesti prelüüdid"
Tobias, Süda,
Saar, Eller,
Tubin

Kontserdi järel
kirjastuse SE & JS
poolt välja antud
isikuraamatu
"Vardo Rumessen"
tutvustus.

EESTI INTERPREETIDE LIIT
EESTI KUNSTIMUUSEUM

Piletid 50.- ja 25.- müügil kohapeal
Info 606 64 03

JÄNEDA KLAASGALERII

Avatud iga päev 8-17

Eesti Akvarellistide Ühenduse

SUVENÄITUS 17.05. - 11.09. 2002

kuraator KAI-MAI OLBRI

info: 038 98 275 internet: www.hot.ee/klasgalerii

中文

HIINA KEEL

Humanitaarinstituudi
keelekeskuses
Info: 641 6422
www.ehi.ee

日本語

JAAPANI KEEL

Humanitaarinstituudi
keelekeskuses
Info 641 6422
www.ehi.ee

हिन्दी भाषा

HINDI KEEL

Humanitaarinstituudi
keelekeskuses.

Info 641 6422,
www.ehi.ee

Ootame teie
REKLAAMI
telefonil 640 5770

TELLI SIRP

TELEFONIL

640 5770

EESTI KONTSERT

klaaspärlimäng glasperlenspiel

12. august kell 20
Pärnu raekoda

13. august kell 19
Tartu linnamuuseum

NIETZSCHE CONTRA WAGNER Arbo Valdma 60

Kõlni Muusikaülikooli professor Arbo Valdma esitab juubeliturneel
Nietzsche ja Wagneri loomingut.

Eesti Kontserdi piletikeskus
tel: 614 7760, faks: 614 7769
www.concerti.ee

Chaplini Keskus
tel: 30 772, faks: 30 774
www.chaplin.ee

SCANDIC

Eesti Raadio

Postimees

Postimees

ETV

Tähelepanu, kunstnikud ja kuraatorid!

Sihtasutus Tallinna Kunstihoone Fond ja Eesti Kunstnike Liit kuulutavad välja

**Tallinna Kunstihoone, Tallinna Kunstihoone galerii ja
Linnagalerii 2003. aasta näituseprojektide vastuvõtu.**

Avaldused koos projekti kirjelduse, CV, fotode või slaididega palume esitada
Sihtasutuse Tallinna Kunstihoone Fond kontorisse
hiljemalt 4. oktoobriks 2002. Infotel. 644 2818.

Kunstnikele ja kuraatoritele!

Tartu Kunstnike Liit ootab 2003. aastaks Tartu Kunstimaja suure ja
väikese saali näituseprojekte.

Avaldused koos projektkirjelduse, CV ja fotodega esitada Tartu Kunstnike Liitu
aadressil Tartu Kunstnike Liit, Vanemuise 26, 51003 Tartu või tartuart@hot.ee.

Avalduste esitamise tähtaeg on 15. X 2002, kuid oma projektiideedest palume või-
maluse korral anda teada enne 26. VIII, infotel. 07 427 671, 052 262 53.

Sirbile elektrooniliselt saadetud pildid peavad olema mustvalged (Grayscale) ja
250 dpi resolutsioonil vähemalt 15 cm laiused. Reklaami kujundamisel lähuge Sirbi
veergude laiusest: 1 veerg 50 mm, 2 veergu 104 mm, 3 veergu 158,5 mm, 4 veergu 213
mm ja 5 veergu 267 mm. Palume kinni pidada ka reklaammaterjalide tehnilistest
tingimustest <http://www.sirp.ee/Reklaam/tehnilised.html>

SIRP

INFOTELEFON

FAKS

e-post

Sirp internetis

Peatoimetaja

Peatoimetaja asetäitja,

Muusika

Esseistika

Kirjandus

Kunst

Teater

Film

Keeletoimetaja

Raamatupidaja

Uudised, reklaam

Arvutikujundus

Sekretär

640 5770, 056 450 109

640 5771

sirp@sirp.ee

<http://www.sirp.ee>

Mihkel Mutt

mihkel@sirp.ee

Tiina Mattisen

Valle-Sten Maiste

Jürgen Rooste

Reet Varblane

Margot Visnap

Tarmo Teder

Aili Künstler

Maret Raspel

Mariju Veikat

Piia Ruter

Sirje Kaus

640 5773

640 5774

640 5774

640 5773

640 5773

640 5774

640 5775

640 5772

640 5770

640 5773

640 5770

tiina@sirp.ee

valle@sirp.ee

jyrgen@sirp.ee

reet@sirp.ee

margot.visnap@sirp.ee

tarmo@sirp.ee

ailli@sirp.ee

maret@sirp.ee

mariju@sirp.ee

piia@sirp.ee

sirje@sirp.ee

Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Jan Kaus, Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Reet Neimar, Kristel Pappel, Kristiina Ross, Erkki-Sven Tüür, Toomas Paul, Hanno Soans.

10140 Tallinn, Väike-Karja 12, III korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht,
Tallinn, Väike-Karja 12
Trükk, AS Printall, Tatari 64
Kaastööd tuua Word 6.
Päraeksemplare korral helistada tel. 669 8463.
INDEKS 69786

Lugupidetud autorid!
Teatage meile e-posti aadressil
maret@sirp.ee või tel. 640 5772
oma aadress, arveldusarve number pangas
ja isikukood

VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume helistada
Eesti Posti AS tei. 625 7234, 625 7227 või Sirbi toimetusse tel. 640 5770.

ESTI MÕISAD

Liitu kunstimetsade valitud ringiga.
Toetame koos Maidla mõis-lastekodu.

laupäev, 17. august kell 18
Sangaste loss
pühapäev, 18. august kell 18
Maidla mõis
solist Heili Meibaum barokkflööt

barokkansambel
Corelli Consort
ajastu pillidel

selgitusi jagavad
Jüri Kuuskemaa
Mart Helme
(Suure-Lähtus)

laupäev, 24. august kell 18
Suure-Lähtu mõis
pühapäev, 25. august kell 18
Maidla mõis (Juuru vald)
solist Teele Jõks metsosopran

CONCERTO GROSSO

Peasponsor

Nordea

SEESAM

OPTIC

JACOBS

PRIMA

ILOPRINT

STOCKMANN

Rapla Mõisaküla

RAADIO

RAADIO

RAADIO

KLASSIKA

Piletid: Piletipunkt üle Eesti, tel.: (0)667 3337 ja tund enne algust kohapeal.
Info ja lastekodu arvenumber: Infokeskus 626 1111, 1181, www.concertogrosso.ee

KUKU RAADIOS:

IGAL PÜHAPÄEVAL:

PUBLIKUMÄRK

kell 12.00-13.00

Teatrijutsusaade. Jututeemadeks lavastused ja aktuaalsed
päevasündmused meie teatrielus. Saatejuht Reet Weidebaum

KUKUL KÜLAS

kell 13.00-15.00

Portreesaate eesmärgiks on tutvustada lähemalt neid
inimesi, kelle nimed figureerivad Eesti avalikus elus.
Saatejuht Erki Berends

Audioarhiiv <http://audioarhiiv.kolhoos.ee>

Saadete ajal arvamus avaldamise võimalus studio@kuku.ee

Toimetust: 6 307 031

RAADIO MÕTLEVALE INIMESELE

TALLINN 100.7 MHz

TARTU 101.2 MHz

OTEPÄÄL 102.4 MHz

PÄRNUS 90.0 MHz

100.5 MHz

100.8 MHz

100.9 MHz

WWW.KUKU.EE

KUKU

www.kuku.ee

Sirbi toimetust joob
Rent a Cooler'i allikavett